

MTA KRTK Világgazdasági Intézet



Túry Gábor – Vida Krisztina (szerk.)

Monitoring jelentés 2012

Politikai és gazdasági elemzés az EU10 teljesítményéről

Lengyelország Csehország Szlovákia Magyarország Szlovénia Észtország Lettország Litvánia
Románia Bulgária



MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET
HAS RCERS – INSTITUTE OF WORLD ECONOMICS

Monitoring jelentés 2012

Politikai és gazdasági elemzés az EU10 teljesítményéről

Szerkesztette: Túry Gábor és Vida Krisztina

Lektorálta: Meisel Sándor

English translation: Krisztina Vida

Budapest, 2012. július

ISSN 1787-5439

MTA KRTK Világgazdasági Intézet

1114 Budapest, Budaörsi út 45.

www.vki.hu

Tartalomjegyzék

Előszó	5
Foreword	6
Bevezető	
<i>Túry Gábor</i>	7
Országtanulmányok	
Lengyelország	
<i>Wisniewski Anna</i>	12
Csehország	
<i>Túry Gábor</i>	20
Szlovákia	
<i>Túry Gábor</i>	28
Magyarország	
<i>Vida Krisztina</i>	37
Szlovénia	
<i>Somai Miklós</i>	46
Észtország	
<i>Meisel Sándor</i>	55
Lettország	
<i>Meisel Sándor</i>	63
Litvánia	
<i>Meisel Sándor</i>	71
Románia	
<i>Orosz Ágnes</i>	78
Bulgária	
<i>Orosz Ágnes</i>	86
Összefoglaló	
<i>Meisel Sándor – Vida Krisztina</i>	93
Summary	
<i>Sándor Meisel – Krisztina Vida</i>	105
Az EU10 legfontosabb adatai	
Most important data of EU10	117

Előszó

A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet a 2005-ben megkezdett vállalkozását folytatva idén is megjelenteti sorrendben hetedik összehasonlító elemzését azokról a közép- és kelet-európai országokról, amelyek 2004-ben, illetve 2007-ben csatlakoztak az Európai Unióhoz. Ez a tanulmánykötet tehát az EU10-ről, vagyis Lengyelországról, Csehországról, Szlovákiáról, Magyarországról, Szlovéniáról, Észtországról, Lettországról és Litvániáról, valamint Romániáról és Bulgáriáról ad áttekintést.

A kötet a vizsgált országokról szóló általános bevezetővel indít. Maguk az országtanulmányok három részre tagolódnak: minden fejezet röviden bemutatja a politikai és társadalmi helyzetképet, elemzi a fő makrogazdasági fejleményeket és a pénzügyi-gazdasági válságból való kilábalás folyamatát, végül rövid összeggzéssel zárul. A tíz tanulmányt magyar és angol nyelvű összehasonlító záró elemzés, illetve a kiadványban felhasznált adatok kétnyelvű gyűjteménye követi.

Az országelemzések azonos (tehát egységes és így könnyen összehasonlítható) források felhasználásával készültek. Ezek a következők voltak: az Eurostat adatbázisa (2012. május–június), valamint az Európai Bizottság 2012 tavaszi rövid előrejelző elemzései, továbbá a stabilitási, illetve konvergenciaprogramokra adott ajánlásai; a vizsgált országok kormányzati, valamint jegybanki honlapjai; a bécsi Nemzetközi Összehasonlító Gazdaságkutató Intézet (WIIW) tőkeáramlási adatai; továbbá az Innometrics által készített innovációs index.

Az MTA KRTK Világgazdasági Intézetének hetedik Monitoring jelentését 2012. június végén zártuk le.

A szerkesztők

Foreword

Continuing an enterprise launched in 2005, the Institute of World Economics of the Research Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences is publishing its seventh comparative analysis of those Central and Eastern European countries which became full members of the European Union in 2004 and 2007. This paper thus investigates the EU10, namely Poland, the Czech Republic, Slovakia, Hungary, Slovenia, Estonia, Latvia, Lithuania, as well as Romania and Bulgaria.

This edition starts with a general introduction about the countries in focus. The country studies themselves are structured into three parts – each chapter briefly outlines the political and social landscape, examines the main macroeconomic trends and the processes underpinning recovery from the financial and economic crisis and concludes with a short summary. The ten chapters are followed by a comparative analysis in both Hungarian and English and finally by a set of bilingual tables with data used in the paper.

The country analyses are based on uniform and easily comparable sources, such as Eurostat statistics (as of May–June 2012), the European Commission's short spring forecast analyses and its recommendations to the member states' stability or convergence programmes, the national government and central bank web sites of the monitored countries, the Vienna based WIIW Institute's FDI data, and the innovation index published by Innometrics.

The seventh Monitoring Report of the Institute of World Economics (HAS RCERS) was completed in the end of June 2012.

The Editors

Bevezető

Konzolidáció, új strukturák és felzárkózás

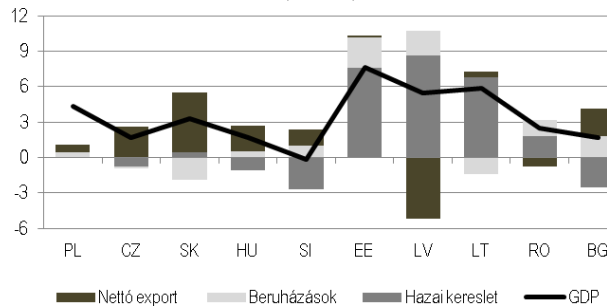
Túry Gábor

A kötetben elemzett országcsoport – a felzárkózó gazdaságoknak vagy felemelkedő piacoknak nevezett közép- és kelet-európai térség – gazdasági és politikai szinten ezer szállal kötődik az európai integrációhoz. A földrajzi távolság, a különböző történelmi hagyományok és a kormányok gazdaságpolitikája ugyanakkor még egy ilyen sokszor homogén egységként kezelt, a rendszerváltás óta többé-kevésbé azonos irányba haladó térség esetében is eltérő kihívásokat és lehetőségeket jelentenek ezen országok számára, és teszik őket egymástól igen különbözővé. Eltérnek az ipari hagyományok, a természeti és társadalmi adottságok, eltérőek a kulturális kötődések, a geopolitikailag meghatározó földrajzi fekvés, de olyan pénzügyileg és gazdaságilag is fontos momentumok is különbözőek, mint az elmúlt 20–30 évben felhalmozott államadósság, vagy éppen az egykori kulcságazatokat túlélésének vagy fejlődésének esélyei. A szocialista rendszerben mesterségesen felemelt vagy éppen visszanyomott társadalmi-gazdasági szint és potenciál mára a verseny során felmutatott képességek és a felhasznált lehetőségek mentén szervezi újra a térség országait. A belső és külső tényezők adta feltételek között a régió államai egymásnak ismét versenytársai és partnerei, illetve a felzárkózás során vesztesek vagy éppen nyertések lettek.

A világgazdaság stagnálása, a pénzügyi bizonytalanság és az Európai Unióval kapcsolatos strukturális és intézményi problémák nem kedveztek a kontinens fejlett részéhez ezer szállal kötődő és ahhoz felzárkózni kívánó közép- és kelet-európai térség számára. A 2008–2009-es válság után az optimista előrejelzések már 2010-re konzolidációt, majd növekedést vártak, ezzel szemben a térség országainak gazdaságai egy rövid ideig tartó fellendülést követően 2012-ben ismét lassúbb fejlődésre számíthatnak.

Közép- és Kelet-Európa országai közel hasonló általános fejlődési trend mentén haladnak, azonban, míg a régió kettészakadásáról semmiképpen sem beszélhetünk, eltérő teljesítményekről már annál inkább. A növekedési adatok mutatnak egyfajta versenyképességi különbséget, ami a gazdaság további élénkítése szempontjából meghatározó. E különbségek lényegében a következő tényezőkre vezethetők vissza: a vállalati szektor állapota (legyen az hazai vagy exportra termelő), a rendelkezésre álló munkaerő mennyisége és minősége, valamint a növekedéshez szükséges pénzügyi források megléte.

A bruttó hazai össztermék (GDP) alakulása és a növekedéshez való hozzájárulás összetevői 2011-ben
(százalék)



Európai Bizottság

Az EU10 országok jelenlegi növekedési trendjének átlaga egybecseng az Európai Unió egészének fejlődési kilátásaival. A prognózisok az Unió átlagában 2012-re stagnálást, 2013-ra pedig szerény mértékű (1,3 százalékos) növekedést jeleznek előre. A trend azonos, azonban a gazdasági teljesítmény az egyes országok esetében eltérést mutat. A balti országok például a 2009-es évben elszenvedett igen nagy, 14-18 százalékos gazdasági visszaesést követően 2011-ben kiemelkedő beruházási, fogyasztási és kiviteli adatokat produkáltak. A kép meglehetősen vegyes, hiszen tavaly Lengyelország, Szlovákia, valamint Románia is jól teljesített, Bulgária, Csehország és Magyarország azonban a térség átlagától leszakadt, a szlovén gazdaság pedig egyedüliként a régióban visszaesést produkált.

A régió gazdaságai a növekedés forrásainak tekintetében nagymértékben függenek az exporttól. Kivitelük jelentős, mintegy 61-85 százaléka az európai piacok felé irányul. Ez alól az erős kötődés alól csupán a jelentős belső piaccal rendelkező Lengyelország és Románia kivétel. Lengyelország ennek köszönheti azt, hogy a válság alatt is – az Európai Unióban egyedüliként – végig a pozitív tartományban maradt a GDP-je. A kedvező lengyel adatokhoz a 2012-ben megrendezendő közös lengyel-ukrán labdarúgó-Eb is nagyban hozzájárult. Mivel a térség gazdaságai erősen kitéttek a külpiacok felvevőképességének, a legfontosabb partnereknél tapasztalt beszűkülő kereslet érzékenyen érintette az alapvetően kivitelre épülő kibocsátást. Emellett a növekedés belső erőforrásai is gyengébbnek mutatkoznak a korábban reméltnél. Az állam és háztartások fogyasztása visszaesett, a közpénzügyek konszolidációja minimálisra csökkentette az állami beruházások értékét. A munkanélküliség és a létbizonytalanság a belső fogyasztást is meghatározta, amely 2011-ben a balti országokat és Lengyelországot, valamint Romániát kivéve nulla, vagy negatív volt, azaz visszaesést mutatott.

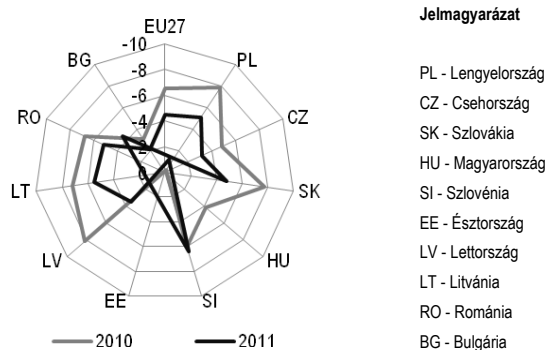
A válság nagy vesztese az építőipar, amely egyszerre esett áldozatul az állami beruházások és a magánfogyasztás zsugorodásának. Jelenleg is úgy tűnik, hogy a beruházási célra fordítható uniós alapokon kívül az egyes kormányoknak alig vannak felszabadítható forrásaik. A fejlesztések további korlátja a hitelforrások szűkössége és egyes országokban a bankszektor igen rossz mutatói. A legfontosabb kérdés az, hogy az uniós támogatásokon túl ki finanszírozza a gazdasági növekedést, az ennek keretét adó kormányzati gazdaságpolitikát.

A hitelek finanszírozási forrásai, az adóteher, a termelési költségeket meghatározó bérköltség és a bérre rakódó egyéb közterhek, valamint a helyi adók mind meghatározzák a gazdasági szereplők teljesítményét és növekedési lehetőségeit. Az elvonás mértéke egyes közép- és kelet-európai országokban igen magas (Magyarországon messze a legnagyobb az EU27-ben), ami további versenyképességi hátrányt okoz a gazdaság számára, és egyértelműen jelzi a szerkezetátalakítás szükségességét. Ugyanakkor az állami kiadások lefaragásakor szem előtt kell tartani a közszolgáltatások fenntarthatóságát is, ahogyan arra az Európai Bizottság figyelmeztetett. A megtakarítások miatt az egyes rendszerek fenntartási és fejlesztési költségeinek túlzott mértékű elvonása a struktúra átalakítása nélkül a kiadásokat csak időben tolja ki, később nagyobb mértékű pénzeszközök bevonását teszi szükségessé.

Az elmúlt két év alapvetően a közpénzügyi stabilizáció jegyében telt, elsősorban az európai uniós elvárásoknak megfelelően. A tervezés során így a fiskális célok a növekedési céloknál sokkal fontosabbak voltak. A kormányok a parlamenti támogatottságuk függvényében igyekeztek drasztikus (időnként ad-hoc) intézkedésekkel egyensúlyba hozni a költségvetést. A térség országai most elsősorban a külső piacok bővülésétől függenek. A belső erőforrások szűkössége miatt ugyanakkor ez a „koraszülött jóléti társadalmak” lakossága számára újabb szűk esztendőket jelenthet, ha nem sikerül mobilizálni a növekedés belső tényezőit. Nemcsak az ágazati érdekképviseletek tiltakozó hullámaival kell szembenézni, de a volt szocialista országok polgárai is belefáradtak a rendszerváltás óta tartó „húzd meg ereszd meg” politikába. A társadalom bizonyos rétegei felérték utolsó tartalékaikat is, és ha a gazdasági növekedés nem képes újabb forrásokat biztosítani, e törékeny helyzetű csoportok tartós leszakadására lehet számítani.

részben az állami újraelosztásból finanszírozott közszolgáltatásokra épülő, egyszerre felzárkózó és modernizáló államok számára egyik sem szolgál kész „recepttel”. Ezért ezek az országok most szinte egymással versengve keresik a saját működőképes modelljüket – az EU által meghatározott egyre szigorodó keretek között – továbbra is bizonytalan európai gazdasági környezetben.

Az államháztartás egyenlege a GDP százalékában



Eurostat

A térség kormányainak egyszerre kell a konszolidáció mellett az eddigi struktúrák megújításán, és a társadalmi-gazdasági felzárkózás érdekében a fenntartható növekedési pályára állás megteremtésén fáradozniuk. Számos nyugati példa létezik ezek külön-külön történő megvalósítására, azonban a gazdasági recesszióból csak lassan kilábaló,

Lengyelország

Wisniewski Anna

Politikai és társadalmi helyzetkép

Az uniós csatlakozást követő nyolcadik évben Lengyelország politikai, külpolitikai és gazdasági téren egyaránt a korábbi évek stabilizációs és konszolidációs folyamatát vitte tovább. A nemzetközi pénzügyi és gazdasági válsághullámok közepette is ellenállónak bizonyuló lengyel gazdaság jó teljesítménye is hozzájárult ahhoz, hogy a Donald Tusk vezette Polgári Platform (PO) ismételten megnyerte a parlamenti választásokat 2011. október 9-én. Ezzel Lengyelország rendszerváltás utáni történelmében első alkalommal tudott a koalíciós partner Lengyel Néppárttal (PSL) ismételten kormányt alakítani. A korábban a széttagolt pártstruktúráról ismert országban ez is a belpolitikai stabilizációt erősítette, egyben újabb lendületet adott a rendszerváltáskor elindult, és azóta is töretlen modernizáció folytatásának.

A Tusk-kormányzat már első megnyilvánulásában is kiemelten a stabilitás erősítésére, az Európai Unióval való szoros együttműködésre koncentrált, stratégiai fontosságúnak tartotta az EU-alapok maximális kiaknázását Lengyelország modernizálása érdekében, emellett törekedett a privatizációs folyamat felgyorsítására. A miniszterelnöki expozé, amely kiemelten a gazdasági-strukturális kérdésekre koncentrált, a stratégiai irány fenntartását vetített elő, emellett a korábbiaknál határozottabb irányvonalat ígért a szerkezeti reformok felgyorsítására, amelyek az államháztartást, a nyugdíjrendszert, az adózást és a gazdasági szabályozást érintik. Gazdaságpolitikája tekintetében különösen fontosnak tartja a vállalkozási szabadság biztosítását, a meglévő külpiacon megőrzését, illetve azok bővítését, a lehető legtöbb külföldi működő tőke Lengyelországba vonzását, valamint – a jelenlegi gazdasági helyzetben elsődleges szempontként – a munkahelyek megőrzését és a pénzügyi egyensúly fenntartását.

A gazdasági prosperálás eredményeit a lengyel kormány az ország nemzetközi pozíciójának erősítésére használta fel, amelyet az elmúlt évek meghatározó országmázs- és nemzetközi politikai akciói, így a Chopin-év, majd a lengyel EU-elnökség, végül a lengyel-ukrán közös szervezésű labdarúgó-Eb is megtámogattak. A lengyel kormány mind az európai, mind a nemzetközi porondon igyekszik növekvő gazdasági súlyának megfelelő pozíciókat szerezni, és ezeket felhasználni a számára fontos érdekek érvényesítésére. A Tusk-kormányzat érdeme, hogy az ország nemcsak stabilizálni volt képes viszonyát Berlinnel, de az európai válságkezelésben Németország egyik fontos szövetségesévé és támaszává vált. Varsó emellett igyekszik pragmatikus mederben tartani kapcsolatait Moszkvával, felvállalja a régió stabilizálásának feladatát. Az európai politika szempontjából ennek legfontosabb eleme Ukrajna és az EU kapcsolatrendszerének kérdése, amelyben Lengyelország arra törekszik, hogy a szomszéd ország európaizálódási folyamata ne torpanjon meg.

A politikai-gazdasági stabilizáció a társadalmi folyamatokban is éreztette hatását, a tartós növekedés eredményeként az Unióban töltött évek alatt a jövedelemfelzárkózás üteme tartósan fennmaradt Lengyelországban. Amíg 2004-ben még a vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP az EU27 átlagához viszonyítva 50 százalék volt, addig ez – a válság idején is töretlen konvergenciának köszönhetően – 2010-re 63 százalékra emelkedett, és az EU-átlagnál magasabb növekedési ütem eredményeként 2012-ben Lengyelország az egy főre jutó GDP tekintetében megelőzheti Magyarországot. A tartós növekedési trend éreztette hatását az életszínvonal javulásán is. Az ENSZ jólét mérésére hivatott humán fejlettségi indexe (HDI) alapján Lengyelország pozíciója kettőt javult, és ma már a 39. helyen áll a világon az egy évvel ezelőttnél magasabb, 0,813 pontos értékkel. A fejlődés árnyoldala mindamellett a társadalom fokozódó polarizálódása. A tartós szegénységben élők száma a csatlakozás idejéhez képest csökkent, de a lengyel statisztikák szerint még 2011-ben is elérte a 2,6 millió főt.

Az uniós tagságot a lengyel társadalom sikerként élte meg, amely anyagi és erkölcsi előnyöket is hozott. Ennek tudható be, hogy ma Európában talán éppen itt élvezzi a legjelentősebb társadalmi támogatottságot az integrációs projekt. Az Eurobarométer adatai szerint a lengyel társadalom 57 százaléka értékeli úgy, hogy Európa megfelelő irányban halad, és 82 százaléka pozitív tényezőként értékeli a tagságot, ráadásul a mutató immár nyolcadik éve stabilan magas. A pozitív társadalmi megítélés háttérében valószínűleg az áll, hogy a tagság egyik legfőbb hozadéka éppen a munkahelyteremtés volt, és ez a válság időszakában sem változott jelentős mértékben. A munkanélküliség 2005-

ben még 17,8 százalékos szintje 2010-ben 9,6 százalékot tett ki és 2011-ben is 9,7 százalékon maradt.

A munkaerő-piaci lehetőségek az uniós csatlakozásnak köszönhetően kiszélesedtek: a szabad munkavállalás hozzáadott értéként jelent meg, annak valamennyi előnyével. A több mint 2 millió külföldön dolgozó lengyel munkavállaló hazautalásai a lengyel jegybank számításai szerint 2004–2010 között összesen mintegy 78,5 milliárd eurót tettek ki (egyedül 2010-ben 12 milliárd eurót utaltak át ezen a címen). A foglalkoztatottság mértéke a csatlakozás óta fokozatosan emelkedik. Amíg 2005-ben a régióban a legalacsonyabb (52,8 százalékos) szint mellett csatlakozott az ország, addig 2011-ben már Magyarországot, Romániát, Bulgáriát és Szlovákiát is megelőzi ebben a tekintetben az európai átlaghoz közelítő mutatójával (59,7%).

Gazdasági helyzetkép

A lengyel gazdaság a pénzügyi és gazdasági válság hatásaira nemzetközi összehasonlításban kevésbé érzékenyen reagált. Az Európai Unió országai között egyedülálló teljesítménynek számító, ugyanakkor 2009-ben a korábbi évhez képest mérsékeltebb, 1,6 százalékos GDP-bővülés után is fennmaradt a növekedési trend. A gazdaság 2010-ben 3,9 százalékkal, majd 2011-ben 4,3 százalékkal nőtt. A növekedési trend elsősorban az állami beruházások (infrastruktúrafejlesztés, a labdarúgó-Eb-hez kapcsolódó beruházások stb.) fennmaradásával volt magyarázható. A bruttó állóeszköz-beruházás az előző évvel összehasonlítva 9,9 százalékkal emelkedett. A korábban a GDP legfőbb hajtóerejét jelentő belső fogyasztás növekedése mérséklődött (2,0%). A 2011-es év egészében az infláció mértéke 3,9 százalékot tett ki. Előrejelzések szerint 2012-ben a lengyel gazdaság éves szinten 2,7 százalékkal bővíthet, a növekedés fő hajtóerejét a külföldi beruházások, az állami infrastruktúrafejlesztés, valamint kisebb mértékben az export adhatja. A belső fogyasztás és munkaerő-piaci helyzet terén romló tendenciákra kell számítani, az előrejelzések szerint a növekedés mértéke 2013-ban 2,6 százalék lehet.

Az uniós tagság egyik legfontosabb pozitív hozadéka az egységes belső piacból fakadó kereskedelem-bővülés, amely Lengyelország esetében is komoly növekedési impulzust jelentett, emellett kétségtelenül egyik fontos tényezője volt a lengyel gazdasági növekedés szinten tartásának a válság éveiben. A lengyel export a csatlakozás óta megduplázódott (166 milliárd euró volt 2011-ben), az export mintegy 78

százaléka az EU országokba irányul, és az import közel 60 százaléka származik onnan. A lengyel kereskedelmi mérleg az EU országok viszonylatában jelentős többletet mutat, a kivitel minden országcsoportot tekintve növekedett (a lengyel kivitel 12,6 százalékkal, míg a behozatal 14,2 százalékkal emelkedett 2010-ről 2011-re). A közép- és kelet-európai országok részaránya az export oldalán 0,4 százalékkal (8,4%), az importban 2,5 százalékkal (14,3%) bővült. A lengyel exporttermékek fő piaca továbbra is Németország. A külső kereslet élénkülése nagymértékben hozzájárult az ipari termelés növekedésének beindulásához, amely a 2009-es 4,5 százalékos visszaesés után 2010-re 9,8 százalékkal, majd 2011-ben 7,1 százalékkal élénkült.

A gazdaság versenyképessége tekintetében releváns mutatók terén Lengyelország folyamatosan zárkózik fel az uniós átlaghoz. Az egy foglalkoztatottra eső termelékenység szintje a csatlakozás óta javult, a 2005-ben még 61,7 százalékos szint után 2011-ben Lengyelország elérte az EU-átlag 68,9 százalékát. A tőkevonzó képesség és a gazdaság versenyképessége szempontjából meghatározó egységnyi munkaerőköltség a válság hatására 2010-ben és 2011-ben is csökkenő tendenciát mutatott (-0,1, illetve -1,4 százalék). A külföldi működő tőke beáramlásának nagyságrendje 2011-ben rekordszinten alakult, az éves FDI-volumen elérte a 9,5 milliárd eurót (2009-ben 7,9, 2010-ben 6,7 milliárd euró volt). Amíg a privatizáció folyamatának felgyorsítása egyértelműen ösztönzőleg hatott a tőkeberuházások alakulására, addig a zöldmezős beruházások ütemének mérséklődésében jelentős szerepet játszott az államháztartási konszolidációs törekvések miatt visszafogottabbá váló befektetésmotivációs rendszer.

A Lengyelországba érkező működő tőke nagyobb része a jármű- és járműalkatrész-iparba, valamint az üzleti szolgáltatások szektorába érkezik. Az FDI fő forrásai Németország, Belgium, az Egyesült Államok, Luxemburg és Franciaország (2011. decemberi adat). A 2011-es évre a forrásország szerinti növekvő diverzifikáció jellemző (az indiai és kínai tőke megélenkülő érdeklődése mellett). A beruházások ágazati szerkezete nem változott, továbbra is a jármű- és járműalkatrész-ipar, az üzleti szolgáltatási szektor és a gépipari ágazat iránt a legnagyobb az érdeklődés. A kormányzat privatizációs stratégiája is hozzájárult ahhoz, hogy a Varsói Értéktőzsde a régió elsősorú piacává vált (megelőzve a bécsi tőzsdét), ami a befektetők számára a piac attraktivitását erősíti.

Lengyelországnak nem titkolt célja az uniós csatlakozással a belső piacból fakadó előnyök maximális kiaknázása, az ország méretével és társadalmi-gazdasági potenciáljával arányos pozíció elérése, az Unió belső működéséhez történő hatékony adaptáció biztosítása volt. Az

integráció egyik komoly növekedésosztónzó pillére az Európai Unió strukturális politikája keretében rendelkezésre álló fejlesztési rendszer, ami az egyik legfontosabb forrását jelentette az ország elmúlt nyolcévi sikeres modernizációjának. A Lengyelországba érkező EU-transzferok nagyságrendileg 2004 és 2011. február között 49,8 milliárd eurót tettek ki, míg Lengyelország 20,4 milliárd eurót fizetett be a közös költségvetésbe, a pozitív mérleg tehát 29,5 milliárd euró volt. Emellett a kohéziós politika 29,4 milliárd eurót, a közös agrárpolitika 16,4 milliárd eurót, egyéb források pedig 4,1 milliárd eurót hoztak. A 2007–2013 közötti időszakot alapul véve Lengyelország a legfőbb haszonélvezője az uniós támogatásoknak. Az EU által finanszírozott fejlesztések meghatározó szerepet töltek be a kiemelkedő lengyel gazdasági teljesítményben. A válságkezelés egyik formája volt kormányzati részről az eljárási rend leegyszerűsítése a közbeszerzési eljárások és az EU-pénzek felhasználása terén. Ennek köszönhetően az autópálya-fejlesztések, stadionépítések, hídfejlesztések, környezetvédelmi beruházások – részben a labdarúgó-Európa-bajnoksággal összefüggésben – folytatódhattak és sok esetben fel is gyorsulhattak.

A lengyel gazdaságpolitika következetesen az infrastruktúra korábbi évtizedekben elmaradt fejlesztését állítja figyelem középpontjába, ebből vezet le az ország versenyképességének javítását célzó intézkedéseket. Az infrastruktúra-fejlesztés sikerének függvénye, megvalósul-e a területi kohézió, a fejlettségi szintek konvergenciája. Kiemelt hangsúlyt kap emellett a humán erőforrások fejlesztése és az innováció. Az állami fejlesztési tervek kiemelt területe az energetika. A beszerzési források diverzifikációja és az ellátásbiztonság növelése hatalmas beruházásokat igényel. Lengyelország legfőbb problémája a fizikai infrastruktúra elmaradottsága, és mindenekelőtt ennek korszerűsítésére törekszik. Az új nemzetközi környezetvédelmi előírások, illetve a szénerőművek modernizációja évtizedekre szóló, több tízmilliárd euró nagyságrendű beruházási-fejlesztési projektek mielőbbi beindítására kényszerítik Lengyelországot. Az Unión belüli klímapolitikai törekvéseket a tagállamok közül talán Lengyelországnak a legnehezebb összhangba hoznia természeti adottságaival. A szén-dioxid-kibocsátás csökkentésének és a diverzifikációnak jelenleg Lengyelországban elképzelhető két fő iránya a nukleáris program és a biomasszát hasznosító elektromos erőművek fejlesztése, ami adimensionális energiaellátási forrást eredményezhet. Rövid távon Lengyelország a gázszállítás folyamatosságának biztosítására törekszik (külső források diverzifikációja, LNG-terminál építése, illetve a palagáz kutatások támogatása révén).

A fő gazdaságpolitikai irányvonal az elmúlt évben nem változott Lengyelországban, a gazdaságpolitika prioritása mindamelllett az államháztartási konszolidáció lett. Az államháztartási mérleg egyensúlya a nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatására jelentősen romlott (a költségvetési hiány 2007-ben még 1,9 százalékos szintje 2008-ban 3,7, 2009-ben 7,4, 2010-ben 7,8, 2011-ben pedig 5,1 százalékot mutatott). Lengyelország 2008 óta áll túlzottdeficit-eljárás alatt, ennek megfelelően 2012-ig kell a hiányt a GDP 3 százaléka alá szorítani. A jelenlegi kormányzat megerősítette elkötelezettségét a hiánycél teljesítése mellett. Az egyensúlytalanság kezelésére tett intézkedések eredményeként a kormányzat 2012-ben 2,9 százalékra tervezi lecsökkenteni a hiány mértékét, ami 2,2 százalékpontos kiigazítást tesz szükségessé.

A kormány a konszolidáció jegyében 2010 óta már több komplex egyensúlyjavító intézkedéscsomagot jelentett be, amelyek azonban a társadalom számára a lehető legkevésbé fájdalmas és időben elhúzóó intézkedéseket tartalmaznak. Ebben az időszakban elsősorban a bevételek növelését célzó és csak kisebb technikai jellegű elvonó intézkedéseket vezettek be. Az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében 2010. július 30-án a miniszterelnök többéves államfinanszírozási tervben áfa-módosításokat fogadott el a bevételi oldalon (ennek keretében az áfa általános kulcsának mértéke 22-ről 23 százalékra, a gyógyszerek és lakásépítési, közüzemi szolgáltatások áfája 7-ről 8 százalékra nőtt, a feldolgozott élelmiszerek áfája 7-ről 5 százalékra csökkent, a feldolgozatlan élelmiszeripari termékeké pedig 3-ról 5 százalékra emelkedik 2011-től három éven keresztül. A kiadáscsökkentő intézkedések között bevezették az úgynevezett „kiadási szabályt”, illetve a költségvetési intézmények kiadásaira vonatkozó korlátozásokat (a kiadások növekedése az infláció mértéke plusz 1 százalék lehet). A fegyveres testületeknél dolgozók nyugdíját fokozatosan csökkentik, a hadsereg fordított kiadásokat korlátozzák, a rokkantsági segélyek rendszerét átalakítják, a temetési segélyek összegét mérséklik.

A Minisztertanács 2010. szeptember 28-án fogadta el az államadósság kezelésének 2011–2014-re vonatkozó középtávú tervét. Ennek értelmében az államadósság alkotmányban rögzített 55 százalékos szintjét meghaladó mérték esetén a költségvetés módosítására és megszorításokra lehet számítani. Mivel az államadósság megközelíteni látszott a kritikus szintet, a középtávú tervszövegben a lengyel Sejzm 2010. december 3-án elfogadta a közpénzügyi törvény módosításait, többek között az alap áfakulcs több lépcsőben való (1-1 százalékos) növelését 25 százalékra, amennyiben az államadósság meghaladja az 55 százalékos GDP-arányos értéket (ami 2011-ben be is

következett). A helyi önkormányzatokra költségvetési és adósságlimit bevezetését tervezik. Az adózás területén az egy gyermeket nevelők családi adókedvezménye megszűnt, a három gyermeknél nagyobb családok adókedvezménye viszont 50 százalékkal megnőtt. Új adónemként bevezették az ásványi anyagok bányászására kivetett réz- és ezüstadókat. A gazdasági krízishelyzetre tekintettel a munkaadók által fizetett nyugdíjjárulékot 2 százalékponttal megemelték (a munkavállalók járuléka változatlan maradt).

Az államháztartási konszolidáció szerkezeti reformokkal is kiegészül, amelyek a 2011. novemberi választásokat követően megalakult új Tusk-kormány beiktatásával határozottabb irányt vettek. Lengyelország is megreformálta 2011-ben a kötelező magán-nyugdíjpénztári rendszerét. A nyugdíjrendszer ottani módosítása értelmében a kötelező magán-nyugdíjpénztárak felé az állami hozzájárulás mértéke a jelenlegi 7,3 százalékról a bruttó bérek 2,3 százaléka csökkent, majd 2017-től ez az arány ismét 3,5 százalékra emelkedik. A fennmaradó rész az állami nyugdíjkasszába kerül. A lengyel Pénzügyminisztérium az intézkedés kapcsán hangsúlyozta, hogy mindez nem jelenti az 1998-as reform visszavonását, hanem a hárompilléres nyugdíjrendszer olyan jellegű módosításáról van szó, amely fenntarthatóvá teszi a rendszer finanszírozását, egyben nem veszélyezteti hosszú távon a költségvetés pozícióját. A nyugdíjreform részeként a nyugdíjkorhatárt fokozatosan 67 évre emelik: a férfiaknál 2020-ig, a nőknél 2040-ig. (Jelenleg a férfiak 65 évesen, a nők 60 évesen mehetnek nyugdíjba.) Szigorítják emellett az egyenruhások és a bányászok nyugdíjazási feltételeit. Az egyházi foglalkoztatottakat is fokozatosan bevonják a társadalombiztosítási rendszerbe és megszüntetik a kedvezményeket. A gazdák egészségbiztosítása tekintetében is változtatások lépnek életbe 2012 februárjától. 2013-tól kezdődően tervezik fokozatosan bevonni őket az szja-körbe is, megszüntetve eddigi adómentességüket. Az első komolyabb szerkezeti reformnak tekinthető nyugdíj-átalakítás koalíciós válságot váltott ki, az egyeztetések eredményeként a rendszer végleges formája egyelőre kialakulóban van.

Lengyelország az eurózóna válságával összefüggésben sem írta át a hivatalos csatlakozási stratégiáját, és továbbra is célként fogalmazza meg az euróövezetbe történő belépést, mindamelllett céldátum megjelölése nélkül. Az euróövezeti válsággal összefüggésben a lengyel stratégia a maastrichti kritériumok teljesítésének szükségességét kiemeli ugyan, de egyben kiegészült egy további ponttal, amely az övezet stabilitását, mint feltételt fogalmazza meg Lengyelország belépéséhez. Varsó elkötelezett az európai integrációs folyamat mellett és konstruktív szerepet igyekszik

betölteni az európai válságkezelés és stabilizáció folyamatában. Az elmúlt évek tapasztalatai alátámasztják a lengyel külpolitika törekvéseit a „több Európa” felé, amely azonban egységes és nem megosztott, többbességes uniós fejlődési irányt feltételez.

Összegzés

Lengyelország sikeres fejlődési időszakot élt meg az Európai Unióban eltöltött nyolc évben. A rendszerváltással elkezdődött gazdasági modernizáció nemcsak fennmaradt, de a belső piaci struktúrák és az uniós intézményi lehetőségek révén fel is gyorsulhatott. A válság nem érintette kritikusan Lengyelországot, ugyanakkor a válságkezelési intézkedések sorában előtérbe kerültek az államháztartás konszolidációját, illetve a gazdaság szerkezetének modernizációját elősegítő reformok. A folyamatos, hosszú távú tervezésre alapuló gazdaságpolitika eredménye a lengyel gazdaság európai átlagon felüli teljesítménye. Ennek a sikerére támaszkodva a lengyel külpolitika is igyekszik az ország nemzetközi-európai-regionális pozíciójának elismertetésére, kamatoztatására. A lengyel sikertörténet folytatásának kulcsa mindamelllett jól láthatóan az, képes lesz-e Varsó elmozdulni fejlesztéspolitikájában a kutatás-fejlesztés és az innováció irányában, ami eddig még csak szunnyadó új növekedési lendületet indíthat be.

Csehország

Túry Gábor

Politikai és társadalmi helyzetkép

Csehországban – akárcsak az európai és azon belül a közép-európai térségben – az elmúlt egy évben nem indult meg a növekedés, ami a reálszférában és az állami szférában egyaránt a finanszírozási lehetőségek beszűkülését eredményezte. A válság következtében meghozott költségvetési kiigazítások, valamint a forráshiány miatt a nagy társadalmi elosztó rendszerek átalakításának égető szüksége egyre nagyobb terhet rótt a cseh lakosságra. A kormány politikájának elutasíthatósága, és az ezt kifejező tiltakozás soha nem látott méreteket öltött, ami a jelenleg ellenzékben politizáló szociáldemokraták (ČSSD) támogatottságát növelte. Nem csak a kormányzat és annak gazdasági intézkedései iránti ellenérzés, de olyan intézmények mint az Európai Unió és az euró elutasíthatósága is nőtt az elmúlt egy évben. A közös fizetőeszköz bevezetését egyébként a cseh kormány sem sürgeti. Petr Nečas, a jobboldali (Polgári Demokrata Párt, TOP 09, Közügyek Pártja) kormánykoalíció miniszterelnöke többször kifejtette, hogy Csehország alapvetően euró párti, de bevezetésének rövid távon sem a belső, sem a külső feltételei nem biztosítottak. Ezt az álláspontot Václav Klaus államfő korántsem osztja, sőt 2011-ben felhívással fordult a kormányhoz, hogy kezdjen tárgyalásokat Csehország felmentéséről az euróövezeti csatlakozás alól, amely kötelezettséget, mint az *acquis* részét, minden EU-tagga váló országnak vállalnia kell.

A 2011-es cseh politikai életet a gyengülő kormánypárti támogatottság mellett az egészségügyi és nyugdíjreform kidolgozásának kérdései, a politikai életben már-már szokásos korrupciós botrányok és személycserék, valamint a kormány politikája elleni egyre nagyobb mértékű és szélesebb bázisú tiltakozási hullámok határozták meg.

A gazdasági válságot követő időszakban a kormány számára az egyensúlyát veszített államháztartás kiigazítása, a nagy elosztó rendszerek átalakítása elsődleges feladat volt. A koalíció rég nem látott többséggel rendelkezik az alsóházban, ami segít a reformlépések

elfogadásában. Ezt kihasználva a kormány még a 2010 őszi megválasztott felsőházi (szénátusi) választások előtt gyorsított eljárásban fogadtatta el a költségvetési hiány csökkentését célzó megszorító intézkedéseket. A cseh alkotmánybíróság azonban a szociáldemokraták által benyújtott alkotmányossági felülvizsgálatot követően 2011 márciusában a törvénycsomagot hatályon kívül helyezte, formai okokra hivatkozva. A kormány újra beterjesztette az intézkedéscsomagot, a felsőházi ratifikáció azonban a korábbinál nehezebb volt, mivel azóta a baloldali pártok többséget szereztek a testületben.

A költségvetési kiigazítás mellett az elmúlt időszakban a strukturális átalakítások is napirendre kerültek. A nyugdíjrendszer reformja az egyéni megtakarítások bevezetését, a magán-nyugdíjalapok létrehozását jelenti. A rendszerrel kapcsolatban a kormányzat elképzelései folyamatosan változtak, ami nem csak a reformterv képlékeny voltát mutatja, de azt a rendkívüli költségvetési és gazdasági időszakot is jellemzi, amelyben a döntéseket meg kellett hozni. A kormánypártok közül a Közügyek Pártjának (VV) vezetői minősített többséggel történő parlamenti szavazást kezdeményeztek, mondván, hosszú távú átalakításról van szó, így a kormányzó pártoknak egy ilyen súlyú döntés esetében törekedniük kell a szóba jöhető politikai pártok egyetértésére. Együttműködésre azonban nem számíthatnak, mert a szociáldemokraták elutasították a magán-nyugdíjpénztárak rendszerét.

A biztosítási rendszer a kormány elképzelése szerint 2013-tól két pillérré (állami és magán) épül majd. Az 1977 után születettek önkéntes alapon választhatnak, azaz ha belépnek a vegyes rendszerbe, biztosításuk meghatározott százalékát (3+2%), a választott pénztárba kell hogy utalják. Az egyéni választás szabadságát tovább bővítették azzal, hogy a biztosított négy konstrukcióból választhat aszerint, hogy milyen lehetséges hozamot, illetve kockázatot vállal a jövőbeli ellátási összeg terhére. A biztos hozamú portfólió kizárólag államkötvényből, a kockázatosabb, de magas hozam lehetőségét jelentő alapok pedig részvényekből állnak. A magánszektorba pumpált biztosítási (költségvetési) pénzek az államháztartás számára 25-30 milliárd korona kiesést jelentenek, amelyet az állam a forgalmi adók egységes 17,5 százalékra történő emelésével (illetve mérséklésével) kompenzál. Kivételt csak az alapvető élelmiszerek köre jelent, de itt is emelkedik az áfa 10-ről 14 százalékra.

Az egészségügyi rendszer finanszírozásának reformja – széles társadalmi hatása miatt – sokkal nagyobb ellenállást váltott ki bármely más strukturális átalakításnál. A rendszer finanszírozhatatlanságára a kormányfő többször rámutatott, a költségvetés által beszedett járulékok

ugyanis jóval alacsonyabb a magyar vagy a lengyel mértéknél, és a kormány egy esetleges járulékemeléssel nem kívánta terhelni a gazdaságot. A parlament szeptemberben fogadta el – két szenátusi vétót követően – a kormány által beterjesztett egészségügyi reformot. Csökkentették a gyógyszerkasszát, így egyes gyógyszerek támogatását megszüntették, a betegeknek 2012. január elsejétől többet kell fizetniük a receptfelírásiért, emelkedik a kórházi napi ápolási díj, továbbá a biztosításért cserébe csak bizonyos ellátások járnak „térítésmentesen”. A törvény elfogadása mellett a szaktárca arról is döntött, hogy a térítésmentes és térítéses beavatkozások köréről egy orvoscsoport évről évre dönt. A sebészeti beavatkozás esetén a bonyolultabb és eszközigényesebb – de a betegnek kényelmesebb – műtétek költségét már nem finanszírozza az egészségügyi kassza, azt a pácienseknek saját zsebből kell fedezniük, a hagyományos eljárással végzett műtétek érvényes biztosítás esetén ugyanakkor továbbra is térítésmentesen vehetők igénybe.

A koalíció pártjai közötti feszültségeket szakpolitikai, és az egyes személyekkel kapcsolatos problémák egyaránt kiváltották. 2011 elején Alexandr Vondra védelmi miniszter, az ODS alelnöke, a 2009-es cseh uniós elnökséggel kapcsolatban került korrupciós gyanúba. Ő maradt a posztján, a polgári demokraták által delegált környezetvédelmi miniszternek azonban – akit szintén hasonló vádak értek – távoznia kellett. Az ügygel kapcsolatban a szociáldemokraták bizalmatlansági indítványt nyújtottak be a kormány ellen és előrehozott választásokat követeltek, amelyet a kormánypárti Közügyek Pártja is támogatott, és csak a köztársasági elnök, Václav Klaus hosszas győzködése után álltak el tervüktől. 2011 áprilisában a kisebb koalíciós pártból, a Közügyek Pártjából Vít Bárta közlekedési miniszter keveredett korrupciós gyanúba, majd beadta lemondását, de javasolta, hogy a pártja által delegált másik két minisztert – Radek John belügyminisztert és Josef Dobeš oktatásügyi minisztert – is menesszék. A koalíciós pártok rendezték a nézeteltérést, Dobeš maradt, John és Bárta ment. Az egyeztetési mechanizmus mondott csődöt a cseh koalíción belül, amikor a miniszterelnök, Petr Nečas a 2012 februárjában tartott uniós csúcstalálkozón a csehországi ratifikációs eljárás tisztázatlanságára hivatkozva elutasította a tagállami költségvetésekre vonatkozó pénzügyi szigorú erősítő kormányközi szerződést (fiskális paktum). Ezzel a nagyobbik kormánypárt összetűzésbe keveredett a külügyminisztert is adó TOP 09 párttal: Karel Schwarzenberg kritizálta a kormányfő hozzáállását és sajnálkozását fejezte ki Csehország nevében.

A válság következtében a lakosság áldozatvállalási hajlandóságának határához érkezett, ezért a kormánynak, amely közép- és hosszú távú reformokba kezdett, számolnia kellett a társadalom jelentős ellenállásával. Az alacsony bérek miatti tiltakozásul 2010. december végéig több ezer orvos mondott fel a cseh kórházakban. Az orvosok átlagfizetésük radikális emelését kérték, amely az országos átlagbér másfélszereséről a háromszorosára emelkedne. Az orvosok és az egészségügyi ápolók egyre nagyobb hányada vállalt külföldön munkát, amit az orvoshiánnyal küszködő Ausztria szívesen vesz, ugyanakkor Csehországban egyre nagyobb problémát okoz az ellátásban az elvándorlás. A megállapodás végül a felmondási idő lejárta előtt megszületett. Leoš Heger egészségügyi miniszter megegyezett az orvosokat képviselő szakszervezettel. A pénzek átcsoportosításának köszönhetően felszabadított összegekből a pályakezdeők havi ötezer koronával többet, az idősebb dolgozók pedig nyolcezer koronával többet vihetnek haza. Az átlagbérnívón alapuló bértábla-korrektíót pedig 2013-tól fokozatosan vezetik majd be. A kormányzat foglalkoztatottakat érintő reformintézkedései azonban más szakszervezeteket is tiltakozásra készítettek. 2011 júniusában a cseh szakszervezetek a kormány megszorító politikája elleni tiltakozásként 24 órás sztrájkot hirdettek. Nem jártak a vonatok a távolsági buszok és jónéhány városban a tömegközlekedés is leállt. A szakszervezetek egyre elkeseredettebben tiltakoznak, ugyanakkor a lakosság irántuk érzett szolidaritása egyre fogy.

Gazdasági helyzetkép

A cseh gazdaság a 2009. évi (4,7 százalékos) mélyrepülést követően 2010-ben 2,7 százalékkal bővült. Ez a trend a 2011-es évben azonban megtört, a kibocsátás csupán 1,7 százalékkal nőtt. A korábbi magas (2010-ben 16,6 százalékos) exportnövekedés ütemének 8,5 százalékosra zsugorodásán túl ez javarészt a belső (kormányzati és magán) fogyasztás csökkenésének volt betudható. Az előrejelzések az alacsony kereslet ellenére a fogyasztói árak további növekedését jósolják 2012-ben – a tavalyi 2,1 százalékról 3,3 százalékra – amiben jelentős szerepet játszik az élelmiszerekre vonatkozó kedvezményes áfakulcsemelés (10-ről 14 százalékra).

A munkanélküliség 2011-ben kedvező adatokat mutatott, a válságot követően 2010-ben volt a legmagasabb (7,3%), majd ezt követően tavaly 6,7 százalékra mérséklődött. A kedvező trend folytatódik, a jövőben az állástalanok számának további csökkenésére lehet számítani. A

munkahelyek gyarapodása rövid távon azonban nem párosult a hazai kereslet növekedésével, amit a reáljövedelmek kormányzati megszorítások miatti csökkenése fogott vissza (bérek befagyasztása, segélyek és juttatások visszavágása). A cseh gazdaság a német növekedési trendeknek erősen kitett, feldolgozóipari exportjának túlnyomó része a fejlett nyugat-európai térség piacaira irányul. Így alapvetően a kormányzati stabilizációs intézkedéseken túl – amelyek erősen a növekedés ellen hatnak – a cseh gazdaság kilátásai a külső körülményektől függenek. A növekedés beindulását az előrejelzések 2013-ra teszik, idén a GDP stagnálni fog. A külső és belső kereslet 2013-tól élénkülhet meg (2,5-2,7 százalékos növekedés várható a 2012-es évhez képest).

A cseh gazdaság a külső kereslet csökkenését erősen megérezte. Az ipari termelési index az előző év azonos időszakához mért havi adatai a 2011-es év legelején még 9-16 százalékos növekedést mutattak, amely az év közepétől lényegében 5 százalék alá apadt, sőt az utolsó hónapokban stagnálást mutatott. A kiemelkedő ágazatokban – elektronikai összeszerelés, közúti járművek gyártása – a visszaesés trendje egybecseng az iparban tapasztalt értékekkel, csupán a trend volatilitása nagyobb. A beruházások 2010–2011-ben alacsony növekedést mutattak, a külföldi tőkebefektetésre 2011-ben a csökkenő trend volt jellemző. Csehország tőkevonzó képessége kiemelkedő a térségben, Lengyelország mellett a második legnagyobb működőtőke-állománnyal rendelkezik. A bizonytalan exportpiaci helyzet és a beruházások visszaesése azonban itt is érződött, a korábbi 4,6 milliárd euróról 2011-ben 3,9 milliárd euróra mérséklődtek a külföldi befektetések, 2012-re pedig további enyhe csökkenést jósolnak az előrejelzések.

A feldolgozóipari kibocsátás területén Csehországnak jelentős kapacitásai vannak a közúti járműgyártás (gépjármű, haszongépjármű és autóbusz), valamint a vasúti járműgyártás területén. A válság a csehországi iparági szereplők termelését jelentősen visszavezette. A kereslet visszaesése 2008-tól a német Volkswagen csoporthoz tartozó cseh Škoda auto termelését a négy évvel ezelőtti szintre vetette vissza. 2009-től azonban már, a korábbinál alacsonyabb szintről, de megindult a termelés felfutása. A Škoda auto 2011 első öt hónapjában rekordmértékű eladást könyvelhetett el. A termelési adatok 2011 első két hónapjában tükrözték ezt a teljesítményt, majd az év hátralevő részében a feldolgozóipari trendhez igazodva csökkenő tendenciát mutattak. A bevétel alapján a Škoda auto Csehország második legnagyobb vállalata, termelése a bruttó hazai össztermék 5 százalékának fel meg. Termelését képes évről évre a korábbinál nagyobb mértékben növelni, részben a

nyugat- és a közép-európai piacokon elért növekvő eladásainak és részesedésének, részben pedig a fejlődő térségben (India, Kína) kiépített piaci részesedésének köszönhetően. A vállalat tekinthető amolyan cseh multinak is, mert tevékenysége földrajzilag a két csehországi telephely mellett a Volkswagen csoport nemzetközi termelési rendszerébe integrált. Az alkatrészeire és a részegységeire bontva történő összeszerelés folyik Pozsonyban, Szarajevóban, az ukrainai Kvasinyban, az oroszországi Kalugában, a kazahsztáni Ust-Kamenogorszkban, az indiai Aurangabadban és Chakanban és a kínai Antingban.

Csehországban a közel kétmillió közúti járművet gyártó autóiipari üzemek kibocsátása 2011-ben 11,5 százalékkal haladta meg az előző évit, javítva ezzel az ország exportteljesítményét. A gépjárművek tekintetében a növekedés 11,4 százalékos volt, ami nem csupán a Škoda auto új piacokon felmutatott jobb eredményének, de a nošovicei Hyundai és a kolíni TPCA (Toyota Peugeot Citroën Automobile Czech) autógyárak javuló piaci teljesítményével magyarázható. A Vysoké Mýtóban található Iveco-Irbusz autóbuszgyár előző évihez képest 31,3 százalékkal megnövekedett termelése szintén a kedvező konjunkturális időszaknak köszönhető.

Csehország a visegrádi négyek közül egyedüliként szólalt fel miniszterelnöki és külügyminiszteri szinten az Európai Unió pénzügyminiszteri tanácsának Magyarországgal szembeni eljárása ellen. A költségvetési hiány miatti eljárás alapján megvont kohéziós források indoklása Csehország szerint nem állta meg a helyét. Az eddig példátlan európai döntés elleni cseh támogatás mögött azonban megbújhat az is, hogy az Európai Unió 2012 márciusában az ország felzárkózása és gazdasága szempontjából létfontosságú uniós támogatások kifizetésének befagyasztásával fenyegette meg Prágát. Olyan időszakról beszélünk, amikor a kormányzat számára rendelkezésre álló fejlesztési keret a feszesebb költségvetési tervezés áldozatául esik, így a gazdaság és az infrastruktúra fejlesztésének forrásaként egyedül az uniós pénzek maradnak. A Bizottság Csehországnak a strukturális alapokkal kapcsolatos ellenőrzési mechanizmusában súlyos hiányosságokat tárt fel. Brüsszel azonnali hatállyal felfüggesztette az operatív programok kifizetését Csehország számára. Az ország a 2007–2013-as költségvetési időszak alatt összesen 800 milliárd korona támogatásra jogosult, amelyből 570 milliárd koronát a projektek alapján már lekötöttek. Ha nem sikerül tisztázni az EU felé a vitatott vízügyi, autópálya- és csatornaépítési projektek, valamint a vállalkozások számára juttatott programok alapján kifizetett összegeket, az azzal fenyeget, hogy az Unió

csak 130 milliárd koronát fizet ki. A pénzek visszatartása nem csak a növekedésre, de a költségvetési egyenlegre nézve is kedvezőtlen lehet.

Az Európai Bizottság a 2012–2015-re vonatkozó cseh konvergenciaprogram értékelésekor elismerte a kabinet eddigi intézkedéseit a költségvetési egyensúly érdekében. Kiemelte, hogy folytatni kell a 2012-es költségvetés végrehajtását, a szigorú 2013-as évben sem szabad enyhíteni, szem előtt kell tartani a Bizottság túlzottdeficit-eljárás keretében tett ajánlásait. A fenntarthatóság érdekében a kiadások struktúrájának átalakítása is szükséges. Az ajánlások alapvetően a közpénzek hatékony felhasználását szorgalmazták és a bevételi oldalon olyan mértékű adóemelés, amely nem hat a növekedés ellen. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságát is kiemelte az elemzés: jóllehet a cseh parlament 2011-ben fogadta el az új nyugdíjrendszert, azonban az a jelenlegi inaktív nyugellátásának finanszírozását nem oldja meg, sőt a jövő nemzedékét sem, mivel a bevezetett vegyes finanszírozású rendszer önkéntes lesz.

Az országcsoporthoz vonatkozó gazdasági és politikai elemzések gyakran párosulnak valamely egységes módszertan szerinti rangsor felállításával. Ezekben Magyarországot gyakran vetik össze Csehországgal, és az összehasonlítás kézenfekvő, hiszen a teljes népesség, de a fővárosok lélekszáma is közel azonos. A hasonlóság ellenére a két ország esetében ugyanakkor a legfontosabb gazdasági mutatók és folyamatok alapján markáns különbség van. A rendszerváltást követően Csehország gazdasága a térségben nem mutatott kiemelkedő teljesítményt, a magánszektor aránya jóval a magyar érték alatt volt, a központi tervgazdálkodásnak a kilencvenes években még sokáig hatása volt foglalkoztatottságra és termelékenységre. 1995 után az állami vállalatok piaci alapú magánosításának elindításával és a külföldi feldolgozóipari és pénzügyi befektetők közreműködésével sikerült kihasználni az addig állami pénzek segítségével életben tartott ipari tudást és kapacitást. Ennek hatására az ipar kibocsátása meredeken emelkedett. A kilencvenes évek közepén a cseh gazdaság Magyarországgal szemben a bruttó össztermék esetében még 30 százalékos előnyét mára 50 százalékosra növelte. Az előnynek más aspektusai is mutatkoznak: az elmúlt időszakban a kedvező gazdasági mutatóknak köszönhetően nem csupán a kibocsátás adatai, de az exportértékek is meghaladják a magyarországiakat. Érdekes tény ugyanakkor, hogy ha az áruegységre (100 kilogramm) vetített értéket vesszük – amely az export technológiai fejlettségi mutatójának tekinthető – akkor Magyarország kedvezőbb értékekkel rendelkezik.

A régió országai a kilencvenes években politikai és gazdasági irányváltást hajtottak végre a centrumtérstől, az Európai Unió irányába. A térségen belül azonnal megindult a versengés a kulcspozícióért, a regionális központ szerepének betöltéséért. A fővárosok között is hasonló verseny alakult ki, amelynek győztese mára – a legtöbb nemzetközi elemző cég szerint – Prága és Varsó. A rangsorban elfoglalt pozíció értékelése során, a helyi logisztikai adottságok és szolgáltatások minősége, a nemzetközi közlekedési hálózatokba történő becsatlakozás lehetősége mellett meghatározó a hálózatok hierarchiájában betöltött szerep is. A megközelíthetőség alatt nem csupán a közúti és vasúti hálózatokat értjük, mára a légitársasági hálózatokban elfoglalt helyzet meghatározóvá vált. E téren az elmúlt négy-öt évben Csehország a térség kiemelt elosztó központja lett, és ebben egyedüli versenytársa Lengyelország maradt.

Összegzés

Csehországban az elmúlt egy évben a stabil kormánytöbbség és a koalíció a politikai és gazdasági problémák ellenére megmaradt. Az államháztartási konszolidáció keretében elkezdődött az egészségügyi és a nyugdíjrendszer reformja. A reformkényszer és a kormányzati lendület ellenére azonban az ellátórendszerek rövid- és középtávú finanszírozása egyelőre nem oldódott meg. A közsféra rendszereinek működtetése – beleértve a béreket is – időzített bombaként ketyeg, miközben a kormány helyzetét az egyre látványosabb társadalmi tiltakozás nehezíti. A gazdasági teljesítmény nem a korábban elvártan megfelelően alakult, aminek a belső kereslet alacsony szintje mellett főként a külső piacokon tapasztalható visszafogott fogyasztási hajlandóság az oka. A 2011-es 1,7 százalékos bővülést így a 2012-es évre előre jelzett stagnálás követi. Az ipari termelés üteme 2011-ben lassult, a 2012-es év első negyedévében pedig igen alacsony értéket mutatott. A cseh gazdaságban ugyanakkor benne van a növekedési potenciál. Csehország vezető szerepe a versenytársakkal – elsősorban Magyarországgal – szemben a térségen belül mind gazdasági értelemben, mind pedig a központi fekvés kihasználását tekintve megszilárdult. A belső fogyasztás és a beruházások ütemének alakulása eltolja a növekedés kezdetét a 2013-as évre, ami azonban jelentősen függ az európai és a világgazdasági helyzetetől.

Szlovákia

Túry Gábor

Politikai és társadalmi helyzetkép

A 2011-es évben a szlovák belpolitikát az alábbi események jellemezték: a miniszterelnök bukását okozó koalíciós feszültségek és széthúzás, újabb politikai korrupciós ügyek lelepleződése, valamint a párbeszéd ellenére megmerevedett álláspontok a magyar kisebbséget és a szlovák-magyar vitás kérdéseket érintő ügyekben. A felmerült problémák magukban hordozták a kormánykoalíció bukását és a 2012-es politikai fordulatot.

Az ellentétek állandósulása sok tekintetben előre megjósolható volt. Iveta Radičová kormánya megalakulásakor előrevetítette a koalíció felbomlásának esélyét, nem csupán a koalíciós partnerek közötti vitákból eredően, de a kormányfő személye miatt is. Radičová egész kormányfői munkáját párttársának, a Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKÚ) elnökének, kormánya külügyminiszterének, Mikuláš Dzurindának az árnyékában kellett végeznie. Annak ellenére, hogy Radičová a rendszerváltás óta folyamatosan részt vett a politikai életben, miniszterelnökként fokozatosan fogyott el körülötte a levegő, támogatottsága kevés volt ahhoz, hogy úrrá legyen a koalíciós pártok közötti ellentéteken. Így a kormánykoalíciónak hiába volt kényelmes – 79 fős – többsége a 150 tagú parlamentben, a kormányzás mindvégig igen nehézkesen haladt. A kompromisszumra törekvő miniszterelnök asszony a koalíciós partnereknél rendre falakba ütközött olyan ügyekben, mint a gazdasági reformintézkedések, a közös európai ügyek és a kisebbségek számára nyújtott kedvezmények. Mind a kormánypárti Szabadság és Szolidaritás (SaS) mind pedig az annak pártlistáján bejutott Egyszerű Emberek elnevezésű civil szerveződés négy képviselőjének különvéleménye folyamatosan akadályozta a parlamenti szavazást.

A 2010 májusában a magyar országgyűlés által elfogadott „egyszerűsített honosítási eljárásra” (kettős állampolgárság) adott válaszként hozott szlovákiai állampolgársági törvénynek a 2011 januárjában lezajlott parlamenti vitája során a törvényt enyhítését nem sikerült elfogadni, így az ügyben a mai napig nem született a két fél

számára megnyugtató határozat. A másik vitás kérdésben, a szlovák államnyelvtörvény esetében, a Híd-Most párt által javasolt módosításokat ugyan nem fogadták el, de a törvény szigorán enyhítették (csökkentették a bírság összegét, és ezen túl magánszemélyeket nem büntethetnek a kisebbségi nyelvhasználatért).

A belpolitikai történéseket azonban kétségkívül az országnak az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszközbe (EFSF) befizetendő hozzájárulásával kapcsolatos vitája határozta meg. Szlovákiának az uniós mentőalap növelésével párhuzamosan kezdetben 813 millió eurót, 2011 őszén pedig már 3,5 milliárd eurót kellett szavatolnia. A kormánypártok közül a SaS az elején jelezte, hogy nem szavazza meg a parlamentben a döntést, és a Híd-Most párt négy parlamenti képviselője sem támogatta a kormánypártok előterjesztését. A SaS mindennemű konstruktivitást mellőz, és az Uniót, mint kockázat- és érdekközösséget negligáló hozzáállása sokakat meglephetett. A párt elnökének, Richard Sulíknak az előéletét figyelembe véve azonban a lépése bizonyos tekintetben érthető. Sulík a 2004-es reformok és az egykulcsos adórendszer kidolgozásában vezető szerepet töltött be. A piaci mechanizmusok mindenhatóságát és az állam szerepének csökkentését valló fizikus-közgazdásznak köszönhetően Szlovákia a térségben másodikként vezethette be a közös európai fizetőeszközt. A reformok és az euróvezetési csatlakozás árát belső erőforrásokból finanszírozták, és mindezért a szlovák társadalom jelentős árat fizetett. Jóllehet az ország ekkor még nem volt az Unió tagja, de a fiskális egyensúly megteremtésekor fel sem merült más államok vagy pénzügyi szervezetek segítsége. Sulík a görögországi pénzügyi válságra kidolgozott megoldást tehát ezen a szemüvegen keresztül szemlélte, méghozzá igen kritikusan.

Radičová a kialakult helyzetből előremenekülve a pénzügyi stabilitási alapról szóló parlamenti voksolást összekötötte a kormánya iránti bizalmi szavazással. A kormánypárti SaS az indítvány ellen szavazott, míg az Egyszerű Emberek frakciója és a legnagyobb ellenzéki párt, az Irány Szociáldemokrácia (Smer-SD) tartózkodott: ezzel a kormány megbukott. A választásokig a nagykoalíció lehetősége is felvetődött, a helyzetet azonban egy alkotmánymódosítással megoldották, és így a 2012. március 10-i voksolásig Radičová és kormánya maradhatott. A döntést követően Mikuláš Dzurinda a kereszténydemokrata SDKÚ elnöke kijelentette, hogy a kormány folytatja a kitűzött célok megvalósítását egészen a választásokig. A parlament másnap az ellenzéki szociáldemokratákkal együtt megszavazta az európai stabilitási csomagot.

A gazdasági válság elhúzódása, az eurózóna fenntarthatóságával, illetve szétesésével kapcsolatos számos probléma, valamint a szlovák államháztartás hiányának csökkentése már előrevetítette, hogy Radičovának nem lesz könnyű dolga a 2012-es választásig. Októbertől az egészségügyi dolgozók tiltakozási hulláma, decembertől pedig az állami vállalatok privatizációjával kapcsolatos visszaélésekről szóló Gorilla-botrány azonban még kíméletlenebb „végjátékot” hozott a választásokig tartó három hónap alatt. Az egészségügyi dolgozók követeléseik teljesítésének érdekében októberben tömegesen adták be felmondásukat. A felmondási idő leteltével decemberre a munkaerőhiány a betegellátás rendszerének teljes összeomlását eredményezte volna. A kormány szükségállapot bevezetésével és a tárgyalások folytatásával próbálta megoldani a kialakult helyzetet. Az orvosok szakszervezete a kórházak részvénytársasággá alakításáért, a béremelésük érdekében, a munka törvénykönyve foglalkoztatottak jogaira vonatkozó passzusainak betartásáért, valamint az egészségügy alulfinanszírozásának megszüntetéséért léptek fel. A kormány képviselői és a szakszervezetek végül megállapodtak. A parlament az ellenzéki Smer-SD szavazatainak segítségével – a kormánypártok közül csak a Híd-Most képviselői támogatták az indítványt, a többiek elleneztek vagy tartózkodtak a szavazáson – gyorsított eljárásban elfogadta a korábbi intézkedéseket megváltoztató törvénycsomagot, és a kormány garanciát adott a bérrendezés megvalósítására.

Az egykori titkosszolgálati megfigyelésekről készült jelentések nyilvánosságra kerülése révén 2011 decemberében kitört a rendszerváltás óta legnagyobb politikai korrupciós botrány. A Szlovák Információs Szolgálat (SIS) 2005 és 2009 között egy erre a célra berendezett pozsonyi lakásban hallgatta le a szlovák Penta befektetői csoport képviselőinek a politikusokkal folytatott megbeszéléseit. Az akció, amely a „Gorilla” fedőnevet kapta, 2009-ben a SIS igazgatója állíttatta, és nem is derült volna rá fény, ha Tom Nicholson kanadai származású. Pozsonyban élő újságíró újra meg nem szellőzti az ügyet. A lehallgatásról szóló dossziékban leggyakrabban Mikuláš Dzurinda (SDKÚ), valamint Robert Fico (Smer-SD) neve szerepelt. A politikai korrupció nem csak a legnagyobb pártokat érintette, a felsorolásban ott voltak Kereszténydemokrata Mozgalomnak (KDH) és a Magyar Koalíció Pártjának politikusai is. Az összes gyanús ügy között a Gorilla-dosszié az érintett befektetői csoport miatt érdemel figyelmet. A Penta Investments az elmúlt években ugyanis meghatározó beruházási csoporttá fejlődött: négy országban (Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország) lévő vállalati befektetésein keresztül mintegy 25 ezer alkalmazottat foglalkoztat. Az alapot 1994-ben egy cseh és egy szlovák üzletember

hozta létre. A kezdetekben áru-, majd tőzsdei kereskedelemmel foglalkozó cég a vagyonyjegyes privatizáció során 1996-ban a piaci érték mindössze 20 százalékaért átvette az irányítást a VÚB Kupón felett, amely akkor a legnagyobb szlovák befektetési alap volt. A kiterjedt politikai kapcsolatokkal rendelkező befektetői csoport inntől sorra vásárolta meg a szlovák és a cseh vállalatokat, később pedig egyes lengyel és magyar cégekben is meghatározó tulajdont szerzett. Pozsonyban a magas politikáig eljutó szálakról, a négyszemközti beszélgetések során eldöntött és átjátszott állami vagyonról, valamint a mindent átszövő korrupcióról régóta beszélnek, a bizonyítékok felfedésére azonban eddig egyik sem vállalkozott.

Az akták nyilvánosságra kerülése – a társadalom politikára fogékony részénél – tiltakozási hullámot váltott ki, de a politikusok között is jókora felfordulást okozott. Az egymást vádoló képviselőktől, a dossziék tartalmát megkérdőjelező politikusoktól egészen a konspirációs elméletet gyártókig minden megjelent. A választások közeledtével a közvélemény-kutatók folyamatosan mérték a botrányval kapcsolatban a pártok támogatottságának alakulását. A következtetések levonása azonban korántsem volt olyan egyszerű, ugyanis az SDKÚ vezette kabinet 2011-es bukása, a válság elhúzódása és az emberek protesztzavazatai a Smer-nek kedvező választási kimenetelt vetítettek előre, annak ellenére, hogy a lehallgatási ügyben maga Robert Fico is érintett volt. A válság mindent felülírt, az emberek az euró bevezetése miatt érzett csalódottságukat, valamint a krízis következtében megrendült egzisztenciájukat a jobboldali koalíció pártjain torolták meg.

A 2012. márciusi 10-i egyfordulós parlamenti választáson az eddig ellenzékben lévő Smer-SD a szavazatok 44,4 százalékát szerezte meg, amivel a 150 tagú képviselőházban 83 mandátumhoz jutott. A választás egyértelmű győztese tehát a Fico vezette szociáldemokrata párt, amely 10 százalékponttal szerzett több szavazatot, továbbá a SaS, amely megduplázta mandátumainak számát. Új párt a parlamentben a korábban a SaS pártlistáján bejutott, 2011 októberében párttá alakult Egyszerű Emberek formáció (Obyčajní Ľudia a nezávislé osobnosti), amely a szavazatok 8,55 százalékát szerezte meg. A választások vesztese a Dzurinda vezette SDKÚ és a Híd-Most, amelyek jelentősen visszaszorultak, továbbá a Szlovák Nemzeti Párt (SNS), amely ezúttal nem ugrotta át a képviselőházba jutáshoz szükséges 5 százalékos küszöböt. 2012-ben sem sikerült bekerülnie a szlovák törvényhozásba a Magyar Koalíció Pártjának, jóllehet az előrejelzések adtak esélyt erre. A magyar párt szereplését sokan sokféleképpen magyarázták. Az egyik ok az MKP-nak a szlovák belpolitikában történő elszigetelődése, illetve a magyar

kormány által irányított magyarországi ékként való értelmezése. A másik ok a választók pártpreferenciájának megváltozása. A válság idején a magyar nemzetiségű választók szlovák társaikhoz hasonlóan egzisztenciális megfontolások alapján, vagy éppen protesztmozgások leadásával nyilvánítanak véleményt. Egyes felmérések szerint Fico győzelméhez a magyar kisebbség által leadott szavazatok is hozzájárultak.

Gazdasági helyzetkép

Bár a korábbi előrejelzések – a térség többi országához hasonlóan – 2011-re a növekedés nagyobb dinamikáját várták, ezzel szemben a szlovák gazdaság az azt megelőző évhez képest alacsonyabb 3,3 százalékos növekedést produkált. A csökkenő trend ellenére ezzel a gazdasági bővüléssel Szlovákia az előkelő hatodik helyet szerezte meg az uniós GDP-ranglistán, a balti államok, Lengyelország és Svédország után. A világ fejlett gazdaságaira (többek között az EU egészére) jellemző gazdasági pangás közepette ez a mutatószám akár biztató is lehetne, azonban az előrejelzések 2012-re már e trend mérséklődését vetítik előre (1,8%).

A gazdasági növekedés kibocsátási oldalon a válságnak és a konjunktúraciklusoknak leginkább kitett ipari ágazatok (autógyártás, elektronikai összeszerelés), az információs és távközlési szolgáltatások, valamint az ingatlanügyletek területén tapasztalt teljesítményjavulásnak köszönhető. Szlovákia kis belső piaccal rendelkezik, ezért a növekedés erőteljesen függ a külpiacoktól. A jelenlegi növekedési adatok fogyasztási oldalon egyedül a 10,8 százalékkal bővülő (nettó) exportnak köszönhetőek, a bruttó beruházások, valamint a fogyasztás ugyanis az előző évhez képest rendre visszaesést (-2,7, illetve -1,1 százalékot) mutattak 2011-ben. A szlovák termékek legfontosabb európai piacain a fogyasztási hajlandóság megindulása továbbra sem érzékelhető, ami a következő időszakra vonatkozó előrejelzéseket is bizonytalanná teszi. Mindazonáltal a prognózisok az idei évre 3 százalékos, a következő évre pedig 6 százalékos nettó exportbővülést mutatnak. A bizonytalan külső kereslet mellett gondot okoz, hogy a lakossági fogyasztás tovább csökken, amit a közületi fogyasztás – a kormányzat költségvetési stabilizációs intézkedései miatt – nem tud ellensúlyozni.

Szlovákiában az elmúlt tizenegy évben szinte a semmiből nőtt ki az ország gazdaságát és exportteljesítményét alapjaiban megváltoztató autóiipari kapacitás. A szlovák gazdasági robbanás meghatározó

ágazatává váló autóiipar és autóalkatrész-gyártás a GDP egynegyedét, az export egyharmadát adja. A nemzetközi válság ezt az autóiipari – és a kapcsolódó alkatrészipari – fejlődési ívet törte meg. A termelés korábban dinamikus növekvő teljesítménye 2008-ban még csak stagnálást, 2009-ben azonban már 20 százalékos visszaesést mutatott, aminek következményeként az autóiipar kibocsátása a 2007 előtti időszakra esett vissza. 2008-at követően azonban már újra növekedésről beszélhetünk, ami lényegében a korábbi termelési értékek elérését jelentette. Újabb rekordra 2011-ig kellett várni, amikor közel 640 ezer autó gördült le a három nagy – Volkswagen Slovakia, PSA Peugeot-Citroën, KIA – gyárból. A termelés a külpiaci keresletnek erősen kitett, ami a termelés növekedésének ütemét bizonytalanná teszi. A 2008-as válsághoz hasonló termelésűcsökkenéssel ugyan nem kell számolnunk, de a jelenlegi külső konjunktúra mellett a korábbi (20-30 százalékos) autóiipari növekedési trendek a közeljövőben nem fognak megisméltódní.

A szlovák gazdaságpolitika a növekedés beindítása mellett a válság következtében jelentősen megugrott költségvetési hiány mérséklését helyezte a középpontba. A kormány alapvetően a kiadások csökkentésével próbálta meg elérni a 3 százalékos hiánycélt. A 2011-ben a GDP 4,8 százalékát elérő államháztartási hiány lényeges javulást mutat az előző évhez képest, ugyanakkor az előrejelzések szerint sem az idén, sem jövőre nem várható további előrelépés a deficit lefaragásában. A Radičová-kormánynak drasztikus lépések árán (elsősorban a szociális kiadások, valamint a bérek megnyirbálásával) sikerült stabilizálni a költségvetés kiadási oldalát. A költségek tekintetében 2009 volt a csúcspont, amikor a kiadások értékék a GDP 41,5 százalékát. Az azóta eltelt években a kormány több mint 4 százalékponttal csökkentette a kiadásokat: 2011-ben már a GDP 37,4 százalékára. A bevételi oldalon az összes tétel tekintetében szerény mértékű többletre is szert tett a kormány, a 0,2 százalékpontos javulás a gazdaság bővülésének is köszönhető volt.

A pénzügyi-gazdasági válság a kis és közepes feltörekvő gazdaságok növekedési és felzárkózási pályáját törte ketté. A rendszerváltást követően a közpénzügyek rendbetétele és a fenntartható gazdasági növekedés alapjainak lerakása a társadalom számára növekvő áldozatvállalást jelentett, akkor is, ha ezek a reformok sok esetben rendkívül vontatottan haladtak, és a célok sokszor a politikai érdekek áldozatául estek. Az egészségügyben tapasztalt pénzszűke (ami 2011 októberében az orvosok tömeges felmondásához vezetett) a jelenlegi szlovák fiskális rendszer egyik gyenge pontjára mutat rá. A társadalmi elégedetlenség a jelenlegi válság során soha nem látott mértéket öltött, és

ennek nem csupán a megélhetési kérdések álltak a középpontjában, de az állam által fenntartott szociális és népjóléti rendszerek, valamint a közszféra alulfinanszírozottsága is szerepet játszott. A 2004-ben bevezetett általános adóreform az egykulcsos (19 százalékos) jövedelemadó, áfa, valamint társasági adó által jelentősen csökkentette az elvonásokat. Az államháztartás bevételi oldala a GDP 35 százalékára csökkent, amely az Európai Unióban az ötödik legalacsonyabb érték volt.

A kiadási oldal racionalizálása már a reform bevezetése előtt megkezdődött, a 2000-ben még a GDP 50 százalékát meghaladó kiadásokat fokozatosan 38 százalékra szorították le. Az intézkedéseknek köszönhetően a költségvetési hiányt 2009-ig sikerült is a 3 százalékos határ alatt tartani. A reformok során az ellátórendszerek (egészségügyi és nyugdíjrendszer) finanszírozását a magántőke bevonásával tervezték megoldani. A szociális ellátórendszer területén az öngondoskodás és a magántőke bevonása bizonyult az egyetlen lehetőségnek, ugyanis a költségvetés reálértékben számolt bevételei annak ellenére estek 2-3 százalékponttal, hogy a gazdaság még egy felfelé ívelő pályán haladt. A jóléti rendszerekből kivont összegeket nem tudták pótolni, a refinanszírozás lehetőségét megteremteni hivatott magánbiztosítók alapuló egészségügyi modellt pedig a soron következő kormány olyan mértékben megnyírta, hogy az nem képes ellátni a szolgáltatások finanszírozását.

Társadalmilag a legfontosabb problémát az jelenti, hogy a térségben egyedülálló növekedési pályát befutó Szlovákiában a bruttó hazai össztermék és a jövedelem területileg rendkívül egyenlőtlenül oszlik el. Amíg 2001 és 2009 között a pozsonyi térségben az átlagnál 33-37 százalékkal magasabb és növekvő bruttó bérszinttel lehetett számolni, addig az ország középső és keleti részein a jövedelemszintek 10-18 százalékkal vannak az átlag alatt és csökkenő trendet mutatnak.

A 2012 márciusában hatalomra jutott Fico-kabinetnek tovább kell folytatnia a közpénzügyi konszolidációt, és szembe kell néznie a társadalmi problémák két évtizede fennálló kérdéseivel is. Mindehhez a feltételek inkább csak jövőre javulnak, ugyanis az előrejelzések szerint a GDP 2012-ben 1,8 százalékkal, míg 2013-ban körülbelül 3 százalékkal bővülhet. Az idei évben a növekedés belső motorjai a lakossági fogyasztás és a beruházások lesznek, amelyek enyhe erősödése várható (miközben a közületi fogyasztás csökken). A növekedés lassulásának oka a külső tényezőkben keresendő: 2012-ben és 2013-ban az export mérsékelt 5-7 százalékos ütemben bővül. Ezek a számok ugyanakkor a nemzetközi, és különösen az európai gazdasági és pénzügyi helyzet függvényében meglehetősen bizonytalanok. A társadalmilag közvetlenül jelentkező

másik problémát a munkanélküliség magas szintje jelenti. Az állástalanok aránya 13 százalék körül stabilizálódott és területileg (térségi és kibételezési szinten) az elmúlt időszakban változatlan maradt. A betevezetett értékek azt jelentik, hogy a munkanélküliségi ráta a fejlett fővárosi térségben az országos átlag alatt 8 százalékponttal, a fejletlen középső és keleti részeken pedig az átlag felett 5-6 százalékponttal találhatók.

A kormányzat a 2012–2015 közötti, évente felújított stabilitási programjában lefektetett pénzügyi politikájával kapcsolatban az Európai Bizottság több ponton hiányosságokat tárt fel. A testület az értékelés során méltatta az eddig megtett lépéseket, ám több ponton rávilágított a költségvetés és az állami szféra területén tapasztalható hiányosságokra. Kiemelték, hogy a hiánycél elérése ne veszélyeztesse a növekedést, továbbá, hogy a 2013-as évre vonatkozóan nem látnak konkrét, az államháztartás egyensúlyát biztosító intézkedéseket. A közpénzek felhasználásának hatékonysága továbbra is probléma, ahogyan az adózási morál is. Ez utóbbi megjegyzés azért is kiemelendő, mert értékeli a kormányzat adópolitikáját, amelyet az egykulcsos adórendszer fémjelez. A 2004-ben bevezetett reformmal többek között az adózási hajlandóságot és a gazdaság kifehérlését célozták meg. A megszorításoknak több ponton érezhetőek a jövő növekedését veszélyeztető hatásai. Az értékelésből egyértelműen megállapítást nyert, hogy a kormányzat pénzügyi stabilizációs intézkedéseinek – pontosabban a közszférában történt racionalizálásoknak – a közszolgáltatások működése látta kárát. A jelentés ugyanis kiemeli, hogy a kormányzatnak biztosítania kell a szolgáltatások megfelelő szintjéhez szükséges emberi erőforrásokat. Az alacsony keresetűek bérfelzárkóztatása, a fiatalokat érintő oktatási és munkahelyteremtő programok és lépések szükségességét is hangsúlyozta a Bizottság. A magyar uniós elnökség ideje alatt elfogadott Roma Keretstratégia (a nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig) a korábbinál nagyobb hatáskört adott e téren a Bizottság kezébe, amely jelezte is Pozsonynak aggályait a romák iskolai felzárkóztatásának hiányosságaival kapcsolatban.

Összegzés

A szlovák kormány 2011-ben a koalíciós pártok közötti ellentétek eredményeként megbukott. A botrányoktól sem mentes politikai élet az új pártok megerősödését és az egykori ellenzéki párt, a Smer-SD előretörését hozta. A 2012 márciusában megtartott előrehozott választásokon ismét hatalomra jutott Robert Fico sem került könnyebb

helyzetbe elődjénél. Szlovákia a többi közép-európai országhoz hasonlóan kényszerpályán mozog, a növekedés a külpiacoknak és az általános pénzügyi és gazdasági hangulatnak van alárendelve. A GDP pozitív számai az export területén meghatározó iparágak (az autóipar és az elektronikai részegységek gyártása) kedvezőbb teljesítményének tudhatók be. Az elkövetkező években a belső fogyasztás és a beruházások mérsékelt növekedése várható, a külső konjunktúra beindulása esetén pedig a bővülés már a 2013-as évben meghaladhatja az idei viszonylag alacsony szintet. Az államháztartás egyensúlyát megteremteni hivatott fiskális politika kedvező irányban halad, ugyanakkor a megszorítások miatt nem csupán a közszférában történtek tiltakozások, de az Európai Bizottság is rávilágított a közszolgáltatások és az állami adminisztráció elégtelen finanszírozásának veszélyeire.

Magyarország

Vida Krisztina

Politikai és társadalmi helyzetkép

A 2010. május vége óta kormányzó Fidesz Magyar Polgári Szövetség és a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) alkotta pártszövetség – élve a több mint kétharmados parlamenti többséggel – rendkívül gyors ütemben és átfogóan, az élet szinte minden területére vonatkozóan vezet be reformokat. Mindenekelőtt kiemelendő, hogy 2012. január 1-jén életbe lépett Magyarország új Alaptörvénye, amely az 1989. évi „átmeneti” alkotmányt váltotta fel. Az Alaptörvény nyomán számos sarkalatos törvény elfogadására is sor került, illetve napirenden van. A több mint harminc terület között szerepelnek például az állampolgárságról, az egyházakról, a pártok működéséről, a választójogról, a jövőben 199 fős parlament tagjainak egyfordulós választásáról, az önkormányzati választásokról, a hazánkban élő kisebbségek jogairól, a nemzeti vagyonról, a sajtószabadságról, a közteherviselésről és a nyugdíjrendszerről, illetve a Magyar Nemzeti Bank és a Számvevőszék működéséről szóló törvények.

A kormányzat által az elmúlt két év során bevezetett reformok dióhéjban – és a teljesség igénye nélkül – az alábbiakban összegezhetők. A kormány „hadat üzent” az államadósságnak és a túlköltekezés politikájának, ezért az Alaptörvénybe, valamint az úgynevezett stabilitási törvénybe iktatta a felelős gazdálkodás alapelvét, megerősítette a Költségvetési Tanács e célt szolgáló jogköreit, a GDP 50 százalékában maximalizálta a hosszú távon az államadósságot, a fiskális politika konkrét intézkedéseit pedig a Széll Kálmán Tervben fektette le (lásd később). A kormány szintén prioritásként kezelte a devizában súlyosan és fenntarthatatlan módon eladósodott háztartások helyzetének könnyítését, részben a bankszektoralal való megállapodáson keresztül (kedvezményes végtörlesztés, árfolyamgát, forintosítás, Nemzeti Eszközkezelő). Stratégiai területnek minősül továbbá a munkahelyteremtés, a rendkívül alacsony foglalkoztatási ráta emelése, amihez a kormány egyebek mellett a munkaerő-piaci szabályozás

rugalmasabbá tételével, aktív munkaerő-piaci programokkal, közmunkaprogramokkal, valamint közvetve a korhatár előtti öregségi nyugdíj, illetve a rokkantsági nyugellátás szigorításával járul hozzá. Az olcsóbb és hatékonyabb állam célját a kormány az államigazgatásban végrehajtott karcsúsítással, leépítésekkel, az önkormányzati rendszer átfogó reformjával, valamint a járási rendszer bevezetésével és a kormányablakok létrehozásával igyekszik megvalósítani. Az Orbán-kormány első két évében továbbá sor került a honvédség fejlesztésére, egy új otthontermelési program beindítására, egy sor szociális reformra (például a megváltozott munkaképességűek, illetve a fogyatékkal élők helyzetének szabályozása), megindult az egészségügyi rendszer racionalizálása, a katasztrófavédelem megújítása és az igazságügyi rendszer reformja, hatékonyságának javítása. A törvényalkotási „dömpingből” kiemelkedik továbbá a jelentős szigorításokat tartalmazó büntető törvénykönyv, a felsőoktatás átalakítását célzó (és az államilag támogatott helyek drasztikus csökkentését is tartalmazó) felsőoktatási törvény, vagy a mezőgazdaságban a megosztott kockázatkezelésről szóló új törvény is.

Az Európában példátlanul erős felhatalmazással rendelkező, szokatlan sebességgel törvényeket alkotó kormány számos kérdésben került a kritikák kereszttüzébe eddigi működése során. Az itthoni ellenzéki, illetve bizonyos civil szervezetektől érkező bírálatok mellett a nemzetközi szinten is nagy port kavart számos jogszabály és intézkedés, továbbá a demokrácia általános állapotával kapcsolatban is kapott kritikát a kormány. Miközben ez utóbbi általánosító megközelítést a miniszterelnök és más politikusok is határozottan visszautasították, a konkrét jogszabályok kijavítására, az európai és nemzetközi normákhoz való igazítására a kormányzat és a parlamenti többség folyamatosan késznek mutatkozott. Magyarországnak így elsőként a médiatörvényt kellett módosítania az EU elvárásainak megfelelően, és az Európa Tanács ajánlása miatt várható a törvény további átalakítása is. 2012 januárjában az Európai Bizottság három további kérdésben – az új jegybanktörvény egyes szakaszai, az adatvédelmi hatóság függetlensége, valamint a bírák nyugdíjkorhatára – kötelezettségzegési eljárást indított hazánkkal szemben (míg az igazságszolgáltatás átszervezése, illetve egyes konkrét médiaügyi kérdések tekintetében a testület tájékoztatást kért a kormánytól). A vitás kérdések egy része június végéig rendeződött, de két kérdésben – adatvédelmi hatóság és bírák nyugdíjazása – az ügy az Európai Bírósághoz került.

Számos elemző véleménye szerint nem feltétlenül az új törvények tartalmával van probléma, sokkal inkább a túl gyors tempót, a széles körű egyeztetések hiányát, valamint a kormánytöbbség kinevezési gyakorlatát bírálják. Mindez Magyarországot a „nem-ortodox” gazdaságpolitikával együtt igen kedvezőtlen színben tüntette fel a nemzetközi közéletben is. Mindemellett több olyan kérdés is kritika tárgyát képezte, ami már a korábbi kormányok alatt is hasonlóan működött (például a monetáris tanács létszámának bővítése), vagy olyan ügyek is a reflektorfénybe kerültek, amelyekre nem vonatkozik uniós joganyag (például a jegybankelnök esküje, vagy az alkotmánybíróság hatásköre). Éppen ezért a kormányoldalon egyre gyakrabban emlegetik a kettős mérce alkalmazását, miközben a gyenge pozícióban lévő ellenzék – elsősorban az MSZP, a Demokratikus Koalíció és részben az LMP – többnyire üdvözölte a nemzetközi kritikákat, hiszen ezek egy része valóban olyan változtatásokhoz vezetett, amelyeket az egyébként is megosztott ellenzéki pártok nem tudtak volna kikényszeríteni.

Miközben a kormányzó pártszövetség két évvel hatalomra kerülése után jelentősen vesztett támogatottságából, ebből az ellenzéki pártok nem tudtak számottevően profitálni (példa volt erre az LMP kudarcot vallott népszavazási kezdeményezése is). Leginkább az MSZP látszik megerősödni, de minden közvéleménykutató-intézet felmérése szerint a Fidesz–KDNP továbbra is egyértelműen vezet a népszerűségi listákat. A jobboldal helyzetét feltehetően befolyásolta Schmitt Pál köztársasági elnök plágiumbotránya és kisdoktori címének megvonása. Miután az elnök 2012. április elején lemondott posztjáról, a nagyobbik kormánypárt nem igyekezett a politikától intézményileg független jelöltet keresni – épp ellenkezőleg: a Fidesz egyik alapító tagja, Áder János lett Magyarország ötödik köztársasági elnöke. Mindez ismét az „erőből politizálás” vádját erősítette az ellenzékben és számos elemzőben is. Ezzel együtt Áder János első beszédében kifejezetten érzékeltette, hogy a pártcsatározások felett kíván állni, azt emelte ki, ami összeköti, és a politikai szereplőket is egymás tiszteletére kérte. Az elnök eddigi tevékenységében a függetlenség jeleként értelmezhető a magyar álláspont egyeztetése minden parlamenti párttal a riói, fenntartható fejlődésről szóló konferencia előtt, illetve számos törvény visszaküldése az országgyűlésnek megfontolásra (eljárásjogi okokból).

Ami Magyarország társadalmi helyzetképét illeti, az egyik legsúlyosabb probléma a népességszökkenés változatlanul romló trendje. A 2011-es népszámlálás eredményeként hazánk lakossága 2,1 százalékkal csökkent a legutóbbi, 2001-es népszámláláshoz képest, ami az előzetes adatok alapján 9 millió 982 ezer főt jelent. Az sem ad okot

optimizmusra, hogy a felmérések szerint a fiatalok egyre nagyobb hányada szeretne külföldön tanulni, illetve munkát vállalni. További társadalmi kihívás a válság óta kétszámjegyűre nőtt munkanélküliség, valamint a már említett rendkívül alacsony foglalkoztatottság. A legálisan foglalkoztatottak aránya 2011-ben Magyarországon 55,8 százalék volt, miközben a hasonló népességű Csehországban 10 százalékponttal magasabb ez a ráta, a válság ellenére is. Az inaktívak arányának csökkentésére nem csupán a költségvetési szigor miatt, hanem a nemzetgazdaság teljesítményének növelése érdekében is nagy szükség van (összevetésül a magyar 100 milliárd eurós GDP jóval elmarad Csehország mintegy 155 milliárd eurós teljesítménye mögött, aminek a 65,7 százalékos foglalkoztatás mellett természetesen más versenyképességi okai is vannak). Magyarországon szintén gondot okoz a fogyasztás visszaesése/stagnálása, a teljes külső adósság rendkívül magas szintje, valamint a szegénység és a mélyszegénység jelensége, különösen egyes térségekben. A leghátrányosabb helyzetű roma népesség számára a kormány komplex felzárkóztató programokat indított be az Európai Roma Stratégia keretében, amelyet nemrégiben az Európai Bizottság is elismert.

Gazdasági helyzetkép

A második Orbán-kormány 2010 közepén igen nehéz helyzetben vette át a stafétát elődjétől. A globális válság hatására a 2009-es évben a gazdasági visszaesés közel 7 százalékos volt, amihez hasonlóra csak az 1990-es évtized elején volt példa. Ráadásul az elhúzódó krízis eredményeképpen a bruttó hazai termék a tavalyi szerény növekedés után az idén ismét zsugorodni fog. További probléma, hogy a magyar gazdaság már a válság előtt is gyenge teljesítményt mutatott, és az egy főre jutó GDP-ben mért felzárkózás folyamata gyakorlatilag stagnált, hiszen az Unió átlagát 100-nak véve a magyar adat folyamatosan 64 százalék körül mozgott (a legutóbbi adatok szerint 66 százalékot ért el), amivel az ország a térségen belül a középmezőnyben maradt.

A recessziós problémákat súlyosbította a magyar államadósság GDP-arányosan 80 százalék fölé emelkedése 2010-re, különösen annak fényében, hogy ez a mutató a 2000-es évek elején még bőven 60 százalék alatt volt. A több mint 20 százalékpontos romlás mögött tehát súlyos szerkezeti problémák rejtettek, hiszen a többlethitel nem dinamizálta a gazdaságot. A recesszió, a pénzpiacok kiszáradása, és az európai adósságválság közepette ráadásul ez a szint rendkívüli módon veszélyeztette Magyarország helyzetét. Mindezek mellett az is világossá

vált, hogy a 2004 óta túlzottdeficit-eljárás alatt álló Magyarország nem kap további engedélyt az EU-tól a költségvetési fegyelem lazítására, és a válság ellenére kénytelen lesz a hiányt tartósan a GDP 3 százaléka alá szorítani (ellenkező esetben még a kohéziós támogatások egy részének felfüggesztése is felmerült az EU részéről, ami később lekerült a napirendről). A kormány gazdaságpolitikájának mozgásteret tehát e hármasthatás – zsugorodó gazdaság, nagyfokú eladósodottság és elvárt költségvetési szigor – miatt jelentősen beszűkült. Az amúgy is kedvezőtlen világgazdasági környezetben a kormányzatnak úgy kell támogatnia a növekedést, hogy közben átfogó és fenntartható államháztartási konszolidációt hajt végre trendszerűen csökkenő államadósság mellett.

A ciklus közepére érve elmondható, hogy e három említett célkitűzésből kettő teljesülni látszik, hiszen a kormány valóban a GDP 3 százaléka alatt tudta/tudja tartani az államháztartás hiányát, miközben ha lassan – és az árfolyam-ingadozások miatt nem is mindig egyértelműen – de megkezdődött az államadósság GDP-hez mért arányának csökkenése is (az árfolyam alakulása azért befolyásoló tényező, mert az államadósság mintegy 45 százaléka devizában jegyzett állampapír, illetve hitel). A magyar kormány fiskális politikai intézkedéseit a Széll Kálmán Tervben fektette le, amelynek 2012 tavaszi, felújított változata a Széll Kálmán Terv 2.0. E dokumentumon alapul a magyar konvergenciaprogram is, amelyet a kormány 2012. április végén küldött el az Európai Bizottságnak véleményezésre. A program lényege az alábbiakban foglalható össze.

A kormány az európai viszonylatban is magas újraelosztás mértékét fokozatosan csökkenteni kívánja, és alapvetően a közvetlen adók mérséklésével igyekszik támogatni a növekedést a magas jövedelemközponosítás helyett. Ennek megfelelően az új intézkedések nagyobb részben (2012-ben 58 százalékban, 2013-ban 53 százalékban) tevődnek ki a kiadáscsökkentésből, és kisebb részben a bevételnövelésből. Ami a bevételi oldalt illeti, a kormány részben jelentős adócsökkentést hajtott végre, miután a személyi jövedelemadó egykulcsossá tette és 16 százalékon állapította meg, emellett jelentős családi adókedvezményeket vezetett be, 500 millió forintos éves adóalapig 10 százalékra csökkentette a vállalkozási adót (ami e szint fölött 19 százalékos maradt), valamint eltörölt egy sor kisadót. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor 2 százalékponttal, 27 százalékra (az EU-ban a legmagasabbra) emelkedett az általános forgalmi adó, jövedéki adóemelésre is sor került, valamint olyan új adónemek kerültek bevezetésre, mint az ágazati különadó (az energetikai, a távközlési és a

kiskereskedelmi szektorban tevékenykedő multinacionális cégek vonatkozásában), a bankadó és a népegészségügyi („chips”) adó. Az ágazati különadókat és a bankadót a kormány a válságra és arra hivatkozással vezette be, hogy az egyébként jelentős profitot realizáló gazdasági szereplőknek nagyobb részt kell vállalniuk a közteherviselésből. Az eredeti elképzelés szerint ugyanakkor ezek átmeneti jellegű adók, amelyek 2013-ban várhatóan megszűnnek (a bankadó pedig megfizetődik). Ennek kompenzálására tervezi a kormány a pénzügyi tranzakciós illeték, a távközlési adó, valamint a biztosítási adó bevezetését 2013-tól, és szintén a bevételi oldalt fogja erősíteni a jövő évtől alkalmazandó, az úthasználattal arányos elektronikus útdíj is.

Ami a kiadási oldalt illeti, a Széll Kálmán Terv értelmében a kormány az alábbi nagy területeken hajtott végre jelentős megtakarítást. A foglalkoztatási és munkaerő-piaci támogatások csökkentése; a nyugdíjrendszer átalakítása; a közösségi közlekedésben bevezetett változtatások (például utazási kedvezmények mérséklése); a felsőoktatás reformja (az államilag finanszírozott helyek radikális leépítése); az egészségügy átalakítása (gyógyító tevékenységet végző intézmények összevonása, területi átszervezése, a gyógyszer-támogatás csökkentése), valamint az állami és önkormányzati finanszírozás terén. Itt érdemes továbbá megemlíteni azt a fontos szerkezeti változást is, amit a magánnyugdíjpénztári rendszer felszámolása eredményezett. A magánnyugdíjpénztári megtakarítások államosítása ugyanis nem csupán egyszeri költségvetési bevételként szolgált a pénzügyi egyensúly helyreállítását (ennek köszönhetően zárt 4,3 százalékos GDP-arányos többlettel a költségvetés 2011-ben), hanem hosszú távon is betölte azt a lyukat az államháztartáson, amely a nyugdíjjárulékok egy részének (közel egynegyedének) a magánszámlákra és nem az állami nyugdíjkasszába történő folyósítása miatt keletkezett.

Mindezen intézkedések eredményeként a magyar költségvetés számai immár az Európai Bizottság számításai szerint is elfogadhatóan alakulnak: a GDP-ben mért egyenleg 2012-ben -2,5, míg 2013-ban -2,9 százalékos lehet, vagyis a hiány mértéke az EU által elvárt kritériumon belül marad. Ugyanakkor hazánk egyelőre még a túlzottdeficit-eljárás hatálya alatt marad, mert a Bizottság meg kíván győződni az alacsony hiány hosszabb távú fenntarthatóságáról is. Itthon a kormány fiskális politikai módszereit számos kritika érte. A bevételi oldalon különösen a személyi jövedelemadó egykulcsossá tételét, és ennek sarkalatos törvényben való rögzítését nehezményezi az ellenzék, míg a kiadási oldalon egyebek mellett a felsőoktatás finanszírozása kapott erőteljes bírálatot.

Kétségtelen azonban, hogy a kormány az elmúlt két évben stabilizálta a közpénzügyeket és megkezdődött az államadósság lassú csökkenése is (az idén 78,5 százalékos adósságra várható, ami jövőre 78 százalékra mérséklődik). Ahhoz azonban, hogy az ország meg tudja őrizni fizetőképességét – amely az euróövezet válsága, valamint a magyar kormány intézkedéseit övező bizalmatlanság miatt ingott meg – a kormány a Nemzetközi Valutaalaphoz és az EU-hoz fordult egy elővigyázatossági hitelcsomagért. A szokatlanul hosszú (és közvetetten politikai feltételekkel is megtűzdelte) előkészítés után a tárgyalások a három évre szóló, mintegy 15 milliárd eurós csomagról várhatóan a nyár közepén (a jegybanktörvény megfelelő véglegesítése után) kezdődnek, és az ősz folyamán be is fejeződhetnek. A tárgyalások elhúzódása a drágább piaci finanszírozás miatt azonban már eddig is komoly, egyes számítások szerint százmilliárdos nagyságrendű veszteséggel járt.

A kormány sikeresnek mondható fiskális erőfeszítései ugyanakkor egyelőre nem párosultak a növekedés motorjainak beindításával, annak ellenére sem, hogy az ország számára legfontosabb külső partner, a német gazdaság 2011-ben 3 százalékkal bővült, és 2012-ben, valamint 2013-ban is növekedés várható (igaz, jóval szerényebb mértékben). A magyar GDP 2011-ben még 1,7 százalékkal nőtt, de a gazdaság az idén recesszióba fordul, és 2013-ra is csak csekély 1 százalékos bővülés várható.

A 2011-es évben a hazai termék növekedése lényegében az exportra termelő ipari szektornak, valamint a kiemelkedően jó mezőgazdasági kibocsátásnak volt köszönhető. A KSH adatai szerint az ipari termelés volumene (amelynek 93 százalékát a feldolgozóipar adja) tavaly 5,4 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbi teljesítményt, míg a mezőgazdasági termelés 10 százalékkal volt magasabb, mint 2010-ben. A gazdaság harmadik, legnagyobb komponense, a szolgáltatási ágazat ugyanakkor lényegében stagnált, a legjelentősebben a pénzügyi szektor esett vissza, míg a legjobban az információs és a szórakoztató ágazat teljesített. Felhasználási oldalról a GDP-t egyértelműen az export húzta, hiszen mind a közületi, mind a magánfogyasztás lényegében stagnált 2011-ben (az idén várhatóan zsugorodni fog), a bruttó állóeszköz-felhalmozás pedig továbbra is mélyrepülésben van. A beruházások GDP-arányosan tavaly már csak 19 százalékot tettek ki, ami az idén 18,5 százalékra esik vissza. E trend annak ellenére következett be, hogy a 2009-es mélypontot követően a külföldi működő tőke beáramlása 2010-ben már némi erősödést mutatott (1,73 milliárd euró), majd 2011-ben már 3 milliárd euró értékű FDI érkezett az országba – elsősorban a járműipari szektorba. Az áruk és szolgáltatások exportja a 2009-es

visszaesést követően folyamatosan nő, ugyanakkor – a felvevőpiacaink szűkülő kereslete miatt – a növekedés üteme 2012-ben 5,4 százalékra mérséklődik a tavalyi 8,4 százalék után (amely trend a régió egészére jellemző). Örvendetes fejlemény, hogy a magyar export volumene folyamatosan meghaladta és meghaladja az importot, és a külkereskedelmi mérleg az utóbbi években uniós és regionális összevetésben is kiemelkedően jól alakult. Összességében a folyó fizetési mérleg is a pozitív tartományba került 2010-ben, és idénre már elérheti a GDP 2,2, míg 2013-ra a GDP 3,7 százalékát.

Ami a magyar gazdaság kilátásait illeti, 2012 közepén egy sor hátrány és rizikó is beazonosítható, miközben néhány kitörési pont is látszik. A gazdaság fellendülését visszafogó tényezők között említhető egyebek mellett a magas (7 százalék fölötti) kamatszint, illetve a magas hozamfelár, az állandó árfolyam-ingadozások, a hitelezési tevékenység beszűkülése, az említett visszaeső beruházási kedv és az alacsony foglalkoztatottság, vagy a rendkívül nehezen áttekinthető adójogszabályok. A kitörési pontok közé sorolható ugyanakkor az exportstratégia tervezett megújítása (erőteljesebb visegrádi, kárpát-medencei, nyugat-balkáni, valamint keleti nyitás), a nagyberuházások támogatása (elsősorban az autóiparban), a kohéziós politikai keretből a még fennmaradó 5500 milliárd forintos rész felhasználása, a cégeket terhelő bürokrácia fokozatos és jelentős csökkentése, vagy az egészségipar, illetve a zöld beruházások támogatása (az Új Széchenyi Terv értelmében). A belső tényezők mellett a kis és nyitott magyar gazdaság helyzetét továbbra is jelentősen befolyásolják a külső tényezők, elsősorban az európai konjunktúra alakulása, valamint az euróövezet, és benne a legproblematikusabb országok jövője.

Összegzés

Magyarországot 2010 közepe óta a Fidesz-KDNP irányítja több mint kétharmados parlamenti többséggel. A kormány, élve a szokatlanul erős felhatalmazással, a társadalmi és gazdasági élet szinte minden területén igen gyors tempóban fogad el és vezet be átfogó reformokat. Bár a kormányzat számos intézkedése bel- és külföldön is kritikát váltott ki, el kell ismerni a válság közepette meglévő belső politikai stabilitás és az átalakítások melletti elkötelezettség fontosságát is. A kormány legfőbb célja a munkaalapú gazdaság fellendítése mellett a közpénzügyi konszolidáció végrehajtása. A ciklus feléhez érve elmondható, hogy a költségvetési hiányt sikerül az EU által előírt szint alatt tartani, miközben

lassan megindult az államadósság csökkenése is. A fiskális politika sikerei mellett azonban a növekedés, illetve a foglalkoztatás érzékelhető emelkedése még várat magára: a magyar gazdaság az idén visszaesik, és jövőre is csak igen szerény mértékű – várhatóan kizárólag az exportra épülő – bővülés prognosztizálható.

Szlovénia

Somai Miklós

Politikai és társadalmi helyzetkép

Szlovéniában a 2008-tól kormányzó szociáldemokrata vezetésű koalíció népszerűségét a válságkezelési – a növekedést élénkítő – csomagok kifuttatása, valamint az azok nyomán időszerűvé váló fiskális konszolidáció feladatai ásták alá. A bevezetésre váró gazdaság- és társadalompolitikai lépések egyre szélesebb rétegek érdekeit sértették, és egyre nagyobb (az ellenzék által is szított) ellenállásba ütköztek – elsősorban a szakszervezetek, a felsőfokú tanulmányokat végző diákok, valamint az idős munkavállalók és a nyugdíjasok körében. A parlament által elfogadott törvényjavaslatokról 2011 tavaszától kezdődően több esetben is népszavazást rendeztek, amelyeken hatalmas többség mondott nemet a kormányzat által kidolgozott – elsősorban a munkaerőpiacot és a nyugdíjrendszert érintő – reformokra.

A koalíció csökkenő támogatottsága végül annak felbomlásához vezetett. Előbb a nyugdíjasok pártja (DeSUS), majd a liberális ZARES képviselői léptek ki a kormányból. A nyári hónapok az esetleges kisebbségi kormányzás meglapozására tett kísérletekkel teltek, majd 2011. szeptember 21-én a parlament 51:36 arányban megvonta a bizalmat a Pahor-kormánytól. Mivel egyetlen párt sem akart új kormányfőjelöltet állítani, Danilo Türk köztársasági elnök 2011. október 21-ével feloszlatta az országgyűlést, és december 4-én, Szlovénia történelmében első ízben, előrehozott választásokra került sor.

Az előzetes esélylatolgatásokat megcáfolva, a választásokon egy akkor alig néhány hónapos múltra visszatekintő, középbal orientációjú kezdeményezés, a Zoran Janković ljubljanaei polgármester által vezetett – és a háttérből az ország első elnökének, Milan Kučannak a támogatását élvező – Pozitív Szlovénia (PS) győzött, 28 mandátumot szerezve az új parlamentben. Második helyen végzett (26 mandátummal) Janez Janša jobbközép Szlovén Demokrata Pártja (SDS), a harmadikon (10 mandátummal) pedig a leköszönő kormányfő, Borut Pahor által vezetett Szociáldemokraták (SD). A parlamentbe jutott még Gregor Virant Polgári Listája (DLGV – 8 képviselői hely), a Szlovén Nyugdíjasok Demokrata

Pártja (DeSUS – 6 hely), a Szlovén Néppárt (SLS – 6 hely) és az Új Szlovénia Keresztény Néppárt (NSi – 4 hely). A 90 fős országgyűlés fennmaradó két helyén, az alkotmánynak megfelelően, az olasz és a magyar nemzeti kisebbség osztozik (1-1 hely). Az arányos választási rendszernek köszönhetően az újonnan felálló parlamentben sem a baloldal (a PS és az SD 36 képviselői hellyel), sem a jobboldal (SDS, SLS, NSi – 38 hely) nem rendelkezett önmagában kormányalakításra alkalmas erővel. A mérleg nyelvének a szerepét következőképpen Virant Listája és a Nyugdíjasok Pártja játszhatta el.

Bár a baloldali pártok között is hiányzott az összhang, egyhónapos egyeztetés után, 2012. január 5-én, a köztársasági elnök először Jankovićot bízta meg kormányalakítással. A DLGV 180 fokos fordulata miatt azonban a kísérlet kevesebb mint egy hét alatt elvetélt. Ezt követően felgyorsultak az események: a jobboldali pártok (SDS, SLS, NSi, mindhárman az Európai Néppárt teljes jogú tagjai) és a hozzájuk csatlakozó DLGV és DeSUS két hét alatt tető alá hozták a koalíciós szerződést, majd január végén a parlament már megerősítette Janša miniszterelnökké való kinevezését. A koalíciós pártok 50 fős, kényelmes többséggel rendelkeznek a 90 fős törvényhozásban. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a gazdaság és a közpénzügyek terén egyre nehezebb helyzetbe kerülő Szlovénia élén, mintegy háromnegyed évnyi kvázi interregnum után, ismét stabil, cselekvőképes kormány áll.

A 2012. január 25-én aláírt, négy évre szóló koalíciós szerződésben a pártok részletesen lefektették a közös kormányzás prioritásait és az azok eléréséhez szükséges gazdaság- és társadalompolitikai feladatokat. A legfőbb célkitűzés az eladósodás megállítása, a közpénzügyek rendezése: a kormányzati idő végéig a közösségi kiadásokat a GDP 45, az államadósságot annak 46 százaléka alá kívánják szorítani, és ennek érdekében a költségvetésüket (pótköltségvetéssel) már 2012-ben minimum 5 százalékkal csökkentik.

További fontos cél a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás elősegítése, amelynek eszközei a profitadó 15 százalékos szintig történő fokozatos leszállítása, a KKV-szektor és a földtulajdonosok adózási egyszerűsítése, a K+F területén végrehajtandó beruházások adómentesítése és a vállalkozásokat terhelő adminisztrációs eljárások enyhítése. Ide tartozik, hogy a tervek szerint mérsékeljék a legversenyképesebb rétegek számára a személyi jövedelemadó kulcsait, illetve maximálnák az egy személytől beszédhető tb-járulék összegét. A gazdasági környezet javítása érdekében konszolidálják, majd privatizációra alkalmassá teszik az állami bankokat, illetve a hitelszűke oldását elősegítő körülményeket alakítanak ki. Az újabb ingatlanpiaci

buborék elkerülése érdekében kényszeríteni fogják a bankokat a tulajdonukba kerülő ingatlanok mielőbbi értékesítésére.

A koalíciós szerződés fontos része a nyugdíjakkal kapcsolatos alku: a nehéz költségvetési helyzetre való tekintettel a nyugdíjakat 2012 végéig befagyasztják, ugyanakkor a kidolgozandó reformnak biztosítania kell a rendszer hosszú távú finanszírozhatóságát és a nyugdíjak értékállóságát. Ez utóbbi érdekében a nyugdíjakat évente kétszer a bérek (60 százalékos súly), illetve a megélhetési költségek (40%) növekedéséhez igazítják, továbbá biztosítják, hogy kedvező konjunkturális időszakban a nyugdíjak ne legyenek az átlagbérek 60 (hosszú távon 72) százalékos szintje alatt. Az idő előtti nyugdíjazás lehetőségeit csökkentik, míg a korhatáron túli aktivitást díjazják. A nyugdíjak egyre inkább a munkában töltött idő, semmint az életkor függvényében alakulnak majd. Nőni fog az állami pillér melletti második és harmadik pillér (a magán-nyugdíjalapok) szerepe, illetve ösztönözni fogják a versenyt az egészségügyi szolgáltatások piacán.

A kormány 2012. február 28-án tárta a szociális partnerek elé a szerződésben megfogalmazott legfőbb céllal, az államháztartás rendbehozatalával kapcsolatos konkrét elképzeléseit. A költségvetési kiigazítás mértéke, és az a terv, hogy ezt szinte kizárólag a közszektorban dolgozókon és a szociális ellátásban részesülőkön spórolnak meg, éles ellenállást váltott ki a szakszervezetek részéről. Vezetőik egy, még 2011 decemberében kelt, a szakszervezetek és a legtöbb politikai párt által aláírt állásfoglalásra hivatkoztak, amely garantálta, hogy az alkalmazottak, nyugdíjasok és egyéb (kiszolgáltató) csoportok jogait illetően nem lesznek egyoldalú intézkedések, vagyis fennmarad a szociális párbeszéd. Tény ugyanakkor, hogy az állásfoglalást a legnagyobb kormánypárt, az SDS képviselői nem írták alá.

A Janša-kabinet első nagy próbatételét képező 2012-es pótköltségvetéssel kapcsolatban még két tény kell világosan látnunk. Egyrészt, a szlovén gazdaság 2011 második feléve óta újra recesszióba csúszott, ami további veszélyeket rejtett magában a közpénzügyek romlását és általában Szlovénia nemzetközi megítélését/mozgásterét illetően. Másrészt, mivel a 2012-es költségvetésről még 2010 novemberében született törvény, majd az abban szereplő előrejelzéseket az idő (és a rossz konjunktúra) felülírta, a távozó kormány 2011 decemberében egyik utolsó intézkedéseként 2012. június 20-ig befagyasztotta a költségvetést, ezáltal némi időt adva az új kabinetnek a pótköltségvetés kidolgozására. Vagyis egyrészt adott volt egy kényszerhelyzet, hogy minél előbb meg hozzák a társadalmilag érzékeny költségvetési korrekciót, ami gyors cselekvésre és a partnerekkel való

gyorsított egyeztetésre készítette a kormányt; másrészt annyi idő azért mégiscsak volt, hogy a szakszervezetek hallathassák a szavukat. Ez utóbbi jegyében április közepén százezres tömeg vonult az utcákra, 700 iskola maradt zárva és számos közszolgáltatás csak „takaréklángon” működött – így kényszerítve a szociális párbeszéd komolyan vételére a kormányt.

A Szlovénia történelmében példátlan megszorítást tartalmazó csomaggal a kormány a központi költségvetés hiányát (a 2011-es, GDP-arányosan 6 százalékos meghaladó szintről) 2012-ben 3 százalékosra szeretne volna leszorítani. Ehhez elsősorban a kiadási oldal több mint 10 százalékos megkurtítására lett volna szükség, miközben nyilvánvaló volt, hogy a bevételek – részben a lassuló növekedés, részben a vállalkozói terhek kilátásba helyezett csökkentése miatt – szintén el fognak maradni a tervezettől.

A költségvetési megtakarítást célzó intézkedések három fő csoportba sorolhatók: egyrészt szervezeti változtatásokat (összevonásokat) eszközölnek; másrészt a közszektorban dolgozók bérét és egyéb juttatásait alaposan megnyirbálják; és végül csökkentik az állami beruházásokat, a szubvenciókat és a jóléti kiadásokat. Összességében a fentiek közül messze a közszolgák zsebére érintő intézkedések a legnagyobb hatásúak: a bérek 10 százalékos csökkentéséből illetve két évre történő befagyasztásából, a jutalmak és előléptetések szintén 2014. január 1-ig történő szüneteltetéséből, valamint az egyéb (étkezési, utazási stb.) kedvezmények részleges megvonásából, illetve maximálásából származik a spórolás háromnegyede.

A megszorítások és a pótköltségvetés társadalom általi elfogadása nem csupán azért volt kérdéses, mert az intézkedések széles rétegek életszínvonalát érintették hátrányosan, hanem azért is, mert azok szükségességét olyan politikusok próbálták az embereknek elmagyarázni, akik az előző, balközép kormány idején tervbe vett hasonlóan népszerűtlen intézkedések/reformok ellen nem egyszer a populista demagógia eszközeivel kampányoltak. Mindazonáltal, a szlovén társadalom érettségét mutatja, hogy kiélezett helyzetben képesek háttérbe szorítani belső ellentéteiket és a közös cél érdekében kompromisszumokat kötni. A már említett egynapos közalkalmazotti sztrájkot és a megszorítási csomaggal kapcsolatos népszavazási kezdeményezéssel való fenyegetést leszámítva, néhány hónapnyi társadalmi vita után megegyezés született a legfontosabb szakszervezetekkel.

Az érdekképviseletekkel való egyezkedés nyomán, a közszférán és a szociális ellátásokon tervezett megtakarítás mértéke 2012-ben és 2013-ban az eredeti elképzelésben szereplő 818 illetve 949 millió euró helyett 500 illetve 750 millió euró lesz. A kieső összegeket a költségvetés más kiadási tételein való megtakarítással, illetve az adóbevételek növelésével igyekeznek kigazdálkodni. Bár eredetileg csak a jövedéki adó hatálya alá eső termékkörben terveztek adóemelés, a kormány – a szakszervezetek kezdeményezését magáévá téve – egyes tőkejavak/vagyonelemek (például ingatlanok) és tőkejövedelmek megadóztatásából is számít bevételre. A májusban elfogadott törvények következtében, 2012-ben az államháztartási hiány várhatóan a GDP 4 százaléka körül alakul majd, ami az egy évvel korábbi 6,4 százalékos értékhez képest komoly javulást jelent.

Gazdasági helyzetkép

A szlovén gazdaság lendülete, amely 2010 egészében 1,4 százalékos GDP-növekedést eredményezett, nem tartott soká. Az exportpiacok 2011 közepétől újra hanyatlani kezdtek (bár a nettó exportnak a GDP-növekedéshez való hozzájárulása még mindig jelentős), a belső fogyasztás pedig alaposan visszaesett: a beruházások 5,6 százalékkal (ezen belül a bruttó állótőke-felhalmozás több mint 10 százalékkal), az építőipari tevékenység 25 százalékkal, a végső fogyasztás pedig 0,4 százalékkal csökkent. A 2011-es statisztikák összességében a GDP 0,2 százalékos zsugorodását mutatják, és az elemzők 2012-re a recesszió további mélyülését várják.

A 2011-es évet negyedévenként vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a gazdasági növekedés folyamatosan ment át recesszióba: az előző év azonos hónapjaihoz viszonyítva a növekedési ráták rendre +2,1, +0,7, -0,5, és -2,8 százalékosak. A recesszió visszatérésében szerepet játszott, hogy a válság nyomán óvatosabbá vált a lakossági költekezés, valamint az, hogy a Bizottság ajánlásait egyre komolyabb vevő Pahor-kormány az év folyamán kétszer is – százmillió eurós nagyságrendű megtakarítást eredményező – változtatásokat hajtott végre a költségvetésben. Az igazi, tartósan ható problémát azonban a beruházások – 2011-ben immár harmadik éve tartó – visszaesése jelenti. Árulkodó adat, hogy míg a félkész termékek és a fogyasztási cikkek importja már elérte a válság előtti szintet, addig a beruházási javak behozatala tartósan a korábbi szint közel kétharmadán áll.

Az építőipart egyelőre nem lehet megmenteni a további hanyatlástól, mivel a szlovén gazdaságban jelenleg hiányzik a kellő számú és méretű infrastrukturális projekt, a lakáspiacon pedig jelentős mennyiségű eladatlan készlet halmozódott föl. Igaz, a gépberuházások terén várható némi élénkülés, ez azonban nem fogja megakadályozni, hogy a bruttó állótőke-felhalmozás 2012-ben is mérséklődjön (-5%). A beruházások jövőbeni alakulását negatívan befolyásolja, hogy míg a vállalati szektor egyike a legeladósodottabbaknak Európában – 2000–2009 között a finanszírozási tőkeáttétel (hitel/saját tőke aránya) 90-ről 140 százalékra nőtt, a nem-pénzügyi vállalkozások adóssága pedig a GDP 100 százalékát közelíti –, addig a bankok egyre óvatosabbak: egyre kevésbé hajlandóak kockázatot vállalni, csökkentik a hitelezési tevékenységüket és igyekeznek javítani tőkemegfelelési mutatójukat.

A lakossági hitelezésre vonatkozó igen szigorú prudenciális előírásoknak hála, a háztartások eladósodottsága nem jelentős (a GDP mintegy 30 százaléka), ugyanakkor az ország EU-csatlakozása óta viszonylag gyorsabb növekedésnek indult (gyakorlatilag megduplázódott), és a Szlovén Nemzeti Bank már jelezte, hogy szükség esetén kész az előírások további szigorítására. Ha mindehhez hozzáadjuk a már említett megszorítási csomag várható hatását – vagyis a költségvetési kiadások drasztikus visszanyeséséből származó keresletcsökkenést –, akkor nyilvánvaló, hogy az elkövetkező másfél-két évben a lakossági fogyasztás nem lesz képes pozitívan hozzájárulni a szlovén GDP növekedéséhez. Ez utóbbira 2012-ben csak a külkereskedelem 2009 óta jellemző exporttöbblete lesz képes, ami 1-1,5 százalékponttal járulhat hozzá a GDP alakulásához.

2011-ben az áruk és szolgáltatások exportja mintegy 26, importja több mint 25 milliárd euróra rúgott, ami rendre 11,2 és 10,5 százalékkal több az előző évinél. A többlet a szolgáltatáskereskedelem (döntően a szállítmányozás és a turizmus) szokásos jó teljesítményéből származik. A legfőbb kiviteli cikkek: elektromos gépek, közúti járművek, vegyipari termékek, cipők, bútorok, élelmiszer és cigaretta. A legjelentősebb piacok: Németország és Olaszország, Ausztria, Franciaország és Horvátország. A legfontosabb importcikkek: gépek, közlekedési eszközök, feldolgozó- és vegyipari termékek, fűtő- és tüzelőanyagok, élelmiszerek. A legfontosabb szállítók: Németország és Olaszország, Ausztria, Franciaország és Kína. A válság kezdete óta az exportban némileg lecsökkent a jugoszláv utódállamokba irányuló forgalom aránya (a 2008-as 17-ről 2011-ig 14 százalékra), míg az importban ellentétes tendencia érvényesült (7-ről 9 százalékra nőtt). 2012-ben a kereskedelmi forgalom növekedésének üteme – a 2011. év második

férlévének trendjét követve – mind a kivétel, mind pedig a behozatal tekintetében 5 százalékos körüli értékre lassul. 2013-tól kezdődően – a belső fogyasztás várható stagnálása illetve a korábbinál lassúbb növekedése miatt – az exporttöbblet további emelkedésére lehet számítani.

A munkaerő-piaci tendenciák 2011-ben igen kedvezőtlenül alakultak: egy év alatt 3 százalékkal csökkent az állásban lévők száma, és a 15–64 év közötti korosztály foglalkoztatási rátája (64,4%) több mint 4 százalékponttal volt a közelmúlt legjobb évének számító 2008-as szint (68,6%) alatt. Eközben a munkanélküliségi ráta az előző évi 7,3 százalékról 8,2 százalékra nőtt (ami ráadásul a 2008-as szint közel megduplázódását jelenti). A legtöbb munkahely az építő- és a feldolgozóiparban szűnt meg, ugyanakkor nőtt a munkahelyek száma a nem piaci szolgáltatások (oktatás, egészségügy és a szociális ellátás) terén, valamint a mezőgazdaságban, amely szektor – több más európai országhoz hasonlóan – foglalkoztatási szempontból végső menedéknek bizonyult.

Az infláció, amely a nyersanyagárak hektikus alakulása nyomán a 2008-as 5,5 százalékos szintről egy évvel később történelmi mélypontra (0,9%) csökkent, 2010 óta 2 százalékos körül látszik stabilizálódni. Az árak az ingatlanok, élelmiszerek, szeszesitalok és dohánytermékek esetében nőttek a leggyorsabban, miközben csökkentek a távközlési, ruházati, szabadidős és kulturális termékek és szolgáltatások tekintetében. Bár a szlovén jövedékiadó-politika igyekszik „kismítni” az olajármozgások inflatorikus hatását, ettől még igaz, hogy rövid távon a fogyasztói árakat leginkább a folyékony üzemanyagok és az élelmiszerek árváltozásai alakítják. Közép- és hosszú távon már inkább a gyenge gazdasági növekedés (a csökkenő/stagnáló belső fogyasztás) az, ami féken fogja tartani az inflációt Szlovéniában (2012-ben körülbelül 1,6 százalékos).

2011 szeptembere óta – az átmeneti politikai instabilitás, a lassuló gazdasági növekedés és az átfogó reformok hiánya miatt – minden nagy hitelminősítő intézet rontott Szlovénia besorolásán. Hasonló sorsra jutottak a többnyire hazai tulajdonban lévő, a helyi építőipar és ingatlanpiac súlyosan eladósodott vállalatainak erősen kitett szlovén bankok is, amelyek eurózónában működő társaikhoz képest viszonylag alacsony tőke megfelelési mutatóval, a nemteljesítő (90 napnál hosszabb késedelemmel rendelkező) hitelek stabilan növekvő (2011 októberében már 10 százalékos arányt elérő) állományával és csökkenő hitelállománnyal rendelkeznek. A pénzügyminiszter már jelezte, hogy az állam további 400 millió eurós tőkeinjekcióval fog a Nova Ljubljanska

Banka segítségére sietni, amennyiben az ország legnagyobb bankja nem lesz elég vonzó a befektetők számára.

Ami a közpénzügyeket illeti, Szlovénia éves államháztartási hiánya 2009 óta folyamatosan a GDP 6 százaléka körül alakul, ezért az országot 2009. december 2-ától formálisan a túlzottdeficit-eljárás hatálya alá vonták. 2011-ben az államháztartás bevételi és kiadási oldala között – a stabilitási program aktuális verziójában szereplő 5,5 százalékos szint helyett – a GDP 6,4 százaléka megfelelő hiány keletkezett, ráadásul úgy, hogy a kiadási oldal GDP-ben kifejezett aránya (50,9%) az EU-ban csak Franciaország, Belgium és a három skandináv tagállam (Dánia, Svédország és Finnország) adatát nem haladta meg. A recesszió – a tervezett 1,8 százalékos növekedés helyett 0,2 százalékos visszaesés –, az óriási hiány, valamint néhány egyszeri és rendkívüli tétel együttes hatására a szlovén államadósság egyetlen év alatt a GDP-arányos 38,8 százalékról 47,6 százalékra futott föl, és az idén már megközelíti az 55 százalékos szintet.

A közpénzügyi konszolidáció érdekében megteendő lépéseket a legutóbb 2012 áprilisában megújított stabilitási program tartalmazza. Eszerint 2013-tól az önkormányzatok és a társadalombiztosítási alapok költségvetése egyensúlyban kell legyen, vagyis hiány csak a központi költségvetésben keletkezhet. Ez utóbbit szükséges azután éves átlagban 1,5 százalékponttal csökkenteni, míg 2015-ben ez is egyensúlyba kerül. A 2012–2014 közötti hároméves periódusban a stabilitási program évente rendre a GDP 3,5–2,5–1,5 százaléka megfelelő államháztartási deficitet számol, miközben az államadósságot a GDP 51,9, 53,1, illetve 52,6 százalékára teszik. Az említett adatok háttérben álló GDP-re vonatkozó prognózis: -0,9, +1,2 és +2,2 százalékos. Az Európai Bizottság 2012 tavaszi elemzésében a fentiek kedvezőtlenebb kép tárul elénk. Az anyag 2012-ben 4,3 százalékos, 2013-ban pedig 3,8 százalékos GDP-arányos államháztartási hiánnyal számol, miközben az államadósság 2013-ban elérné a GDP 58 százalékát. Az elemzés szerint a jövedéki adóból várható többletbevétel ellensúlyozni fogják a vállalkozásoknak adott különféle adókedvezmények. Ennél súlyosabb következménnyel jár azonban, hogy egyrészt a növekvő adósság, másrészt a német államkötvényekhez viszonyítottan magas hozamfelár miatt megnövekednek a kamatkiadások. És akkor még nem említettük, milyen hatással lenne a hiányra, ha valamely vészhelyzetben szükség lenne a Szlovénia által az európai adósságválságban vállalt mintegy 3 milliárd eurós garancia érvényesítésére.

Összegzés

Szlovénia 2012 elejére választás elé érkezett: vagy meghozza a pénzpiacok által már régóta várt hathatós intézkedéseket, illetve szerkezeti reformokat, vagy közpénzügyeit tekintve egyre gyorsuló ütemben süllyed az EU perifériáján elhelyezkedő tagországok színvonalára. Az előrehozott választás eredményeképpen kormányra lépő erők kényelmes parlamenti többségre támaszkodhatnak, vagyis elvileg adott az esély, hogy a fenti feladatot véghezvigyék. Ugyanakkor az utóbbi évek eseményei Szlovéniában is rombolóan hatottak arra a társadalmi szövetre, amelynek megléte az ilyen nagy ívű reformok idején sokat segíthet a megvalósításban. Csak remélhető, hogy az ellenzék konstruktív hozzáállása és a társadalom tűrőképessége együtt sikerre vezeti az eddig a fejlettségéért, valamint a konszenzusos politizálásáért irigvelt, illetve sodált kis országot.

Észtország

Meisel Sándor

Politikai és gazdasági helyzetkép

Andrus Ansip, a jelenleg kormányzó észt miniszterelnök valószínűleg a posztját a leghosszabb ideje betöltő politikus az Európai Unióban. Az EU-csatlakozás után nem sokkal, 2005-ben, egy kormányválság után kapott kormányalakítási felkérést. Az uniós tagságot megelőző évek meglehetősen viharos és változékony belpolitikája az azóta egymást több parlamenti ciklusban követő Ansip-kabinetek idején konszolidálódott és stabilizálódott, a világgazdasági válság és a válságkezelés elkerülhetetlen következményei ellenére.

Az észtországi szavazók először a 2007-ben megtartott parlamenti választások alkalmával erősítették meg az Ansip vezette jobbközép pártkoalíció és kormánya mögött meghúzódó törvényhozási többséget. Másodszor is ugyanezt tette az észt lakosság a következő, már a válság legsúlyosabb éveit követően megtartott választások alkalmával.

E legutolsó törvényhozási választásokat 2011. március 6-án tartották. Az észt szavazók a 2010 őszen végbement lettországi parlamenti voksoláshoz hasonlóan bizalmat szavaztak a meglévő kormánykoalíció vezető pártjainak és miniszterelnökének. A választások után megalakult 101 tagú törvényhozásban Ansip liberális Reform Pártja 33 képviselői helyet nyert el (a korábbi 31 helyett). Ezzel megelőzte legnagyobb riválisát, az Edgar Savisaar vezette, az orosz ajkú lakosság által leginkább támogatott balközép Centrum Pártot, amelynek a korábbiaknál hárommal kevesebb, 26 parlamenti szék jutott. Harmadik helyen a Reform Párt addigi koalíciós partnere, a Pro Patria Res Publica Unió végzett, és képviselőinek számát négyvel növelve 23 helyet szerzett. A parlamentbe bejutott negyedik politikai erő a Szociáldemokrata Párt (Toomas Hendrik Ilves, az ország elnökének korábbi pártja), amely kilenc fővel megerősödve került ki a választásokból, így jelenleg 19 képviselői hellyel rendelkezik. A megelőző ciklusban még a parlamentben lévő zöldek, és a vidéki irányultságú Észt Népi Unió kiesett a törvényhozásból.

A választási kampány fő témája érthető módon a gazdaságpolitika folytatása, illetve a követett politika bírálata volt. Az ellenzéki pártok (elsősorban a Centrum Párt) a magas munkanélküliséget, a súlyos adóterhetet, a sokak számára nehezen elviselhető társadalmi hatásokat, a társadalommal való párbeszéd elégtelenségét vetették a kormánypártok szemére, amelyek viszont a kitapintható sikerekkel, a gazdaság felívelő pályájával érveltek. A kampány nem nélkülözte a személyes támadásokat sem: az ellenzéki Savisaart azzal vádolták meg, hogy oroszországi forrásokból finanszírozzák pártjának akcióit. A miniszterelnök a választások előtt kizárta a Reform Párt és Savisaar Centrum Pártjának szövetségét, így egyedüli működőképese kormányzati formációként csak a létrejött koalíció jöhetett szóba.

A Reform Pártból és a Pro Patria Res Publica Unióból összetevődő új Ansiip-kormány megalakulásakor a képviselőházban együttesen 56 fős többségi támogatást tudhatott maga mögött. A parlamenti többség és a kabinet helyzete 2011–2012 folyamán stabilnak bizonyult, ami a kormányképes és erős ellenzék hiányával is magyarázható. Az ellenzéki oldal vezető ereje, a Centrum Párt – ugyan a sorozatos választásokon viszonylag állandó, 25 százalékos körüli támogatást tud szerezni a társadalomban – partnerek híján lényegében nem volt képes tartós kormányzati erővé válni az elmúlt évtizedben. Igaz, erős pozíciókkal bír az önkormányzatokban, nem utolsósorban Tallinnban. Ilyen helyzetben a kormányfő ingadozó népszerűsége ellenére a koalíció és parlamenti többsége nincs veszélyben.

A kormány vezető ereje, a Reform Párt erősen piacpárti, a gazdasági szabadságot előtérbe állító liberális és markánsan jobboldali gazdaságfilozófiát képvisel. Elkötelezett az európai integráció erősítése mellett, rendíthetetlen támogatója volt az ország euróvezetési tagságának. Koalíciós partnere, a Pro Patria Res Publica Unió lényegében hasonló gazdasági nézeteket vall, végig kiállt az egyensúlyteremtő és válságkezelő gazdaságpolitika mellett, miközben több megnyilvánulásában hangsúlyozta a szociális érzékenység fontosságát. E két politikai formáció biztos kormányzati többségre támaszkodó együttműködése az elmúlt években kialakított eredményes gazdaságpolitika fenntartását és folytatását ígéri, amit az eltelt hónapok is alátámasztanak.

A 2011-es év Észtországban köztársasági elnöki választásokat is hozott. A posztot öt éve betöltő, népszerűnek mondható Toomas Hendrik Ilves következő elnöki mandátuma nem forgott veszélyben. A törvényhozásban a kormányzó pártok és az államfő korábbi pártjának, a szociáldemokratáknak meggyőző támogatásával (101-ből 73 szavazattal) választották meg újból.

Észtország bel- és külpolitikájának, csakúgy, mint a gazdaságpolitikai törekvéseinek középpontjában – lényegében a függetlenség elnyerése óta – a minél teljesebb és gyorsabb integráció állt a nyugat-európai intézményekbe és struktúrákba. Az uniós csatlakozás után (a megvalósult NATO- és OECD-tagság mellett) e folyamatban kitüntetett szerepet kapott az euróövezetbe való belépés. Az euró lehető leghamarabbi átvételének szándéka 2004 óta vezérfonala volt a gazdaságpolitikának. Több közép- és kelet-európai országgal szemben e téren – ugyan vitákkal kísérve – meglehetősen erős konszenzus alakult ki a társadalomban és a gazdasági szereplők körében. Ez a törekvés és egyetértés a világgazdasági válság kitörésekor és az annak során megtett válságelhárító lépések idején sem vesztett erejéből. A 2009–2010-es évi észtországi válságkezelés eredményességének alapvető tényezője a korábban követett rendkívül körültekintő, óvatos fiskális politika volt. Az észt kormányok éveken keresztül a költségvetési többletre fókuszáló prociklikus költségvetési politikát folytattak. E mögött egyrészt a gazdaság túlfűtöttségének enyhítésére irányuló szándék, másrészt az euró gyors bevezetésére megfogalmazott – már említett – törekvés húzódtott meg. Ennek eredményeként a válság kirobbanásakor Észtország nem volt eladósodva, rendelkezett megfelelő pénzügyi tartalékokkal, következésképpen kellő mozgástérrel az aktív gazdaságélénkítő lépésekhez, amelyek végrehajtása a válság folyamán és mélypontja után sem rendítette meg az ország pénzügyi egyensúlyát. A válságkezelés során a kormány a tartalékokon és a gazdaság viszonylagos rugalmasságán kívül támaszkodhatott a társadalom már említett – több más uniós tagállamhoz és a balti szomszédokhoz képest erősebb – együttműködésére is.

Gazdasági helyzetkép

A mély gazdasági válságból való kilábalás egyértelmű jeleként értékelhető az észt makrogazdasági mutatók alakulása a 2010-et követő időszakban. A már 2008-tól kezdődően lassuló GDP-növekedés 2009-ben 14,3 százalékos zuhanással érte el mélypontját. Ezt 2010-ben mérsékelte, 2,3 százalékos élénkülés követte. A következő év azonban a közép- és kelet-európai térségben, de az Európai Unióban is kiemelkedő GDP-bővülést hozott, ami elérte a 7,6 százalékos mértéket. Ha a negyedéves adatokat is figyelembe vesszük, 2011 első három negyedévében még kiugróbb ütemeket regisztrálhatunk, a GDP növekedése már-már elérni látszott a válság előtti dinamikát. Mi húzódik meg a 2011-es imponáló adatok mögött? Elsősorban – mint a térség szinte valamennyi gazdaságában – a kiviteli robusztus felütése. Az észt növekedési ütem kiemelkedő

szintjéhez azonban – több uniós országgal ellentétben – más tényezők is hozzájárultak. Az export vezérelte élénkülést ebben az országban a belső kereslet magára találása mellett a bővülő munkahelyeknek köszönhető növekvő lakossági bizalom és költési hajlandóság, nem utolsósorban pedig a beruházások meglődulása erősítette.

Mindez arra utal, hogy az észak gazdaság felemelkedését nem kizárólag a külső piacok és kereslet kedvező alakulása magyarázza (ami egy kis és nyitott gazdaságban teljesen érthető), hanem az egyéb növekedési tényezők kiegyensúlyozott és egészséges belgazdasági alapokra utaló aránya is. A 2012-ben lanyhulni látszó világgazdasági konjunktúra – akár az Unió szinte minden országában – éreztetni fogja a növekedési ütemet fékező hatását (a GDP várhatóan 1,6 százalékkal bővül az idei évben). A bruttó össztermék alakulása 2013-ban azonban újból a vizsgált országok élére helyezheti Észtszországot a prognosztizált 3,8 százalékos ütemmel. Az elmúlt egy-két év teljesítményének köszönhetően az észak gazdaság a válság alatti némi visszaesést követően a GDP/fő-mutatót tekintve gyorsította felzárkózását az uniós átlaghoz, a tagállamok rangsorában visszafoglalta a korábbi helyét: 2011-ben az észtszországi egy főre vetített GDP mutatója az EU27 átlagos indexének 67 százalékát érte el.

A növekedés javuló belső tényezőin túl természetesen egyértelműen az export felfutása magyarázza az észak gazdaság kitűnő növekedési mutatóját. 2010–2011-ben a kivitel bővülése kissé gyorsuló ütemben elérte az éves 23-25 százalékos ütemet. Az előrejelzések szerint ez a ráta a következő két évben nagyjából 10 százalékot fog kitenni, miközben a 2013-as kilátások javulást ígérnek. A 2011-es évben kedvezően alakult a gépek és berendezések, valamint az elektronikai cikkek kivitele, de a konjunkturális kilátások azt valószínűsítik, hogy 2012–2013-ban a hagyományos exporttermékek és ágazatok (fafeldolgozás, élelmiszeripar, fémfeldolgozás) is visszanyerik a részesedésüket. A prognózisok többek között olyan termékek kedvező konjunktúráját vetítik előre 2012-ben és utána, mint a vegyipari cikkek és a feldolgozott élelmiszerek. Egyértelmű elmozdulás figyelhető meg az említett exportcikkek esetében a magasabb hozzáadott értékű piaci szegmensek felé. A kivitel kedvező adataihoz a fő felvevőpiacok (Németország, Oroszország, Skandinávia és a balti országok) dinamikája is hozzájárult. Az import a kivitelnél várhatóan valamivel gyorsabb ütemben bővül az idei és a következő évben, amit a beruházási és a belső fogyasztási kereslet indukál. Mindezek ellenére a kereskedelmi mérleg közel kiegyensúlyozott marad. A folyó fizetési mérleg szintén megbízható egyensúlyban van, 2009 óta a GDP több mint 3 százalékát kitevő többletet mutat.

A figyelemre méltó exportteljesítményben minden bizonnyal fontos szerepet játszik az észak gazdaság javuló versenyképességi állapota. Az egységnyi munkaerőköltség mutatója 2010 óta csökken, abban az évben 6,6, 2011-ben pedig 2,8 százalékkal volt alacsonyabb a megelőző évnél. Ezzel egyidejűleg némileg javult az Unió átlagához viszonyított termelékenység: 2010-ben az EU27 átlagának 69,2, 2011-ben 67,6 százalékát tette ki. Ez az érték jobb, mint a 2000-es évek közepén, de csupán az EU10 középmezőnyébe helyezi Észtszországot. Ezzel szemben az innovációs index alapján az ország hagyományosan – most is – élenjáró az EU10 országcsoportban, amelyen belül (Szlovénia mellett) a legtöbbet fordítja kutatás-fejlesztésre (a GDP közel 1,5 százalékát, amit 2020-ra szeretnének megduplázni).

Észtszországon belül a vizsgált országokkal egybevetve jóval nagyobb élénkülés tapasztalható a belső fogyasztás terén. Érzékelhetően nőtt 2011-ben – a válság után először – a lakosság tartós fogyasztási cikkek iránti kereslete. Ez a gazdaságba vetett bizalom erősödésére utal, de a javuló munkaerő-piaci kilátások is szerepet játszhatnak benne. Észre kell venni ugyanakkor, hogy a lakossági fogyasztás és a közületi fogyasztás által teremtett kereslet egyaránt leginkább a beruházások miatt élénkült. Az állam nagyszabású beruházásokat indított az energiaszektorban, azon belül is a korszerű és a megújuló energiára összpontosító programok terén, ami komoly keresletet támaszt a beruházási javak iránt. Az észak szén-dioxid-kvóta 2010. évi eladásához kapcsolódó kötelezettségek megvalósítás szintén ebbe az irányba mutat. A helyi önkormányzatok hozzáálltak a válság alatt elhalasztott korszerűsítések pótlásához, ez főképpen az építőipari szolgáltatások iránti keresletet növeli. Ugyanez mondható el a lakosságról is: 2011-ben jelentősen élénkült a lakásépítés, azon belül is az energiatakarékos korszerűsítések iránti igény.

Ilyen helyzetben nem csak az exportkereslet, hanem a belső fogyasztás is hozzájárul a befektetési légkör és a beruházási tevékenység élénküléséhez. A bruttó állóteke-felhalmozás GDP-hez viszonyított aránya 2011 és 2013 között a tényadatok és az előrejelzések szerint 25 százalék körül mozog. Némi erősödés tapasztalható a működő tőke beáramlásában, ami Észtszországon az ütemét és az állományát tekintve is a legmagasabb a balti térségben. A külföldi befektetők aktivitása azonban még elmarad a válságot megelőző évekhez képest.

Az észak gazdaságnak hosszú évek óta (egyébként a balti szomszédjaihoz és a térségbeli társaihoz hasonlóan) kritikus és problémákkal terhes területe a munkaerőpiac. Annak ellenére, hogy a válságkezelésnek kiemelt terepe volt a munkanélküliség növekedésének

tompítása, a munkaerőpiac rugalmasságának javítása, a képzési rendszer hatékonyságának erősítése, a kedvező jelek mellett itt számos feszültség és veszély körvonalazódik. A foglalkoztatottsági ráta nem mondható rossznak, az uniós átlag körül mozog, és jobb, mint az EU10 többségében. A munkanélküliség 2010-ben érte el mélypontját a nagyon magasnak számító, csaknem 17 százalékos szintjével. A 2011-es évben a helyzet a várakozásokat meghaladó mértékben javult, a ráta 12,5 százalékot mutatott. A következő két évben további lassú csökkenés várható: 2012-ben 10-12 százalékot tehet ki az állástalanok aránya, 2013-ban pedig 8-9-et. Az elmúlt egy-két évben a foglalkoztatási helyzet javulásához hozzájárult, hogy az élénkülő kiskereskedelem és idegenforgalom, valamint a lábra kapó építőipar több munkavállalót volt képes felszívni.

A probléma azonban mélyebb, mint amit ezek a – lényegében javuló tendenciáról tanúskodó – adatok mutatnak. A munkanélküliség egyetlenül oszlik meg. Az exportra termelő versenyképes ágazatokban és az ország bizonyos régióiban nő a munkaerő iránti kereslet, más szektorokban és körzetekben ugyanakkor nehéz elhelyezkedni. Az átképzési programok ellenére növekszik a munkaerő-kereslet és -kínálat strukturális és szakmai képzettségi eltérése. Emiatt a viszonylag magas általános munkanélküliség mellett is kialakulhat strukturális munkaerőhiány. Az Európai Bizottság rendszeresen megfogalmazott ajánlásai hangsúlyosan hívják fel az észtt kormány figyelmét a munkaerőpiaci politika gyenge hatékonyságára, és nem utolsó sorban a képzési rendszer hozzáigazítására a válság után megváltozott munkaerő-kereslet szakmai szerkezetéhez, vagyis a kínálati alkalmazkodás fontosságát emelik ki. E problémák mellett kedvezőtlen, hogy számos magasan képzett munkavállaló (az egészségügyben, az informatikában, az elektronikai szakmákban stb.) külföldre vándorol. Már a közeli jövőben is gondot okozhat, hogy az előregedő társadalom nem lesz képes a gazdaság rendelkezésére bocsátani kellő számú és megfelelően képzett munkavállalót, miközben a munkanélküliség is fennmarad. E munkaerőpiaci feszültségek azt a veszélyt vetítik előre, hogy további lépések hiányában a jövőbeni gazdasági növekedés korlátjává válhatnak.

Észtország gazdaságának további potenciálisan veszélyes eleme az infláció megugrása. A pénzromlás üteme 2008-ban rendkívül magasra, 10,6 százalékra emelkedett. A következő évben, a válságintézkedések és a gazdasági recesszió következményeként elhanyagolható szintre, 0,2 százalékra mérséklődött. Ezután 2010-ben felgyorsult a megelőző évhez képest (2,7 százalékot ért el), 2011-ben pedig meghaladta az 5 százalékot. Ezt döntően külső tényezők magyarázzák: az energiahordozók, a nyersanyagok és az élelmiszerek világszerte

áremelkedése. Ehhez járult hozzá bizonyos mértékig az euróra való átállás időszakos hatása, valamint a korábbi adóemelések (jövedéki adó, áfa) átgyűrűzése, sok ágazatban a kis piacon monopolhelyzetű szolgáltatók árnnövelése és a villanyárampiac megnyitása. Az inflációs nyomás várhatóan 2012–2013-ban is fennmarad, habár vélhetőleg gyengülni fog. Az előrejelzések 2012-ben 3,9 százalékra, 2013-ban pedig 3,4 százalékra jósolják a rátát, ami – amennyiben megvalósul – nem okoz nagy gondot.

Észtország közpénzügyi helyzete, az államháztartás egyensúlya a gazdaságpolitika már említett prioritásai és sajátosságai folytán meggyőző volt és maradt. E tekintetben az ország az egyik legjobb teljesítményt képes felmutatni az uniós tagállamok körében. Az államháztartás hiánya – szinte egyedülálló módon az Európai Unióban – a csatlakozás óta egyetlen egyszer sem haladta meg a GDP 3 százalékát, sőt a mérleg legtöbbször többlettel zárult. A válság idején (2008–2009-ben) regisztrált 2-3 százalékos deficit után 2010-ben a szaldó előjelet váltott (0,2%), majd 1 százalékos többlettel zárt 2011-ben. A helyzet valamelyest romolhat a következő években: a hiány elérheti a GDP 1,5-2,5 százalékát. Az államadósság – ugyan növekszik valamelyest, de – az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban. 2010-ben a GDP 6,7, a következő évben 6 százalékát tette ki csupán. Észtország mértékben ugyan nagy, de uniós összehasonlításban nem számottevő adósságszint lesz várható 2012-ben (a GDP 10,4 százaléka), 2013-ban pedig közel hasonló, 11-12 százalék. A fiskális adatok nem a közpénzügyi fegyelem lazulását és a költségek – az észtországi hagyományokkal egyébként is ellentétes – meglődulását jelzik, hanem elsősorban az Unió és az euróövezet pénzügyi stabilizációs alapjaihoz való hozzájárulással, valamint a vezető észt energetikai cég állami eszközökből tervezett tőkeemelésével és az önkormányzatok pénzügyi helyzetének megerősítésével függnek össze.

Összegés

Az észt gazdaságpolitika a sikeres válságkezelés után, kihasználva a világgazdasági konjunktúrát és a fő exportpartnerek piacának hűzőerejét, de emellett támaszkodva a beruházások és az élénkülő belső fogyasztás növekedést ösztönző hatására is, a válság előttihez képest egészségesebb, kiegyensúlyozottabb, habár hosszú távon valószínűleg lassabb növekedési pályára állította a gazdaságot. A korábbi évek gazdaságpolitikai hagyományaival és a fiskális egyensúlyra összpontosító törekvéseivel összhangban az ország 2011 januárja óta az euróövezet tagjaként egyértelműen kiáll az euróválság megoldására irányuló

kezdeményezések mellett. Észtországnak megvannak az esélyei, hogy romló külgazdasági feltételek mellett is szilárdan fenntartsa a makrogazdasági és közpénzügyi egyensúlyt, illetve a beruházások, majd a belső fogyasztás fokozatos élénkülésével újabb impulzust adjon a gazdasági növekedésnek. A javuló gazdasági és bizalmi légkör, valamint a belpolitikai stabilitás ehhez megfelelően szilárd hátteret képes nyújtani a kormány számára.

Lettország

Meisel Sándor

Politikai és társadalmi helyzetkép

Lettország 2011 folyamán rendkívül változatos, időnként váratlan és viharos belpolitikai eseményeket élt meg. Szinte minden elképzelhető politikai fordulat bekövetkezett, annak ellenére, hogy a múlt esztendő első féléve még nem sejtetett ilyen eseménydús hónapokat.

A pénzügyi és gazdasági válság legnehezebb időszakában, 2009 elején megalakított, Valdis Dombrovskis vezette jobbközép koalíciós kormány komoly társadalmi áldozatokkal járó válsághárító programját a következő rendes parlamenti választások alkalmával, 2010 őszén a szavazók visszaigazolták. Az új kormánykoalíció a 100 tagú törvényhozásban megnyugtatónak látszó 55 fős támogató többséggel rendelkezett. Erre támaszkodva 2011 első hónapjaiban folytathatta a válságból lassan kivezető intézkedéseit, igaz, az ellenzék időnként heves támadásaival és bírálatával kísérve. A kormány programja – gazdaságpolitikai kiigazítások mellett – a növekedés élénkülő ütemének fenntartását, javuló belső egyensúlyi helyzetet, a beruházások és később a fogyasztás élénkülését, vagyis a válságból való fokozatos kilábalást ígerte.

Néhány hónappal később, 2011 májusában azonban robbant a belpolitikai bomba. A lettországi korrupcióellenes szervezet vizsgálatot indított a pártokban és a képviselők között tapasztalt korrupciós ügyek, vesztegetések és pénzmosás kapcsán, majd az érintettek mentelmi jogának felfüggesztését indítványozta. Ezt a parlament megtagadta, mire Valdis Zatlers államfő kezdeményezte a Saeima feloszlását és új választások kiírását, amit egy referendum volt hivatott megerősíteni. A törvényhozás erre az államfői döntésre válaszul az eseményt néhány nappal követően esedékes elnökválasztáson (Lettországban a Saeima választja az államfőt) az előzetes várakozásokkal ellentétben megvonta Zatlerstől a bizalmat és Andris Bērziņš-t jelölte Lettország elnökévé.

A parlament feloszlásáról szóló 2011 júliusában megtartott népszavazás – ugyan csekély részvétel mellett, de – nagy többséggel megerősítette az előrehozott törvényhozási választások kiírását. E voksolást 2011 szeptemberében tartották meg.

A választásokat az addig ellenzéki balközép – sokak által populistának és oroszbarátnak tartott, többször korrupcióval vádolt – formáció, a Nils Ušakovs által vezetett Egyetértés Központja nyerte meg, a 100 törvényhozási székéből 31 helyet szerezve meg. A második helyen 22 megválasztott képviselővel Zatlers volt államfőnek az elnökválasztási fiaskó után frissen megalakított pártja, az úgynevezett Zatlers Reform Pártja végzett. Harmadikként a kormányfő, Valdis Dombrovskis Egység elnevezésű pártszövetsége futott be, a korábbihoz képest meggyengülten, 20 parlamenti hellyel. Még két politikai erő jutott be a Saeimába: a jobboldali Nemzeti Szövetség (14 képviselővel), valamint a vidéki kötődésű Zöldek és Gazdák Uniója (13 küldöttelel).

Az elnyúló koalíciós tárgyalások során kiderült, hogy a győztes baloldali erő szövetségesek híján nem tudott működőképes támogató többséget állítani maga mögé. Az államfő ezért a jobbközép pártokhoz fordult, amelyeknek 2011. október végén sikerült megállapodni a koalíciós kormány felállításáról. A kormányfő a korábbi miniszterelnök, Valdis Dombrovskis lett. A kormánykoalícióban az ő pártján, az Egységen kívül részt vesz a Zatlers Reform Pártja, a Nemzeti Szövetség, valamint két független miniszter is. A parlamenti számtan alapján a kormány eredetileg 56 fős törvényhozási támogatásra számíthatott a 100 képviselő körében, ám a kormányalakítás előtt hatan kiléptek a Zatlers-frakcióból, ugyanakkor mindannyian külső támogatást ígértek a kormánynak. A Dombrovskis-kabinet 2011 őszétől a mai napig ily módon – ha nem is nagy, de működőképes – parlamenti támogatottsággal dolgozhat. Amennyiben nem következik be komoly átrendeződés a belpolitikai erőviszonyokban, és a gazdasági fejlemények nem kérdőjelezik meg a kormány politikáját, ez a helyzet stabil kormányzást ígérhet Lettországban a következő hónapokban is.

Még egy lettországi népszavazásról szükséges említést tenni. Az országban élő, a lakosság közel 27 százalékát kitevő orosz anyanyelvű népesség hosszú évek óta társadalmi konfliktusokat rejtő helyzetet él, állampolgári és nyelvi identitásával összefüggő kérdés kapcsán szólították az urnákhoz a szavazókat 2012 februárjában. Az eldöntendő kérdés az volt, hogy legyen-e az orosz Lettország második hivatalos nyelve. A referendum résztvevői – nagyjából a lett ajkú lakosság arányának megfelelően – elutasították az indítványt.

A 2011 végén megalakult jelenlegi Dombrovskis-kormány általános gazdaságpolitikájában nem következett be lényegi változás a korábbi miniszterelnökségi periódushoz képest, és a belátható jövőben sem várható radikális átrendeződés. A világgazdasági válság kiborbanásakor a rendkívül kritikus lettországi helyzetben a kormány az uniós tagállamok körében az egyik legszigorúbb stabilizációs és válságkezelő programot kényszerült végrehajtani. Riga kénytelen volt kérni és elfogadni az azonnali masszív külső segélycsomagot. A gazdaságpolitika számos, elsősorban megszorító elemet tartalmazott, illetve tartalmaz még jelenleg is. A legégetőbb feladat az ország fizetőképességének megőrzése, a pénzügyi szektor összeomlásának elkerülése, majd később, 2010–2011-ben a makrogazdasági egyensúly megszilárdítása, valamint a kilábalást elősegítő, a gazdaság élénkítésére és versenyképességének javítására alkalmas lépések megtétele volt. E program végrehajtására a miniszterelnök először 2010 végén, majd egy évvel később újból egyértelmű társadalmi felhatalmazást kapott.

A válságkezelésnek a jelenlegi helyzetre is kiható – néhány térségbeli országgal ellentétes – tapasztalatai rávilágítanak e politika utólag sikeresnek bizonyult elemeire. A lett kormány egyrészt elfogadta a külső segélycsomaggal együtt járó szigorú költségvetési fegyelmet és kontrollt. Ennek eredményeként sikerült konszolidálni a közpénzügyi helyzetet, amiről egyértelműen tanúskodik az államháztartási hiány látható folyamatos mérséklődése és az államadósság – ugyan a válság előttihez képest lényegesen magasabb, de még nem veszélyes szinten való – stabilizálása. Az IMF-fel és az EU-val kialakított, időnként vitákkal kísért, de mégis nagyobb konfliktusoktól mentes együttműködés eredményesen lezárult. A hitelek visszafizetését nem veszélyezteti Lettország külső pénzügyi finanszírozási helyzete: 2011 közepén Riga sikeresen visszatért a nemzetközi pénzügyi piacokra, 2012 februárjában pedig újabb masszív kötvénykibocsátást hajtott végre. Eközben a hitelminősítői besorolása is javult.

Másrészt, Lettország a válság során sem lassította az uniós strukturális és kohéziós támogatások felhasználását, ezeket az alapokat eredményesen fordította a gazdasági tevékenység élénkítésére. Harmadrészt, miközben a kormány rendkívül súlyos terheket volt kénytelen a társadalomra hárítani, figyelmet fordított a vállalkozások számára kedvező hitelezési környezet fenntartására, a versenyképességet növelő vállalati beruházások támogatására, az exportot szolgáló kockázatmentesítő pénzügyi konstrukciókra, hitellehetőségekkel ösztönözte a vállalkozások indítását, enyhítette a vállalati működés adminisztratív előírásait és szabályozását. A külső világgazdasági helyzet

javulásával és a belső egyensúly erősödésével párhuzamosan e lépések jó kiindulási alapot és komoly impulzust adtak a gazdaság növekedéséhez. Mindezek eredményeként a válság idején tapasztalt megtorpanás után folytatódik Lettország felzárkózása az Unió átlagos fejlettségi szintjéhez. Ez utóbbi folyamat az uniós tagság éveiben látványos eredményről tanúskodik: míg a csatlakozás évében a lett GDP/fő az uniós átlag közel 43 százalékát tette ki, 2011-ben már elérte az 58 százalékot. Ez nagyban erősítette, illetve erősíti az egymást váltó kormányok legitimitációját.

Ez a fejlődési pálya természetesen a válság legnehezebb éveitől is számos társadalmi feszültséget hordoz magában. A gazdaságpolitika kénytelen most is és a jövőben még inkább számolni a meglévő strukturális problémákkal és ezek veszélyeivel. A lettországi demográfiai trend rendkívül kedvezőtlen, ami hátrányosan hat a termelés és a belső kereslet növekedési kilátásaira. Kevés változás történt, és még sok a teendő a nyugdíj- és a szociális rendszer fenntarthatósága érdekében. A munkaerőpiac a mobilitás és a szakképzettség tekintetében évek óta nem kellően rugalmas, a foglalkoztatási arány nem kielégítő. A tartós növekedési pályához elengedhetetlen a közpénzügyi egyensúly tendenciáinak megtartása és további megszilárdítása.

Gazdasági helyzetkép

Lettország volt az uniós tagállamok egyike (balti szomszédjaival együtt), ahol a pénzügyi és gazdasági válság a legnagyobb recessziót váltotta ki. A válság előtti évek sorozatosan magas ütemű – nem egyszer kétszámjegyű – gazdasági növekedése után ugyancsak kétszámjegyű, az EU10 körében a legnagyobb visszaesés következett be 2009-ben. E mélypont után azonban 2010-ben negyedévről negyedévre javuló teljesítménnyel sikerült megállítani a GDP hanyatlását és az említett év egészére elérni a stagnálás körüli helyzetet (a GDP 0,3 százalékos zsugorodásával). A következő év ugyanakkor már az uniós tagállamok és a közép- és kelet-európai országok körében is figyelemre méltó gazdasági bővülést hozott. A lett 5,5 százalékos GDP-növekedést a tíz vizsgált tagállam csoportjában csak a másik két balti ország múlta felül, és Lengyelország közelítette meg. A 2012–2013-as kilátások – mint az EU majdnem minden gazdaságában – ennél visszafogottabbak, ám a 2012-re prognosztizált 2,2 és a 2013-ra jósolt 3,6 százalékos GDP-bővülés a legjobban teljesítő országokhoz sorolja majd Lettországot. Ezek a növekedési ütemek az EU átlagához képest is kifejezetten jónak ígérkeznek. A prognózisok valóra válását természetesen számos – főleg külső konjunkturális – tényező befolyásolhatja.

Mint ahogy a 2011. évi jelentős GDP-felfutást is – ha nem is teljes mértékben, de főleg – az export kedvezően alakult feltételei váltották ki. Az áruk és szolgáltatások kivitele 2010-ben 11,5, 2011-ben csaknem 13 százalékkal nőtt. A várakozások értelmében e bővülési ütem a következő két évben a konjunktúra lanygulása miatt mérséklődni fog, azonban van esély, hogy akkor is megközelíti az évi 5-7 százalékot. A lettországi import szintén gyorsan emelkedett a gazdasági élénküléssel párhuzamosan: 2010-ben az exportéval megegyező ütemben, 2011-ben a bővülése már meghaladta a kivitelét (20,7%), döntően a termelés és az aktivizálódó beruházások importigénye miatt. A 2012–2013-as időszakban a behozatal növekedése is lassulni fog, nagyjából az export éves üteme körül, azaz közel 7 százalékon látszik stabilizálódni.

A kiviteli mutatók alakulásában több tényező játszott szerepet. A lett gazdaság legfontosabb felvevőpiacai (Németország, Oroszország, a balti szomszédok) viszonylag nagy keresletet támasztottak a lett termékek iránt, ez húzta a kivitelét. Hatása volt, illetve van a lett exportőrök megnövekedett rugalmasságának, sikeresen tudtak ugyanis megjeleníteni kisebb, de ígéretes új piacokon és képesek voltak termékkínálatukat adaptálására. A válság során megtett intézkedések (főleg a bérköltségek visszafogásának és csak lassú növekedésének) köszönhetően erősödött a gazdasági szereplők versenyképessége, de talán ennél is nagyobb hatása van, hogy a minőség tekintetében javulás figyelhető meg, és az exportőrök termékkínálata – habár a kivitel meghatározó termékcsoportjai nem változtak – diverzifikáltabbá vált. A lett termékek iránti megnövekedett kereslet eredményeként a fő exportágazatok (fafeldolgozás, bőripar, ércfeldolgozás) már a válság előtti szint felett termelnek, sőt időnként kapacitáskorlátokba ütköznek. Az ország limitált szállítási kapacitása is sokszor akadályozza a kivitel lendületének fenntartását.

A válság előtti évek tartós kereskedelmi deficitjét 2010 és 2012 között sikerült lefaragni, a mérleg az import kivitelnél időnként nagyobb növekedése ellenére is stabil. Szintén jelentős javulást mutat a fizetési mérleg egyenlege. A korábbi markáns hiányok után a szaldó pozitívvá vált 2009-ben (a GDP 8,6 százalékát érte el). A következő évben mérséklődött a többlet (a GDP 3 százalékára rúgott), amit enyhe, 1,2 százalékos, veszélyt nem jelentő mértékű hiány váltott fel 2011-ben. A fizetési mérleget az előrejelzések szerint a külkereskedelem alakulása, az uniós források és a működő tőke várható beáramlása az egyensúlyt megközelítő állapotban képes tartani.

Kedvező kép látszik kibontakozni a beruházási tevékenység terén. A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-ben mért aránya azonban nem éri el a válság előtti évek kiemelkedően magas rátáját. 2009-ben komoly visszaesést kellett elkönyvelni: a GDP közel 20 százaléka zuhant e mutató, szemben a korábbi 35-40 százalékkal. A 2010-es szintén alacsony érték (közel 21 százalék) után tavaly és jelenleg 26-28 százalék körül állandósult. Hasonló tendenciát mutat a működő tőke beáramlása: a 2009-es rendkívül csekély szintet követően már élelénkülés volt tapasztalható 2010-ben. Egy évvel később, a lett gazdaságba vetett bizalom erősödésével összhangban, a beáramlott FDI éves nagysága kezdte megközelíteni a válság előtti szintet, viszont 2012-re ismét megtorpanás valószínűsíthető. A beruházások szerkezete ugyanakkor mindenképpen javulást tükröz, a befektetések növekvő hányada valósul meg az exportképes és a jövőbeni növekedést meghatározó ágazatokban és az infrastruktúra fejlesztését célzó projekteken.

A belső fogyasztás egyelőre csak korlátozott mértékben képes hozzájárulni a gazdasági növekedéshez. A bérek és a jövedelmek a válság során jelentősen csökkentek. Az elmúlt két évben némi növekedés tapasztalható (2011-ben 4,4 százalék, 2012–2013-ban várhatóan 2,5-3 százalék), lassan kezd emelkedni a szintén megkurtított szociális juttatások szintje. A gazdaságba vetett bizalom erősödése és a csökkenő kamatráták is hozzájárul a lakossági kereslet és a fogyasztás lassú élelénküléséhez, de ennek érzékelhető növekedési hatására csak a következő években lehet számítani. Ugyanilyen fokozatos bővülés következhet be a közületi fogyasztás terén is.

Vegyes képet mutat a lett gazdaság versenyképességi helyzete. A válság eredményeként a költségoldalon – elsősorban a bérkielégésekre kell gondolni – jelentős visszafogás ment végbe. 2009 óta megfordult az egységnyi munkaerőköltség emelkedésének tendenciája. E mutató 2009-ben 6,7, 2010-ben 7,7, egy évvel később pedig 3,2 százalékkal csökkent. Eközben javulás tapasztalható az egy foglalkoztatottra vetített munkatermelékenység mutatójában: az uniós átlaghoz mért összehasonlításban a rendkívül alacsony szintről a 2009–2011-es időszakban elmozdulás történt, tavaly Lettország elérte az EU27 átlagának 62,2 százalékát, ami azonban még mindig nem kiugróan kedvező. Nincs áttörés az ország innovációs teljesítményében: az uniós innovációs rangsorban – mint évek óta – az utolsó helyet foglalja el. Meglehetősen szerény a kutatás-fejlesztésre fordított finanszírozás: a GDP 0,6 százaléka, ami az Európa 2020 Stratégiához kapcsolódóan az évtized végére is csak a GDP 1,5 százalékát fogja elérni.

A lett munkaerőpiac számos régi gonddal és feszültséggel terhes. A gazdasági visszaeséssel párhuzamosan a munkanélküliség válság előtti kedvező tendenciája megfordult. A 2009-es rendkívül aggasztó helyzet (17,1 százalékos munkanélküliségi ráta) után a mutató 2010-ben tovább romlott (elérte a 18,7 százalékot), majd 2011-ben 15,4 százalékot tett ki. A kedvezőnek mondható gazdasági kilátásoknak köszönhetően a munkanélküliség 2012–2013-ban némileg enyhülhet, de e folyamat lassúnak és elnyújtottnak ígérkezik. A magas munkanélküliség mellett a munkaerő-piaci helyzetet súlyosbítták a kereslet és a kínálat regionális egyenletlenségei és a képzettségbeli eltérések. Az utóbbi két évben nincs áttörés, csak némi javulás a foglalkoztatottsági mutatókban. A 2011-ben elért 61,8 százalékos mutatójával Lettország elmarad az uniós átlagtól, de így is megelőzi a régió legtöbb országát.

Az infláció megugrásának veszélye éve óta kísérője a lett gazdaságpolitikának. A túlfűtött növekedési pályával jellemezhető válság előtti években a stabil és megnyugtató államháztartási pozíció mellett e mutató volt az euróövezeti tagság akadály. A krízis kirobbanásakor az infláció ebben a balti országban is csúcsértéket (15,3 százalékot) ért el, ám 2009-ben már csupán 3 százalék körül mozgott. A következő évben előjelet váltott (-1,2 százalékkal), de 2011-ben újból emelkedésnek indult és elérte a 4,2 százalékot. Kedvezőten eseten az infláció keresztlúhzúhatja az ország hivatalosan változatlanul 2014-re tervezett belépését az euróövezetbe. Az infláció gyorsulása mögött elsősorban külgazdasági tényezők (nyersanyag- és olajárak) húzódtak meg, de említhető a 2009–2010. évi adóemelések hatása is. A pénzügyi mértékét az előrejelzések 2012–2013-ban 2,6-2,1 százalékra jósolják. Ha csökken az inflációs nyomás ezekben az években, és teljesülnek a prognózisok, Lettországnak van esélye a referenciaszinten belül maradni (ami a tagállamok gazdasági lassulásának és javuló inflációs trendjének köszönhetően szintén csökkenhet), de ez bizonytalansági tényezőket hordoz magában.

A konvergenciakritériumok tekintetében egyelőre nincs akadály – és előreláthatólag a következő két évben sem lesz – az euróövezetbe való csatlakozásnak. Az államháztartás hiánya a 2009-es kiugróan magas (9,8 százalékos) szintről az IMF és az EU által szigorú figyelemmel kísért stabilizáció eredményeként fokozatosan csökkent (2010-ben 8,2, 2011-ben pedig 3,5 százalékra). Az előrejelzések szerint 2012-ben és 2013-ban a deficit egyaránt 2,1 százalékos lehet. Az államadósság az elmúlt években a GDP 40-45 százaléka körül látszik stabilizálódni. A majdani euróövezeti tagság szempontjából kedvező helyzet fennmaradását valószínűsíti, hogy a 2012-es költségvetési törvény változatlanul nagy

figyelmet szentel az egyensúlynak. A bevételi oldalt erősíti az ingatlanadó kiterjesztése, a gazdaság kifehéritésére és az adóbeszedés hatékonyságának növelésére irányuló törekvés, miközben ellen kívánnak állni a közzféra béremelési nyomásának és további visszafogást terveznek a kiadásokban. Ez utóbbit azonban úgy, hogy ne veszélyeztessék a szociális biztonságot és a beruházásoknak kedvező gazdasági környezetet.

Összegzés

Lettország a viharos fejleményeket hozó 2011. évi bizonytalanság után – az őszi választások eredményeként a korábbi miniszterelnök által vezetett, nagyjából változatlan politikai filozófiájú kormány irányításával – stabilnak látszó belpolitikai helyzetben folytathatja a gazdasági egyensúlyra és egyre inkább a növekedés feltételeinek javítására irányuló gazdaságpolitikáját. A 2011-es esztendő kedvező konjunktúrája az export felfutásán keresztül hozzájárult a gazdasági növekedés figyelemre méltó élénküléséhez és a beruházások aktivizálásához. A következő két év romló külgazdasági kilátásai ellenére sem várható a beindult bővülés ellehetetlenülése, csak némi lassulása. A növekedés mozgatói között fontos szerepet játszatnak a beruházások, az általuk teremtett termelési kapacitások és munkahelyek. A gazdaság fellendülésében fokozatosan érzékelhetőbbé válhat a belső fogyasztás hatása is. Emellett nem enyhíthető az egyensúly fenntartására irányuló fegyelem és politika, amelynek sikeréhez elengedhetetlen a nagy elosztó rendszerek eddig lényegében halogatott átalakítása.

Litvánia

Meisel Sándor

Politikai és társadalmi helyzetkép

Litvánia belpolitikai életében az elmúlt bő másfél év nagyobb megrázkódtatások és váratlan politikai események nélkül zajlott le. A korábbi hagyományokkal szemben, amikor a meghatározó politikai szereplők gyakran cserélődtek a vezető kormányzati posztokon, és sokszor viharos események és fordulatok tették változatossá az ország életét, most viszonylagos nyugalom és politikai stabilitás jellemezte Litvániát.

Ez azonban 2012 közepén inkább amolyan „vihar előtti csend”. Tekintettel arra, hogy a jelenlegi törvényhozás mandátumának végéhez közeledik – 2012 októberében lesznek a következő rendes parlamenti választások –, a felszín alatt már hónapok óta folynak a gazdasági intézkedéseket is potenciálisan érintő csatározások, a lényegében már megkezdődött a választási kampány jegyében.

A legutóbbi törvényhozási választásokat még 2008 őszén tartották. Ez a jobbközép, konzervatív és jobboldali liberális erők győzelmét hozta. A korábbi többséget és kormánykoalíciókat adó baloldali pártok látványosan meggyengültek és ellenzékbe szorultak. A szociáldemokraták vezette kormányt a választásokon legtöbb mandátumot szerzett Haza Uniója – Kereszténydemokraták elnevezésű formációból kikerülő Andrius Kubilius miniszterelnök kabinetje váltotta fel. A kormány mögé négytagú koalíció sorakozott fel. A kormányfő pártján kívül ennek tagjává vált a konzervatív liberális Nemzeti Újjászületés Párt, valamint két hasonló irányultságú jobboldali liberális párt, a Litvániai Liberálisok Mozgalma és a Liberális Centrumsszövetség. A kormánynak a 141 tagú parlamentben (Seimas) 80 támogató képviselője lett, és a biztos többség változatlanul fennáll. A meglévő parlamenti támogatottság ellenére a kormánypártok szerinti és személyi összetételében a ciklus során számos változás és átrendeződés történt. A kabinet jelenleg a miniszterelnök pártjából kikerülő politikusokon kívül liberális és független miniszterekből áll.

Néhány hónappal a kormány megalakulása után – 2009 elején – a válságra adott első reakcióként előkészítetlenül bejelentett adóemlések hatására tüntetések robbantak ki az országban, amelyek megrendítették a kabinet pozícióját. A szomszédos Lettországgal szemben, ahol a hasonló események a miniszterelnök távozásához vezettek, Andrius Kubilius és kabinetje képes volt megtartani a posztját, majd hozzáláthatott a válságkezelő intézkedések végrehajtásához. Ennek során azonban érthető módon látványosan csökkent a miniszterelnök lakossági támogatása, zuhant a népszerűsége. A politikai erőviszonyok felszín alatti átrendeződésére utalnak a 2011 elején megtartott helyhatósági választások, amelyek megerősítették az ellenzéki baloldali pártok pozícióját, valamint a szélesebb körű nyelvhasználatot és anyanyelvi oktatást, illetve tulajdoni kárpótlást igénylő nemzetiségi pártalakulatot. Ugyanakkor a jobboldali erők nem rendültek meg alapvetően. Ilyen helyzetben igen nehéz megjósolni a 2012-es őszi parlamenti választások kimenetelét. Valószínűsíthető azonban, hogy a kormány és a mögötte álló koalíció megtartja pozícióját mandátumának lejártáig, és esetleg új miniszterelnök-jelölttel indul a választási harcba.

A világgazdasági válság közepette járt le az államelnök mandátuma. Litvániában – a három balti ország között egyedülként – a köztársasági elnököt a lakosság közvetlenül választja meg. Erre 2009 májusában került sor. A szavazatok több mint kétharmadával a következő öt évre a függetlenként induló volt európai biztos, Dalia Grybauskaitė lett az új államfő. A litván köztársaság elnöke azóta is változatlanul nagy fölényrel vezeti a politikusok népszerűségi listáját. Ez a tény erősíti a belpolitikai stabilitást.

Litvániában – a másik két balti országhoz hasonlóan – a válság nyilvánvalóvá tette, hogy a korábbi gyors és túlfűtött növekedés motorja kifulladt. A mesterségesen magasan tartott belső fogyasztásra és a rossz szerkezetben megvalósított befektetésekre alapozott fejlődési pálya itt is fenntarthatatlannak bizonyult. A gazdaságpolitika kényszerűen markáns fordulatot vett. Rövid távon a társadalom számára fájdalmas megszorító intézkedéseket vezettek be, sikerült stabilizálni a gazdaságot, az ország megmenekült a fizetésképtelenségtől. Az egyensúly megszilárdításával párhuzamosan a következő években létrejöttek a későbbi gazdasági növekedés egészségesebb feltételei és alapjai, 2011-ben pedig kezdtek megmutatkozni a kilábalás nyilvánvaló jelei. Látványosan bővült a bruttó hazai össztermék, felfutott a kivitel, jelentősen megélénkült a beruházások, javultak a munkanélküliség mutatói – és nem utolsósorban –, a szomszédos balti gazdaságokhoz képest gyorsabb növekedésnek indult a fogyasztás. E kedvező fejlemények minden bizonnyal

hozzájárultak ahhoz, hogy a csökkenő népszerűség ellenére sem kérdőjeleződött meg a kormánykoalíció parlamenti támogatottsága és pozíciója, a populista pártokon kívül egyetlen politika erő sem tudja negligálni a pozitív fejleményeket.

A jelenlegi gazdaságpolitika prioritásai között kiemelkedik az üzleti környezet javítása, ami egyben a növekedés fenntartásának is záloga. A személyi jövedelmek adókulcsa és a vállalkozási adó már most is a legalacsonyabbak között van a balti régióban. További feladatok közé tartozik a gazdasági légkör és a szabályozás vonzóbbá tétele a külföldi befektetések számára, amelyek szintje egyelőre elmarad a válság előttiétől. Régi problémája Litvániának a meglehetősen kiterjedt árnyékgazdaság. Annak ellenére, hogy az elmúlt években jelentősen szigorították a szabályozást, nem tapasztalható átütő változás, meglehetősen kevés siker mutatkozik a korrupcióval szembeni fellépés terén is. A közelgő választásokat megelőző politikai vitákat az eddigi szigorú egyensúlyi politika fenntartásával, illetve egyes elemek esetleges enyhítésével kapcsolatos dilemmák uralják. Nagy a kísértés és a nyomás a rövid távon népszerűnek látszó engedmények megtételére. Ennek ellenére valószínűsíthető, hogy a jelenlegi kormány a hátralévő hónapok során sem térhet le a megkezdett útról, sőt a korábbinál fenntarthatóbb növekedés alapjainak megkérdőjelezése nélkül a következő parlamenti és kormány sem hajthat végre radikális gazdaságpolitikai fordulatot.

Gazdasági helyzetkép

A 2009-es kétszámjegyű (a GDP csaknem 15 százalékos zuhanását eredményező) recesszió után a litván gazdaságban már 2010-ben kezdtek megmutatkozni a talpra állás jelei: a bruttó hazai termék nem magas, de mégis 1,4 százalékos ütemben gyarapodott. Ezt követően, különösen 2011 első negyedében beindultak a növekedést serkentő mozgatóerők, a negyedik negyedévben bekövetkezett némi lassulás ellenére a GDP egész évre vetített bővülése elérte az 5,9 százalékot. Ez a teljesítmény kiemelkedően magas az EU10 körében, csak az észtországi előzi meg. A gyors növekedési ütem – a mindenhol várható megtorpanással kalkulálva is – fenntarthatónak látszik a 2012–2013-as időszakban. Az előrejelzések 2012-ben 2,4 százalékos GDP bővülést valószínűsítenek, ami – ha megvalósul – a térség második legjobb mutatója lehet a lengyel érték után. A 2013-as év is kedvező prognózist ígér: a növekedés elérheti a balti országokra jellemző 3,5 százalék körüli ütemet.

A növekedés mögött meghúzódó tényezők természetesen ugyanazok, mint a vizsgált országok mindegyikében (kivétel, belső fogyasztás és beruházások), de ezek bővülésre gyakorolt hatása és a súlyuk némileg eltérő Litvániában.

Kétségtelen, hogy a GDP alakulását jelentős mértékben javította a kedvező konjunktúrával magyarázható külső kereslet. A litván áru- és szolgáltatási export 2010-ben közel 20, egy évvel később pedig közel 14 százalékkal nőtt. A 2012–2013-as prognózisok szerényebb, 4-6 százalékos jósolnak. A fő piacok kedvezően alakuló konjunktúrája mellett az exportőrök ki tudták használni, hogy a lengyel zloty és az orosz rubel árfolyama megerősödött az euróhoz, következésképpen az uniós pénzéhez az ERM2-rendszeren belül szilárdan hozzákötött litván valutához képest. A kivitel sikereit a balti gazdaság némileg javuló versenyképessége is magyarázta. Az import növekedési üteme az exportéhoz nagyjából hasonlóan alakult, de 2012-ben és 2013-ban meghaladhatja az export bővülésének mutatóját, ami a beruházásoknak és a belső fogyasztás húzóerejének lesz köszönhető.

A kivitelén kívül a litván GDP-adatok kedvező alakulásában – az EU10 többségétől eltérően – nagyobb szerepet játszott, illetve tölt be a beruházások növekedése és a belső fogyasztás.

A beruházási tevékenység a drasztikus (40 százalékos körüli) visszaesés után, ami 2009-ben történt, a következő évben, de főleg 2011 első három negyedévében látványosan megélné. A bruttó állóeszköz-felhalmozás a válság előtti csúcspontokhoz (a GDP 25-30 százaléka) képest 2009-ben a GDP 10,5 százaléka esett vissza. 2010-ben e mutató 16,4 százaléka emelkedett, 2011-ben pedig elérte a 18,8 százalékos szintet. Jelenleg és jövőre további növekedésre lehet számítani e mutató esetében, amely mindkét évben a GDP 20 százaléka körül fog alakulni. Hasonlóan élénkíteni látszanak a működő tőke beáramlását jelző adatok, habár ezek szintje még közel sem éri el a válság előtti ütemeket. A beruházási célszektorokon belül egyértelműen háttérbe szorult a korábban meghatározó ingatlanpiac. A befektetési tevékenység élénkülésére lehet számítani azzal összefüggésben is, hogy a Litvánia által megpályázott uniós fejlesztési források nagysága jelenösen meghaladja az eddigi tényleges kifizetéseket, vagyis 2012-ben és 2013-ban a korábbi évekhez képest nagyobb beáramlásra lehet számítani. A nagyszabású energetikai projektek szintén pótlólagos beruházási keresletet fognak támasztani ezekben az években.

A litván gazdaság másik jellegzetessége, hogy a belső fogyasztás (a magán és a közületi egyaránt) jelentősebb mértékben nőtt, mint a legtöbb

vizsgált országban, így a hozzájárulása a GDP bővüléséhez érzékelhetőbb. Ez egyrészt az állami kereslet élénkülésével, másrészt a lakosság nagyobb költségekkel hajlandóságával függ össze. Ez utóbbit nem annyira a bérek és jövedelmek emelkedése indukálja, amit eddig a választásokat megelőző, népszerűnek látszó javaslatok ellenére sikerült kordában tartani. Nagyobb szerepe van a lakossági bizalom megerősödésének, a lassan, de mégis bővülő hitellehetőségeknek, a javuló munkaerő-piaci és foglalkoztatási helyzetnek, a külföldön dolgozó litván munkavállalók átutalásainak (ami 2011-ben rekordszintet ért el), valamint annak, hogy a litván lakosság eladósodottsága az elmúlt években jelentősen csökkent. Ez utóbbi mutató Litvániában a legalacsonyabb az Unióban belül.

Kedvező változások kezdenek kibontakozni a litván munkaerőpiacon. A 2010-es 17,8 százalékos munkanélküliségi ráta után a helyzet lassú javulásnak indult, de 2011-ben még mindig magas szinten, 15,4 százalékon volt. Idén 13 százalékos körüli munkanélküliség várható, jövőre pedig 11 százalékos. Ebben azonban szerepe van a megélné kívándorlásnak is. Amennyiben folytatódnak a feldolgozóipari beruházások, ez az ágazat képes lesz elérni a válság előtti magas foglalkoztatási szintet és újból felszívni az onnan kikerült munkavállalókat. A litvániai munkaerőpiac azonban még nem szabadult meg a korábban is tapasztalt feszültségeitől. Lassan növekszik ugyan a foglalkoztatottsági ráta, de a 2011-ben elért mutató, amely 60,7 százalékos állt, még mindig a legalacsonyabb a balti térségben, és nem nevezhető jónak a közép- és kelet-európai országok körében sem. A következő években e téren a legjobb esetben is csak minimális előrelépés várható.

Ennek több oka van. A válság éveiben munkanélkülivé vált emberek jelentős része képzetlen, a munkaerőpiacra való visszairányításuk időigényes átképzéssel járna, az erre fordítható eszközök viszont korlátozottak. A litván gazdaságban kezdenek kialakulni a strukturális munkanélküliség jelei, ami szintén képzési programokkal és a munkaerő-piaci rugalmasság növelésével lenne orvosolható. Az alacsony foglalkoztatási ráta további oka, hogy kicsi a különbség a bérek és a segélyek szintje között. Ilyen helyzetben – ami egyébként más közép- és kelet-európai országban is megfigyelhető – az emberek könnyen kivonulnak a munkaerőpiacról, igénybe veszik a segélyt, majd pótlólagos jövedelmet keresnek az árnyékgazdaságban. E problémára az Európai Bizottság gazdaságpolitikai ajánlásai rendre hangsúlyosan felhívják a litván kormányt a hivatalos munkaerőpiacra való visszatérés ösztönzésére a kormány emelni tervezi a minimálbért és csökkenteni szándékozik a segélyek nagyságát.

A litván gazdaság versenyképessége nem utolsó sorban a munkaerő költséget csökkentő megszorító intézkedéseknek köszönhetően javult. Ha csak az egységnyi munkaerőköltség mutatóját nézzük, 2010-től kezdődően Litvániában láthatjuk a legnagyobb javulást (az egy foglalkoztatottra jutó költség 9,1 százalékkal csökkent abban az évben, ami kiemelkedő az EU10 csoportjában). A 2011-es évben további 5,2 százalékos mérséklődés történt. Úgy tűnik, sikerült megfékezni a 2005–2009-es időszakra jellemző tendenciát, amikor a reálkeresetek emelkedése messze meghaladta a termelékenység javulását. Ez az arány 2010-ben megfordult: a termelékenység több mint 6 százalékkal nőtt, miközben a reálkeresetek 4 százalékot meghaladó mértékben csökkentek. E folyamat azóta is érvényesül. Így sem lehetnek azonban elégedettek a termelékenység alakulásával, mivel ez az érték egyike a legalacsonyabbaknak az uniós tagállamok között, az EU27 átlagának csak nem egészen 58 százalékát érte el 2009-ben, 62,3 százalékát 2010-ben és 64,6 százalékát 2011-ben. Nem történt áttörés az innovációs teljesítmény terén. E mutató alapján Litvánia – mint minden évben – csak Lettországot és Bulgáriát előzi meg az Unióban. Az innovációs index az uniós csatlakozás óta hullámzik, 2010-ben romlott a megelőző évhez képest, 2011-ben némileg javult. A kutatásra és fejlesztésre költött pénzeket sem sikerül a GDP egy százaléka fölé emelni. E mutató 2011-ben a GDP 0,84 százalékát tette ki, amit 2020-ra 1,9 százalékra kívánnak emelni.

Az infláció viszonylag magas szintje visszatérő problémája a litván gazdaságnak. A 2008-as 11,1 százalékos rekordszintet természetesen sikerült jelentősen mérsékelni. E mutató 2009-ben 4,2 százalékot tett ki, 2010-ben 1,2 százalékra csökkent, de 2011-ben újból 4,1 százalékra ugrott fel. Az inflációt elsősorban a balti országban is külső tényezők gerjesztik: a magas kőolaj- és energiaárak, az élelmiszerek hazai és behozatali árszintjének emelkedése. Ehhez járulnak a megemelt jövedéki adók. Az előrejelzések az inflációt illetően optimistább képet vázolnak fel 2012–2013-ra, amikor 3,1–2,9 százalékot valószínűsítene. Így is némi bizonytalanság bontakozik ki abban a tekintetben, hogy nem bizonyul-e az inflációs mutató (ismételten) az euró 2014-re megcélzott átvételének akadályává. Az euróövezethez való csatlakozás esélyét e tekintetben még nem lehet kizárni, de nem lesz könnyű megfelelni a csökkenő referenciakritériumnak.

Litvánia egyensúlyi mutatói nem adnak okot különösebb aggodalomra. A kereskedelmi mérleg egyenlege az elmúlt három évben enyhe, nem veszélyes hiányt mutat. Abban az esetben, ha beindulnak az exportra termelő beruházások, és sikerül kordában tartani az importkeresletet (elsősorban a fogyasztási cikkekét), a helyzet

fenntartható lesz. A folyó fizetési mérleg 2009-ben és 2010-ben pozitív egyenleget mutatott (a GDP 4,4, illetve 1,5 százalékával), 2011-ben ugyan előjelet váltott (a GDP -1,6 százalékával), de ez a passzívum sem fenyegető. Az államháztartási hiány 2009 óta fokozatosan csökken, habár a korábban prognosztizált ütemnél valamivel lassabban. A deficit 2010-ben 7,2, 2011-ben pedig 5,5 százalékot tett ki. Az előrejelzések azt várják, hogy a hiány 2012-ben már a 3 százalékos szint alá csökkenhet, azonban ez nem látszik teljesülni. A kiigazított prognózisok 3,2 százalékot valószínűsítene, ami azonban 2013-ban talán valóban a kritériumszint alá kerül. Az államadósság GDP-hez viszonyított mutatója a válság során megduplázódott. Azóta is nagyjából e szint (a GDP 35-40 százaléka) körül mozog, és ebben nem várható változás 2012–2013-ban sem. Meg kell említeni azonban néhány olyan tényezőt és veszélyt, amelyek megnehezíthetik a fiskális egyensúly fenntartását. Elsősorban a választási kampány során megfogalmazódó javaslatokra (az élelmiszerek áfájának és a jövedéki adók szintjének mérséklése, a nagyobb állami költsékezés, bérpolitikai lazítás stb.) kell gondolni, de nem hagyható figyelmen kívül a 2011 végén csődbejutott nagybank, a Snoras szanálására fordított költségek terhe sem.

Összegzés

Litvániában a balti országokhoz és a közép- és kelet-európai gazdaságok többségéhez hasonlóan 2010-től, de még inkább 2011-ben és 2012-ben a válságból való kilábalás egyértelmű jelei mutatkoznak. A növekedés figyelemre méltó szintet ért el, jóval kiegyensúlyozottabb és fenntartható pilléreken nyugszik. A helyzet jobbra fordulása a társadalom számára is egyre érzékelhetőbb, javul a munkaerő-piaci helyzet, megélnkült a beruházási tevékenység, és kezd magára találni a belső fogyasztás. E kedvező folyamatokat általánosságban belpolitikai stabilitás kísérte, az időről-időre felszínre kerülő konfliktusok sem tették kérdésessé. A jövőt illetően azonban megnehezíti az előrelátást a 2012-es őszi parlamenti választások kimenetelével és az addig tartó választási kampánnyal összefüggő bizonytalanság.

Románia

Orosz Ágnes

Politikai és társadalmi helyzetkép

Romániában a legutóbbi parlamenti választásokat 2008 novemberében tartották, ám a következő időszak nem vezetett a belpolitikai helyzet stabilizálódásához. Kormányválságokkal, a politika erők közötti gyakori konfliktusokkal kísért hónapok következtek egészen a 2009. év végéig. A heves belpolitikai csatározások után 2009. december 23-án a román parlament két házának együttes ülésén megszavazták Emil Boc demokrata-liberálisokból, az RMDSZ-ből, függetlenekből és a nemzetiségi kisebbségekből álló kormánykoalícióját. Az IMF már hosszú ideje sürgette ezt a lépést, hogy lehetőség nyíljon a hatékony válságkezelésre. A Boc-kormány első intézkedéseként komoly megszorításokat vezetett be, 25 százalékkal csökkentette az állami béreket, 15 százalékkal a nyugdíjakat, 24 százalékra emelte az áfakulcsot, illetve jelentős elbocsátásokat eszközölt a közzsférában.

A bevezetett költségvetési konszolidáció az egyik legkiterjedtebb volt az Európai Unióban, a kemény intézkedések országsszerte demonstrációkat váltottak ki. A kormány ennek ellenére a helyén tudott maradni egészen 2012. február 6-ig, amikor a társadalmi feszültségek hatására Emil Boc lemondott. Traian Băsescu elnök utódjaként Mihai Răzvan Ungureanu nevezte ki, aki korábban a Külügyi Hírszerző Szolgálat vezetője volt. A 2012-es év azonban további konfliktusokat tartogatott a kormányzat számára: április 27-én megbukott az Ungureanu-kabinet. Ezt követően az elnök május 9-én Victor Ponta-nak adott miniszterelnöki megbízást, akit az őt támogató, a Szociálliberális Unióból (USL) és egy jobboldali pártból álló platform jelölt e posztra.

A Ponta-kormány, és egyben az ország életében fontos fordulatot hoztak a 2012. június 10-én megtartott helyhatósági választások, amelyektől az új kabinet felhatalmazásának megerősítését remélte. Az USL elsöprő győzelmet aratott, ami a megszorításokkal szembeni ellenérzések megnyilvánulásának is tekinthető. Ezt jól jelképezi, hogy a szokásosnál magasabb részvétel mellett folytak a választások, hiszen a

válságkezelő intézkedések bevezetése óta ez volt az első lehetőség az állampolgárok véleményének kinyilvánítására. A Szociálliberális Unió ezáltal szavazatok formájában is igazolta népszerűségét, és jelentős előrelépést tett az őszi parlamenti választásokon elérendő győzelem felé, amelyek során az önkormányzatok fölötti kontroll kulcsfontosságú lesz. A romániai belpolitikai helyzet e választások utáni bizonytalanságát és konfliktusosságát mutatja ugyanakkor, hogy a következő hetek komoly nézeteltérést és szembenállást hoztak a felszínre a miniszterelnök és az államfő között. Mindezt a kormányfőnek a jogrend bizonyos átalakítását célzó, az Unióban is bírált lépései kísérik.

Magyar szempontból a helyhatósági választás egyfajta magyar politikai versenyt hozott. Az RMDSZ két versenytárral küzdött meg, a Magyar Polgári Párt (MPP) és az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) nem ért el jelentős eredményt, az a réteg szavazott erre a két magyar pártra, akik nem akartak az RMDSZ-re, azaz egymástól vettek el szavazatokat, miközben az RMDSZ támogatottsága nem csökkent.

Az EU 2007-es bővítése a két legkevesbé fejlett ország csatlakozását jelentette: ekkor az EU27 átlagához viszonyítva Románia 42 százalékon állt az egy főre eső GDP-t tekintve. Három évvel később ez az érték még mindig csak 47 százalék volt, ami tavaly 49 százalékra kúszott fel. Bár Románia már hatodik éve tagja az Uniónak, csatlakozása a schengeni övezethez továbbra sem valósult meg. Az ország erőfeszítései ellenére a 2012. márciusi EU-csúcson a holland miniszterelnök még mindig ellenezte a csatlakozást a korrupció szintje és az igazságszolgáltatás reformjának halogatása miatt.

Az IMF/EU-hitelmegállapodás jelentős megszorításokat hozott Románia számára, ami a 2008–2011 közötti időszakban GDP-arányosan 7 százalékot tett ki. A megállapodás fő célja a rövid távú likviditási probléma megszüntetése, a versenyképesség javítása és a középtávú egyensúlytalanságok korrekciója volt. A bevezetett intézkedések hatására javult az országág szembeni befektetői bizalom, de továbbra is az egyik legsérülékenyebb gazdaságának tekinthető a magánszektor magas külső eladósodása és a bizonytalan politikai helyzet következtében.

Az intézkedések érintették mind a bevételi, mind a kiadási oldalt és további strukturális reformok is megvalósultak. Ezek a kiadási oldal tekintetében az alábbiak voltak: (1) a közzsférában foglalkoztatottak létszámának csökkentése (100 ezer munkavállaló); (2) a közzsféra béreinek 25 százalékos mérséklése (ezt némileg kompenzálta 2011-ben egy 15 százalékos béremelés, és valószínűsíthető további emelés is 2012-ben, amelyet az IMF is támogat a belső kereslet élénkítése érdekében);

(3) a 13. havi fizetés megszüntetése a közszférában; valamint (4) a szociális kiadások 15 százalékos csökkentése. A bevételi oldalon az alábbi elemek voltak a legjelentősebbek: (1) az adóbázis szélesítése és az adóbeszedés hatékonyságának növelése; (2) a jövedéki adók és az áfa (19 százalékról 24 százalékra) emelése; (3) a társadalombiztosítási járulékok 3 százalékpontos növelése.

A szerkezetátalakítás intézkedései a következők: (1) nyugdíjreform (nyugdíjkorhatár növelése, inflációhoz kötött nyugdíjemelésre való áttérés, a korai nyugdíjazás szigorítása, a nyugdíjrendszer második pillérének megerősítése), hiszen az elöregedő társadalom Románia esetében is komoly probléma, jelentős kiadásoldali nyomás; (2) a közszféra bérezésének egységesítése; (3) a jóléti kiadások (munkanélküliségi járadék, anyasági támogatások stb.) rendszerének reformja, a hatékonyság növelése a költségek csökkentése mellett; (4) az egészségügy átalakítása; (5) a helyi önkormányzatok pénzügyi kockázatának csökkentésére irányuló lépések, (6) a költségvetési felelősség erősítése a középtávú tervezés során; (7) független Költségvetési Tanács létrehozása a költségvetési folyamatok követésére.

A válság Romániában is érintette a munkaerőpiacot, de nem annyira drámai módon, mint sok más európai országban. A munkanélküliségi ráta viszonylag alacsony, még a jelentős közszférabeli elbocsátások ellenére is. Az állástalanok aránya a 2008-as 5,8 százalékról 7,4 százalékra növekedett 2011-re, így jutva vissza a korábbi, 2005–2006-os szintre. Jelentős probléma, hogy a foglalkoztatási szint 60 százalék alatti, és ez a mutató 2005 óta nem is tudott javulni. A foglalkoztatás stagnálásának okaként a munkavállalók külföldre áramlása határozható meg, ami jelentősen tehermentesítette a munkaerőpiacot.

A román kormány erőteljes megszorítások révén sikeresen tudta stabilizálni a gazdaságot, az EU-val és az IMF-fel megkötött pénzügyi megállapodások alapvetően meghatározták a reformok és intézkedések irányát és mértékét. A jelentős társadalmi ellenállás viszont rendkívül instabil politikai környezetet teremt, ami majdhogynem folyamatos kormányzati válságot eredményez. Éppen ezért komoly kihívás, hogy a jövőben mennyiben tudja tartani magát a kormány az elhatározott reformintézkedésekhez. A 2012 őszén sorra kerülő választások majd megmutatják a költségvetési konszolidáció társadalmi támogatottságát, különösen olyan környezetben, amikor a válság már nem jelent akkora veszélyt.

Gazdasági helyzetkép

Románia gazdaságát az 1990-es években a strukturális átalakítás halogatása jellemezte, a gazdasági növekedés csak 2000-et követően került fenntartható pályára. A 2000-es évek meghozták a szükséges szerkezetváltást és a jelentős növekedést is (a GDP-változás például 2004-ben 8,4, 2006-ban pedig 7,2 százalékot ért el). A növekedés motorjának az ipar, az építőipar és a mezőgazdaság tekinthető, de komoly bővülés volt megfigyelhető a fogyasztásban és a beruházásokban is.

Az ország 2009-ben súlyos recessziót vészelt át, a bruttó hazai termék 6,6 százalékkal esett, és a zsugorodás 2010-ben is folytatódott, amikor a GDP-változás -1,6 százalékot tett ki. A válság jelentősen visszavetette a gazdaság teljesítményét, amelyben meghatározó szerepet játszott a külső finanszírozási igény és az ennek következtében kialakuló külső egyensúlytalanság. A külső finanszírozás lehetőségének beszűkülése egyértelműen vezetett az EU/IMF-hitelmegállapodás megkötéséhez 2009-ben, amely azóta is a gazdaságpolitika alakulásának fontos meghatározója.

A krízist követően a fellendülés 2011-ben kezdődött, ekkor 2,5 százalékkal bővült a gazdaság. A 2012-es Eurostat előrejelzés már mérsékeltebb, 1,4 százalékos, ugyanakkor az IMF korábbi előrejelzései valamelyest magasabb, 2 százalékos körüli növekedést vetítettek előre, és az idei költségvetés is ezzel az adattal számol. Egyéb előrejelzések (például az Economist Intelligence Unit) sokkal pesszimistább képet jósolnak, a további megszorítások és az európai adósságválság hatására mindössze 0,5 százalékos növekedést tartanak reálisnak. 2012. május 17-én a Román Statisztikai Hivatal közleménye alapján technikai recesszióba fordult a gazdaság 2012 első negyedében, miután 0,1 százalékkal csökkent a nemzeti össztermék az előző azonos időszakhoz képest, és ez már sorozatban a második ilyen periódus. A közbenső tavaszi előrejelzések így 1,7 százalékos éves növekedést vetítenek előre. 2013-ra kedvezőbbek a kilátások: az Eurostat 2,9 százalékos, míg az IMF 3,5 százalékos bővülésre számít.

A 2009-ben elkezdődött költségvetési konszolidáció eredményeképpen a 2009-es 9 százalékos GDP-arányos államháztartási hiány a drasztikus recesszió mellett is több mint 2 százalékponttal, 6,8 százalékra csökkent a következő évre. A fiskális alkalmazkodás tovább folytatódik: a 2011-es hiány 5,2 százalék volt. A strukturális reformok a nyugdíj területére összpontosítottak, de az egészségügyi kiadások esetében is látszanak kockázatok a kiadási oldalon, ami szigorodó gazdálkodást tesz szükségessé ezen a területen is. Az államadósság az

elmúlt időszakban folyamatosan növekedett, 2008 és 2011 között mintegy 20 százalékponttal ugrott meg (13,4-ről 33,3 százalékra). 2016-ig azonban csökkenés várható, de még így is az egyik legalacsonyabbnak tekinthető az eladósodottság mértéke a régióban (Észtország és Bulgária után). A 2012 áprilisában elfogadott konvergenciaprogram alapján a költségvetési hiány kiigazítása továbbra is prioritást élvez, a 2012-es GDP-arányos hiánycél 2,8 százalék, 2013-ban ez az érték 2,2 százalék, amelyet 2014-ben és 2015-ben tovább kívánnak csökkenteni 1,2, majd 0,9 százalékra.

Az infláció közép-európai összehasonlításban hosszú évek óta viszonylag magas, 2005-ben a legmagasabb volt az EU10 országok között (9,1%). A tovább mérséklődő belső kereslet ellenére 2010-ben a nyersanyag- és élelmiszerárak növekedésének hatására ismét nőtt az infláció, 6,1 százalékot érve el. 2011-ben csak minimális javulás volt megfigyelhető: a pénzromlás 5,8 százalékra mérséklődött, mivel 2011 második felére eltűnt a korábbi áfa-emelés hatása. Ez lehetővé teszi a kormányzat számára, hogy kiigazítsa az energiaszektor hatósági árait. 2012-ben várhatóan 3 százalék körül alakul az infláció, amely a rendszerváltás óta a legalacsonyabb érték lenne. Az infláció mérséklődése lehetővé tette a nemzeti bank számára, hogy a jegybanki alapkamatot több lépésben a 2011. októberi 6,25 százalékos szintről 5,25 százalékra mérsékelje 2012 márciusáig. A 7,29 százalékos hosszú lejáratú kamatláb (a tízéves állampapírok hozama) a térségben a legmagasabb volt a tavalyi évben. A konvergenciajelentés alapján elmondható, hogy Románia az euró bevezetésének öt kritériuma közül kizárólag egyet, az államadóssági feltételt teljesíti, így várható, hogy a 2015-ös céldátum módosul.

Románia a régió országaihoz hasonló képet mutat a külkereskedelem területén. A 2009-es drasztikus visszaesést követően jelentős javulás volt regisztrálható az exportban, amelynek volumene 2010-re meghaladta a 2008-as szintet. 2011-ben pedig a kivitel több mint 52 milliárd eurót tett ki folyó áron számítva, ami közel 20 százalékos bővülés volt az előző évhez képest. Az import ugyanakkor meghaladta az 59 milliárd eurót, így 2011-ben a külkereskedelmi mérleg deficitje mintegy 7 milliárd euró volt, ami közel megegyezik a 2009-es és 2010-es szinttel, viszont jelentős javulást mutat az EU-csatlakozás idején regisztrált értékhez képest. 2012-ben további növekedés várható az exportteljesítményben, megközelítve az 56 milliárd eurót, miközben az import további bővülése is valószínűsíthető, mintegy 65 milliárd euró értékben, ami magával hozza a külkereskedelmi mérleg deficitjének romlását is.

A folyó fizetési mérleg hiánya – amely a válság előtti években a GDP 10 százalékát is meghaladta –, jelentősen javult: 2009-ben GDP-arányosan 4,2 százalékra mérséklődött. Ugyanakkor 2010-ben és 2011-ben is egyaránt 4,4 százalékot ért el, a kedvező trend tehát megtorpant, és ezt igazolják a várakozások is, amelyek értelmében 2012-re és 2013-ra valamelyest romló, 5 százalékos GDP-arányos folyófizetési mérleg-hiány prognosztizálható. Az exportbővülés motorja a feldolgozóipari kivitel növekedése, a legjelentősebb román exportcikkek a gépek és szállítóeszközök, a legnagyobb román exportvállalat az Automobile Dacia Groupe Renault. Az EU-n belüli kereskedelem aránya Románia esetében 70 százalék felett van, azonban 2011-ben a nem uniós országok egyre nagyobb arányban válnak fontos kereskedelmi partnerré, mint például Kanada, az Egyesült Államok, Brazília és Oroszország. Az elektronikai ipar és egyben az export javuló teljesítményét negatívan befolyásolja ugyanakkor a Nokia kolozsvári üzemének 2011-es bezárása.

Meg kell jegyezni, hogy a külföldön dolgozók rendszeres hazautalásai a Nyugat-Európát is érintő válság során lecsökkentek, ez a fizetési mérlegre gyakorolt hatáson kívül a háztartások fogyasztását is kedvezőtlenül befolyásolja. A külföldi működő tőke beáramlása továbbra is rendkívül alacsony, a folyó fizetési mérleg hiányának kevesebb mint felét fedezi 2010-ben, a fennmaradó finanszírozási hiányt a nemzetközi hitelek és az uniós támogatások pótolták. Az FDI beáramlása 2009 óta folyamatosan mérséklődik: a 2008-as 9,5 milliárd euróról 2011-re 2 milliárd alá csökkent (2009-ben 3,5 milliárd euró, 2010-ben már csak 2,2 milliárd euró külföldi tőkebefektetés érkezett a balkáni országba). Az FDI értéke GDP-arányosan számítva még drasztikusabb visszaesést mutat: a 2008-as közel 7 százalékos ráta mindösszesen két év alatt 5 százalékponttal csökkent (miközben 2006-ban még 9,2 százalékos volt).

A válság hatásának tudható be a bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-arányos szintjének visszaesése, amely a krízis előtti 31,3 százalékos 2008-as értékről 25 százalék körülire mérséklődött a következő két évben. A beruházási ráta 2011-ben kezdett el újból növekedni, amikor 28,5 százalékra rúgott, és 2012-re szintén javulást prognosztizálnak (30,1%), amely trend 2013-ban várhatóan tovább erősödik. A beruházások visszaesése, amelyet az FDI-beáramlás folyamatos csökkenése is mutat, komoly növekedési problémát hordoz magában.

A munkatermelékenységben 2005-től kezdődően komoly felzárkózás volt tapasztalható, 2005-ben az EU27 átlagának mindössze 36,1 százalékát tette ki a román érték, 2009-ben azonban már 49,2 százalékos volt ez a mutató, amit némi visszalépés követett 2010-ben (48,9%). A 2001 és 2007 közötti időszakban az EU-n belül Romániában nőtt

legnagyobb arányban az egységnyi munkaerő-költség (ULC). A csatlakozást követően azonban csak 2008-ban volt jelentős, 6,6 százalékos növekedés, míg 2011-ben már a térségben legnagyobb, közel 6 százalékos visszaesés volt tapasztalható (nem utolsó sorban az IMF-programhoz is kapcsolódó megszorítások következtében). Ez egyben azt is jelenti, hogy az ULC-ben mért versenyképesség a térségbeli összehasonlításban kedvezően alakult.

A versenyképesség javítása kitüntetett kormányzati cél, hiszen az ezt mérő rangsorokban Románia rendre a sereghajtók között van – a svájci Institute for Management Development (IMD) versenyképességi rangsorában például a 2011-es 50. helyről 2012-ben az 53.-ra csúszott vissza. Az IMD komoly kihívásként határozta meg a gazdaság konszolidációját, a befektetési hajlandóság erősítését, a vállalatok innovációs kapacitásainak javítását, az uniós alapok esetében az abszorpciós képesség növelését, illetve a további kohéziós jellegű beruházások szükségességét. Az államháztartás fenntarthatóságának biztosítása érdekében szükséges a költségvetési konszolidáció folytatása. A pénzügyi stabilitás megszilárdítása jelentős kormányzati célkitűzés, amelynek fontos eleme a devizahitel-felvétel szabályozása, a bankrendszer konszolidációja és az hitelintézetek működésének prudens szabályozása.

A növekedési és külső-belső egyensúlyi kockázatok mérséklődtek 2011 közepén, azonban a külső környezet bizonytalansága hatással lehet a román gazdaságra is. A pénzügyi szféra zavarai nagy kockázatot rejtenek magukban, hiszen külföldi bankok leányvállalatai uralják a román bankszektort (különösen jelentős a görög és osztrák bankok szerepe). Bár fennállnak hazai belpolitikai rizikók is, a kormányzati válságokat mindig sikerült leküzdeni, a politikai problémák eddig nem jártak drasztikus következményekkel. A novemberi parlamenti választások remélhetőleg megoldásként szolgálnak a jelenlegi szituációra is. További bizonytalanságot jelent ugyanakkor – a többi kvázi periférián található országhoz hasonlóan – a fejlett piacok keresletének esetleges visszaesése, amelynek veszélyére utalhat a világgazdaság meghatározó gazdaságainak lanyha ütemű fellendülése. Emellett az eurózóna válsága a külső finanszírozás megdrágulását okozhatja, ami Románia számára is komoly veszély.

Összegzés

A világgazdasági válság láthatóvá tette Románia gazdaságának sérülékenységét és a gazdaságpolitika fenntarthatatlanságát. A kormány az IMF és az EU hitelprogramjának köszönhetően elindította a társadalom számára fájdalmas konszolidációt. Ez – érthető módon – komoly elégedetlenséget váltott ki, ami az egyre erősödő belső politikai konfliktusokban is megnyilvánul. Romániában a növekedés az idejű lassulás után jövőre kedvezőbben alakulhat, a bővülést elsősorban a beruházások és az export húzzák, ugyanakkor a külkereskedelmi egyenleg továbbra is tetemes passzívumot mutat. Az egyik legnagyobb munkaerő-kibocsátó országban a munkanélküliségi ráta a térségben a második legalacsonyabb, a külföldi hazautalások mértéke azonban a válság miatt csökkent. Románia a jelentős fiskális erőfeszítések ellenére, és a monetáris folyamatok igen lassú javulása miatt az öt maastrichti kritériumból jelenleg csak egyet, az államadósságra vonatkozót teljesíti, ami az ország euróövezethez való csatlakozásának eredeti (2015-ös) céldátumát valószínűtlenné teszi.

Bulgária

Orosz Ágnes

Politikai és társadalmi helyzetkép

Bulgária jelenlegi kormánya a 2009. júliusi kormányváltást eredményező nemzetgyűlési választások után lépett hivatalba. Az ország irányítását a Polgárok Bulgária Európai Fejlesztéséért Párt (ismert rövidítése: GERB) vette át, Bojko Boriszov vezetésével. A GERB nem kapott többséget az országgyűlésben, ennek ellenére a párt úgy döntött, hogy nem alkotnak többpárti koalíciót, hanem kisebbségi kormányzásba kezdenek a független képviselők támogatásával. Bár az ellenzék már háromszor is kezdeményezett bizalmi szavazást, a kormány mind a hármat túlélte. Emellett az állampolgárok támogatását sem veszítette el, hiszen – annak ellenére, hogy a vitatható gazdaságpolitikai intézkedések hatására Bulgáriában is demonstrációkra került sor – továbbra is a legerősebb pártnak tekinthető. A GERB azért élvezhet viszonylag stabil támogatottságot, mert a miniszterelnök – aki egyben a párt vezetője is – rendkívüli egyéni népszerűségnek örvend, ami hozzájárult a párt elnökválasztási sikeréhez is. A 2011 októberében tartott helyhatósági és államfőválasztáson a jobboldali párt történelmi jelentőségű győzelmet ért el: a GERB jelöltjét, Roszen Plevnelievet (a Boriszov-kabinet regionális fejlesztési miniszterét) választották államfőnek. A GERB támogatottsága a helyi választásokon is egyértelműen kirajzolódott.

A Boriszov-kormány hivatalba lépése után az egyik legjelentősebb feladat az Európai Bizottság bizalmának visszaszerzése, valamint a hitelesség helyreállítása volt, hiszen mindkettő sérült a korábbi koalíciós kormány idején. 2008-ban jelentős összegű uniós források folyósítását függesztették fel, azok kezelésének komoly hiányosságai miatt. Az EU élesen kifogásolta a szervezett bűnözés és a korrupció elleni intézkedések elégtelenségét, valamint a rosszul teljesítő igazságszolgáltatás elhúzódó reformját is. Ezek a bírálatok különösen fontosak, hiszen az Együttműködési és Ellenőrzési Mechanizmuson (CVM) belül hozzájárultak ahhoz, hogy az ország még mindig nem tagja a schengeni övezetnek. Mindezek hatására a jelenlegi kormány számára a Brüsszellel

való hatékony kommunikáció fontos kérdés, és a kifogásolt területeken már sikerült is előrelépést elérni. Az igazságszolgáltatási rendszer azonban továbbra is komoly hiányosságokat mutat. A korrupció visszaszorításának jeleként értelmezhetjük a 2011. évi jelentős kormányátalakításokat, amelyek egyrészt a nemzetközi kapcsolatok javítását célozták, másrészt pedig a fogyatkozó népszerűség ellen kívántak így fellépni. A fő üzenet az volt, hogy a kabinet semmilyen korrupciógyanús ügyet nem tűr meg.

Az Európai Unióhoz történő 2007-es csatlakozáskor Bulgária Románia mellett a legszegényebb országnak számított: az egy főre jutó GDP tekintetében az EU27 átlagának mindössze 40 százalékán állt (míg a román érték 42 százalék volt). A sorrendben később sem történt változás: Bulgária 2011-ben 45 százalékkal a tagállamok sereghajtója maradt, 4 százalékponttal maradván le Románia mögött. A helyzetet tovább súlyosbítja az infláció rendkívül kedvezőtlen alakulása, ami negatívum hat az életszínvonalra. A lakosság igen jelentős része kizárólag akkora jövedelemre tesz szert, amelyből a létfenntartáshoz szükséges kiadásokat tudja csak fedezni, miközben éppen e termékek esetében a legnagyobb az áremelkedés. Ehhez hozzájárul még az energiafelhasználás alacsony hatékonysága, ami a háztartások mellett az export versenyképességére is kedvezőtlenül hat.

2009-ben a jelenlegi kormány válságkezelő intézkedéseket vezetett be, amelyek mind a bevételi, mind a kiadási oldalra fókuszáltak. Prioritásként határozták meg az állami bevételek növelését, az adóbehajtás hatékonyságának javítását, valamint a közigazgatásban jelentős kiadáscsökkentés végrehajtását. A második intézkedéscsomag a szerkezeti reformokra összpontosított, megkezdődött a pénzügyi rendszer stabilizálására, valamint a gazdasági környezet javítására, az agrártermelés fellendítésére és az infrastruktúra kiépítésére vonatkozó programok meghirdetése. A kormány 2010 tavaszi intézkedéseiben adóemelési programot vezetett be, azonban nem kívánta az áfát emelni, így a „luxusadó” kivetése mellett döntöttek. További lépésként megkezdték az állami vállalatokban lévő részesedések értékesítését.

A 2011-es év kiemelkedő kormányzati intézkedése volt a Gazdaság Stabilitási Paktumának nevezett csomag kialakítása, amelyet a nemzetgyűlés el is fogadott. A paktum az államháztartás konszolidációja mellett, az ERM2-rendszerhez, majd pedig az euróövezethez való csatlakozást tűzte ki célul, amelynek egyes elemeit az alkotmány is rögzíti. Ez a szándék az euróövezet problémáival párhuzamosan ugyanakkor lanyhulni látszik. A költségvetési fegyelem mellett – a valutatanács rendszerének köszönhetően – stabil árfolyammal is

rendelkezik az ország, továbbá az államadósság és a költségvetési hiány szintje is megfelel a kritériumoknak. A fiskális fegyelem biztosítására alkotmányosan rögzítették a költségvetési deficit mértékét (2%) és az állami redistribúció szintjét (40%). 2011-ben az ERM2-tagságon kívül Bulgária az összes konvergenciafeltételt teljesítette. Az európai valuta körüli bizonytalanságok kihatnak Bulgária euróövezeti csatlakozási szándékára, hiszen továbbra is kérdéses a belépés dátuma (a korábbi, 2013-as céldátum már hatályát veszítette). A paktum sikerességét mutatja, hogy Bulgária volt az egyetlen európai ország, amelynek hitelbesorolását 2011-ben a Moody's Baa3-ról Baa2-re javította.

Gazdasági helyzetkép

A politikai stabilizáció után a gazdaság stabilizálódása csak az 1996–1997-es ikerválság lezajlása után kezdődött meg. A 2000-es évek hozták meg a gazdasági fellendülést, a gyors növekedést, a költségvetési többletet, ugyanakkor a magas infláció megmaradt. 1999-től a bolgár gazdaság bővülése minden évben meghaladta a 4 százalékot, 2004 óta pedig éves szinten 6 százalék felett alakult. A dinamikus növekedés különösen a bankok magas hitelezési aktivitásának és a jelentős tőkebeáramlásnak volt köszönhető. Ugyanakkor a pénzügyi forrásokhoz való könnyű hozzáférés elsősorban az ingatlanszektorban és az építőiparban érzékeltette hatását, ami a növekedés kedvezőtlen szerkezetét eredményezte.

A válság a kis és nyitott gazdasággal bíró Bulgáriát súlyosan érintette, a gazdasági visszaesés mértéke igen jelentős (2009-ben 5,5 százalékos) volt. 2010-ben azonban már minimális mértékben, 0,4 százalékkal bővült a bruttó hazai össztermék. 2011-ben 1,7 százalékos növekedési ütemet ért el az ország, amelynek legfőbb húzóereje a külső kereslet volt, ami ugyanakkor alulmúlta a korábbi várakozásokat. A 2012-es előrejelzések mindösszesen 0,5 százalékos növekedést mutatnak (ami keresleti és kínálati okokra egyaránt visszavezethető), miközben 2013-ban már jobbák a kilátások, hiszen 1,9 százalékos bővülés várható. Ugyanakkor a visszafogott lakossági fogyasztás, az inflációs kockázatok és a rendkívül kedvezőtlenül alakuló munkaerő-piaci feltételek negatívan befolyásolhatják a gazdasági fellendülés jövőbeli ütemét. A tervezett privatizáció élénkítheti a külföldi beruházási hajlandóságot, kedvezően befolyásolhatja a folyó fizetési mérleg egyenlegét, és még a versenyképesség alakulására is jótékonyan hathat.

Bulgária rendkívül kiegyensúlyozott fiskális politikát folytat. Az államháztartás a válság előtti években (2005–2008) rendre 1 százalék feletti többletet produkált, a költségvetési hiány 2009-ben sem volt regionális összehasonlításban kiugró: a 4,3 százalékos deficitet a következő évben 3,1 százalékra, 2011-ben pedig már a maastrichti kritérium szintje alá, a GDP 2,1 százalékára sikerült lefaragni. Az alkotmányos kötelezettségnek köszönhetően várhatóan a költségvetési hiány a 2012–2013-as időszakban 2 százalék alatt marad, ami a túlzottdeficit-eljárás lezárását eredményezheti. Az említett eljárás megszüntetéséről szóló ajánlást az Európai Bizottság 2012. május 30-án meg is tette a Tanácsnak. A bolgár államadósság még a válság hatásait figyelembe véve is irigylésre méltó: 2010-ben (csak 1,7 százalékpontos növekedés mellett) a GDP 16,3 százalékát érte el, amely stabilan ennyi maradt 2011-ben is.

Az infláció az elmúlt években az egyik legmagasabb volt a régióban, 2008-ban 12 százalékot ért el, amely az EU10 országok közül Lettország után a második legmagasabb érték volt. A zuhanó kereslet hatására a pénzromlás mértéke 2009-ben 2,5 százalékos szintre csökkent, 2010-ben azonban már elérte a 3, 2011-ben pedig a 3,4 százalékos szintet. Egyes előrejelzések az infláció stabilizálódását 2013-ra teszik, amely azonban az energiahordozók árának növekedése jelentősen befolyásolható. A korábbi évekkel ellentétben 2011-ben a bolgár külső finanszírozás stabilnak volt tekinthető, a hosszú lejáratú kamatláb a 2009-es és 2010-es értékekhez képest csökkent, 5,36 százalék volt 2011-ben, ami a legfrissebb konvergenciajelentés alapján a referenciaérték alatt van.

A viszonylag szerény mértékű export és az azt kísérő külkereskedelmi hiány Bulgária egyik hosszú távon jelentkező problémája volt a kilencvenes évek közepétől kezdődően. A válság kitérése komoly külső sokként értelmezhető a bolgár gazdaság szempontjából: 2008-ban az import közel 30 százalékkal haladta meg az exportot. A válság hatására mind az export, mind az import csökkenni kezdett, viszont az export kisebb ütemben. A külkereskedelmi folyamatok kedvező egyensúlyi alakulása hozzájárult ahhoz, hogy a bolgár gazdaság egyik legfontosabb kockázati tényezője, a rendkívül magas folyófizetési-mérleg-hiány enyhülni tudjon. Az EU-csatlakozás után vált egyértelművé, hogy a folyó fizetési mérleg hatalmas hiánya feszültségeket gerjeszt: ez a mutató 2007-ben a GDP több mint 25 százalékát tette ki, és 2008-ban is 23,1 százalék volt. A válság meghozta az említett fordulatot, hiszen a fizetési mérleg hiánya 2009-ben már 8,9 százalékra csökkent, és ez a trend később is folytatódott: 2010-ben 1 százalékra mérséklődött, 2011-ben pedig már GDP-arányosan 0,9 százalékos többlet volt megfigyelhető.

(miközben a külkereskedelmi mérleg is minimális aktívumot produkált). Az előrejelzések 2013-ra is hasonló szintet prognosztizálnak.

Ami az exportteljesítményt illeti, a 2009-es visszaesés után Bulgária 2010-ben érte el újból az áruk és szolgáltatások kivitelének folyó áron számított 2008-as (válság előtti) szintjét, amit 2011-ben már figyelemre méltó javulás követett: az exportbővülés ugyanis tavaly meghaladta a 25 milliárd eurót (mintegy 5 milliárdos növekedés). Az ásványkincsek és energiahordozók kivitele adja az export tetemes részét, de a feldolgozóipari termékek, gépek és berendezések részaránya is fokozatosan bővül. Jelentősen megnőtt a nem uniós országokba irányuló kivitel (ami Románia esetében is tapasztalható).

Negatív fejlemény ugyanakkor, hogy a válság hatására a bruttó állóeszköz-felhalmozás jelentősen visszaesett Bulgáriában. Míg 2008-ban a bruttó beruházások GDP-arányosan még 37,5 százalékot tettek ki, a következő évben ez a ráta jelentősen csökkent: 29,4 százalék volt, és ez a negatív trend tovább folytatódott 2010-ben is (22,9 százalékkal). 2011-ben ugyanakkor minimális, 0,2 százalékpontos javulás volt megfigyelhető. A zslugorodásban meghatározó szerepet játszott a külföldi beruházások drasztikus visszaesése: míg 2007-ben még 9 milliárd euró érkezett az országba, addig 2010-ben már csak 1,2 milliárd. 2011-ben némi javulás volt érzékelhető: a beáramló FDI értéke 1,3 milliárd eurót tett ki (idénre azonban ismét csupán a 2010-eshez hasonló mértékű tökevvonzás várható).

2008-ig a bolgár növekedés egyik kulcstényezője volt a beáramló külföldi tőke, ami azonban kockázatokat is hordoz magában: egyrészt a külföldi befektetőktől és a globális folyamatoktól való függést, másrészt a duális gazdaság kialakulásának veszélyét. A külföldi beruházások jelentős része az ingatlanpiacra irányult, ami hozzájárult az árbuborék kialakulásához, komoly problémákat okozva ezzel. A beruházások visszaesését a hitelezés beszűkülése is kísérte. A bolgár bankrendszer ugyanakkor nem tapasztalta meg az adósságválság negatív hatásait, hiszen a Görögországból kivont tőke egy jelentős részét Bulgáriába csoportosították át. Valószínűsíthető, hogy e források beáramlása járult hozzá a betétek tekintetében megfigyelhető tartós növekedéshez (ami egyébként nehezen lenne magyarázható a jelenlegi gyenge gazdasági környezettel). Így a teljes betétállomány 2011-ben 11 százalékkal nőtt a 2010-es szinthez képest, ami hozzájárult a hitelezési hajlandóság erősödéséhez is.

A munkaerőpiacon további negatív trendek figyelhetők meg, amelyek a válsághoz való alkalmazkodásként is értelmezhetőek. A kedvezőtlen munkaerő-piaci folyamatokra az exportra termelő ágazatok fejlődése sem tudott pozitívan hatni. 2011-ben már a harmadik egymást követő évben csökkent a foglalkoztatás, így a 2008-as 64 százalékos szintről, 2010-ben már 60 százalék alá került ez a mutató, 2011-ben pedig 58,5 százalékon állt. Ezt kísérte a munkanélküliség jelentős megugrása, ami 2010-ben (2005 után újból) 10 százalék felett volt, és 2011-ben tovább növekedve 11,2 százalékot ért el. Miközben a bolgár munkanélküliségi ráta nem tartozik a legrosszabbak közé az EU-ban, aggasztó, hogy régiós szinten itt a legmagasabb az állástalan és nem tanuló fiatalok aránya. A munkaerő-piaci helyzet még problémásabbnak tűnik, ha a folyamatokat annak fényében szemléljük, hogy a 2011-es népszámlálási adatok szerint az ország lakossága 1992-höz képest mintegy másfél millióval csökkent, emellett pedig, becslések szerint, további egymillió ember vállalt munkát Nyugat-Európában. Mindez a hazai gazdasági adottságok és lehetőségek komoly korlátaira utal.

2011-ben folytatódott az átlagbérek növekedése mind nominálisan, mind reálértékben, de ez leginkább a leépítéseknek volt köszönhető, így az egységnyi bérköltség (ULC) oldaláról vizsgálva nem eredményezett romlás a versenyképesség szempontjából. Habár az ULC 2009-ben még átlagosan 8,1 százalékkal növekedett – ami ebben az évben kiugróan magas értéknek számított – 2010-ben azonban már csak 2,7 százalékkal emelkedett, 2011-ben pedig 3,7 százalékos csökkenés volt regisztrálható, hasonlóan a térség országainak többségéhez.

Az egy foglalkoztatottra jutó munkatermelékenység minimális javulást mutat, és ezen indikátor alapján regionális összehasonlításban messze a legalacsonyabb teljesítményt figyelhetjük meg Bulgária esetében. E fontos versenyképességi mutató alig javult: 2005-ben a bolgár munkatermelékenység az uniós átlag 35,8 százaléka volt, 2011-ben pedig 43,5 százalékot ért el. (A második legrosszabb teljesítménnyel Románia bír, 7,6 százalékponttal meghaladva a bolgár szintet.)

A balkáni tagállam versenyképességében drasztikus romlás volt megfigyelhető 2010-ben, amikor a svájci Institute for Management Development (IMD) versenyképességi rangsorában Bulgária az egy évvel korábbi 38. helyről az 53. helyre esett vissza. 2011-ben az IMD az 55. helyre rangsorolta az országot, és a legújabb, 2012-es kiadványban is mindösszesen egy helyet sikerült előrébb lépnie. Az IMD fontos kihívásokként a közigazgatás hatékonyságának javítását, a közbeszerzések költségének csökkentését és a korrupció visszaszorítását, az e-kormányzati szolgáltatások bevezetését, a kis- és középvállalkozások

számára nyújtandó kutatási és fejlesztési finanszírozási lehetőségek biztosítását, valamint a gázszolgáltatás diverzifikálását és az energiahálózat korszerűsítését, hatékonyságának javítását határozta meg.

Összegzés

Bulgáriában a gazdaság stabilizálása a költségvetési megszorítások következtében 2009 végétől kezdődött meg, ami viszonylagos késést jelent a többi térségbeli országhoz képest. A gazdaság 2010 végén állt szerény növekedési pályára, 2011-ben még az EU27 átlagához közeli GDP-bővülést produkálva. 2012-re azonban már nem sok optimizmussal tekinthetünk, sőt a 2013–2014-es időszak növekedési kilátásai sem biztatóak. A gazdasági növekedés beindulásának motorja hiányzik: a munkaerő-piaci helyzet rendkívül kedvezőtlen, ami könnyen vezethet stagnáláshoz. Ha a pénzügyi források nettó beáramlása pozitív is, a belső kereslet viszonylag alacsony, így a folyó fizetési mérleg minimális aktívumot vagy egyensúlyt mutathat. Bulgária sajátossága a költségvetési fegyelem, valamint a konzervatív pénzügypolitika, az uniós szinten (Észtország után) a második legalacsonyabb államadósság, továbbá a stabil a makrogazdasági környezet. A kormányzat ráeszmélt e tényezők hangsúlyozásának fontosságára, és ezek segítségével tesz kísérletet olyan kép kialakítására, amely nem a korrupció és a szervezett bűnözés országaként állítja be Bulgáriát. A viszonylag stabil belpolitikai helyzet hozzájárul ahhoz, hogy a szükséges intézkedések bevezetését a társadalom többségének támogatottsága kísérje. Bulgáriában korábban teljes egyetértés alakult ki az egyes politikai erők között az euró bevezetésének szükségességéről, azonban az euróválság átírta ezt a forgatókönyvet, a céldátum jelenleg bizonytalan. A legfrissebb konvergenciajelentés alapján mindösszesen az ERM2-rendszerhez való csatlakozás hiányzik, mint teljesítendő feltétel, ennek időpontja ugyanakkor – a jelenlegi kiszámíthatatlan körülmények között – egyelőre nem jósolható meg.

Összefoglaló

Meisel Sándor – Vida Krisztina

Az elhúzódó **gazdasági válság** – amely igen kedvező makrogazdasági trendeket tört meg az EU10 többségében, majd számos mutató jelentős romlását hozta – most elsősorban a közpénzügyi konszolidáció irányába tereli a vizsgált országokat, miközben a fenntarthatóan dinamikus növekedés még várat magára. Az euróövezet mediterrán országaiban kialakult rendkívül súlyos adósságválság a térség mozgásterét finanszírozási szempontból beszűkítette, ami az Európai Unió egyre szigorodó fiskális- és gazdaságpolitikai szabályaival párosul. Mindez azt jelenti, hogy a jelenlegi helyzetben a legfőbb cél a közpénzügyi egyensúly megeremtése, akár a növekedés rovására is. Az elmúlt egy év tehát elsősorban a konszolidáció megeremtésével telt, és láthatóan a következő egy-két éves időszakban is ez élvez prioritást. Az államháztartási rendszerek átalakítása mellett ugyanakkor már mindenhol napirenden van a növekedés motorjainak beindítása is, amire az politikai stabilitás az EU10 többségében megvan.

A vizsgált tíz uniós tagállam **belpolitikai** változásai a 2011-es év második felében és 2012 eddigi hónapjaiban meglehetősen változatos képet rajzolnak elénk. A térség néhány országában a korábban megtartott törvényhozási választások eredményeként stabil, illetve még elegendően erős parlamenti támogatottságot élvező kormányok vannak irányító pozícióban. A *magyar* kormány a kiemelkedően magas törvényhozási többséget kihasználva rendkívüli ütemben végzi igen aktív törvényalkotó munkáját. Nem kérdőjeleződött meg a kisebbségben lévő, mégis stabil *bolgár* kormány helyzete, csakúgy, mint a *cseh* kabineté sem, amely ugyanakkor egyre gyengülő társadalmi támogatottság mellett működhet. Szilárdan kormányozhatnak a 2011 tavaszán újraválasztott és megerősödött jobbközép pártokból álló politikai erők *Észtországban* is. E csoportba sorolható továbbá *Litvánia*, ahol a viszonylag eseménytelen belpolitikai állapotok mellett irányíthatja az országot a jobbközép koalíció, amely azonban 2012 őszi törvényhozási választások elé néz.

A 2011–2012-es időszakban a térség több államában tartottak parlamenti választásokat, amelyek helyenként átrajzolták a belpolitikai helyzetképet. *Szlovéniában* 2011 végén jobbközép koalíciós kormány váltotta fel a népszerűségét elvesztett szociáldemokrata irányultságú vezetést. Az új politikai formáció mögött felsorakozó kényelmes parlamenti többségre támaszkodva a megalakult kormány javuló kilátásokkal láthatott hozzá a válság következményeinek orvoslásához. Változás következett be *Szlovákiában* is, ahol a jobboldali koalíció belülről fokozatosan felmorzsolódott, és 2012 tavaszán – az előrehozott választásokat követően – stabil többségű, koalíciós partnerek nélkül kormányzó szociáldemokrata színezetű kormány lépett a helyébe.

2011 őszen és telén parlamenti választásokat tartottak *Lengyelországban* és *Lettországon*. Egyik országban sem alakultak át radikálisan a törvényhozási erőviszonyok, így a korábbi jobboldali politikai erők folytathatják tevékenységüket, *Lettországon* némileg megerősödött, *Lengyelországban* kisebb, de működő parlamenti többség támogatásával. Belpolitikai tekintetben *Románia* élte át a legviharosabb hónapokat. A jobbközép Boc-kormány 2012 elején megbukott. Az államfő egy hasonló színezetű koalíciót bízott meg a kormányzással, ami azonban rövid intermezzónak bizonyult, és az elnöki felkérés alapján egy balközép formáció lépett a helyébe. Ez a kormány komoly erőpróba elé néz a 2012 őszen megtartandó parlamenti választások alkalmával, és helyzetét tovább nehezíti a miniszterelnök és az államfő között kibontakozott konfliktus. Összességében – a *romániai* helyzetet kivéve és a *litvániai* őszi választások bizonytalanságát leszámítva – a vizsgált országokban lényegében stabil parlamenti háttérű erők határozhatják meg a közelgő hónapok és évek belpolitikáját.

Ami a stabilizáció és konszolidáció **európai gazdasági** háttérét illeti, az Európai Unió jelenleg nincs húzó hatással a térségre. Középtávon lanyha növekedés várható, ami kedvezőtlenül hat a nyugat-európai felvevőpiacoknak és tőkebefektetőknél nagymértékben kitett közép- és kelet-európai régióra. Ezért várhatóan előbb-utóbb felértékelődnek az egyéb relációk is, miközben a nyugat-európai kötődés és az integráció nyújtotta piaci és fejlesztési lehetőségek továbbra is meghatározóak maradnak.

A **növekedés** trendjeit elemezve jól látható, hogy a 2009-es, zömében drámai visszaeséseket 2010-ben a helyzet konszolidálódása követte, ekkor ugyanis már csak *Romániában* és (kis mértékben) *Lettországon* zsugorodott tovább a gazdaság. A nagy belső piaccal rendelkező *Lengyelország* (amelyik egyedüli uniós országgént nem fordult recesszióba), valamint a jelentős beruházási és exporttevékenységet

felmutató *Szlovákia* ugyanakkor 2010-ben már a 2 százalékos uniós átlag duplája körül bővült. E két véglet között a többi vizsgált ország szerényebb: 0,4 százalék (*Bulgária*) és 2,7 százalék (*Csehország*) közötti pozitív GDP-változás ért el.

A 2011-es év – *Szlovéniát* kivéve – már mindenhol meghozta a növekedést: kisebb (egyaránt 1,7 százalékos) mértékben *Bulgáriában*, *Csehországban* és *Magyarországon*, továbbá *Romániában* (2,5%) is, míg *Szlovákia* 3,3, *Lengyelország* pedig 4,3 százalékos gyarapodást könyvelhetett el (ami a tavalyi uniós átlag mintegy duplája, illetve háromszorosa volt). 2011-ben a legimpozánsabb növekedést ugyanakkor a három *balti állam* produkálta, ahol a bővülést egyszerre (bár eltérő mértékben) húzta a fogyasztás, a fellendülő beruházások, valamint a jó exportteljesítmény is. E három tényező együttes növekedése egyébként, bár kisebb mértékben, de a *lengyel* és a *román* gazdaságra is igaz volt a tavalyi évben. Ugyanakkor a másik öt országban (*Bulgária*, *Csehország*, *Magyarország*, *Szlovénia* és *Szlovákia*) a fogyasztás és a beruházások is visszaestek, és csupán az export nőtt az előző évihez képest, azonban e növekedés üteme elmaradt a 2010-es szinttől.

A gazdaság bővülését tekintve 2012 ugyanakkor a megtorpanás éve: az EU-átlag stagnálása mellett kivétel nélkül mindegyik ország teljesítményében visszalépés várható. Az idei évben ugyanis tovább mélyül a recesszió *Szlovéniában*, és *házákn* GDP-je is visszaesik. Várhatóan stagnálni fog *Csehország*, és ehhez hasonlóan alakulhat a *bolgár* növekedés is (0,5%). A többi hat ország 1,4 százaléka (*Románia*) és 2,7 százaléka (*Lengyelország*) közötti rátával büszkélkedhet, ami Unió-szerte messze a legjobb teljesítmény lesz. A sikeresebb hat ország esetében jól látható, hogy a növekedést ezúttal a beruházások húzzák, miközben mind a belső fogyasztás, mind az exportbővülés visszafogott lesz (de a változás a pozitív tartományban marad). A zsugorodó nyugat-európai kereslet miatt az export dinamikájának visszaesése mind a tíz országra igaz (ennek ellenére a volumen csökkenése euróban, folyó áron az előző évihez képest sehol nem várható), miközben a megszorítások számos országban visszafogják a fogyasztást. A kiút ezek szerint a beruházási tevékenység ösztönzése, valamint a külkereskedelmi partnerek nagyobb diverzifikálása lehetne. A 2013-as év az előrejelzések szerint kismértékű javulást hoz: várhatóan egyik vizsgált országban sem lesz recesszió, sőt *Szlovéniát* és *Magyarországot* kivéve a bruttó hazai termék növekedése mindenütt meghaladhatja az EU 1,3 százalékos átlagát (és az élen ismét a *balti államok* lesznek).

A régió országai számára az EU-csatlakozás egyik legfőbb motivációja az **életszínvonalnak** belátható időn belül az uniós átlaghoz való közelítése volt. Bár a csatlakozás után a legtöbb új tagállamban a dinamikus növekedésnek köszönhetően nőtt az egy főre jutó GDP (mint az életszínvonal egyik fontos mutatója), azonban a csoport heterogenitása nem csökkent, és a felzárkózás folyamata – különösen a válság miatt – továbbra is igen hosszúnak ígérkezik. A csoportban két ország, *Románia* és *Bulgária* – bár jelentős fejlődés áll mögöttük – még mindig nem éri el az uniós átlag felét, miközben súlyos gondjai és GDP/fő-adatának harmadik éve tartó csökkenése ellenére *Szlovénia* továbbra is az élen állt a maga 84 százalékkal 2011-ben. Szorosan mögötte található az EU10 másik legfejlettebb tagállama, *Csehország*, a tavalyi 80 százalékos szintjével. A többi hat ország alkotja a középmezőnyt, amelyen belül ugyanakkor négy ország legalább 10 százalékpontos javulást tudott elérni az elmúlt hét évben, míg *Észtország* 2005-höz képest 4, *hazánk* pedig csupán 3 százalékponttal tudta emelni ezt a mutatóját 2011-re (63-ról 66 százalékra). Az Unió, és különösen az euróövezet problémái miatt a közeljövőben nem is várható a felzárkózási folyamatnak a csatlakozás utáni évekhez hasonló kedvező üteme, és várhatóan a rangsorban sem következik be jelentős változás.

A rendszerváltás után elmaradt technológiával és tőkeszegénységgel induló volt szocialista országok számára a gazdasági fejlődés és felzárkózás elengedhetetlen feltételei a **beruházások**. A GDP-hez mért bruttó állótőke-felhalmozás az EU-csatlakozás után egészen a válságig a tíz országban folyamatosan – és sok esetben jelentősen – meghaladta az uniós átlagot (az EU átlagához a *magyar* és a *lengyel* ráta volt a legközelebb, illetve ez utóbbi 2005-ben és 2006-ban alatta maradt). A válság azonban mindenhol visszavetette a beruházásokat, a 2009-es, és/vagy a 2010-es időszak ebből a szempontból mélypontnak tekinthető az addigi ígéretes trendeket figyelembe véve. Úgy tűnik, hogy a 2011–2013 közötti periódus sem hozza meg a beruházási lendületet: a GDP-arányos ráták lényegében stagnálnak, vagy 1-2 százalékponttal emelkednek, illetve *Magyarországon* és *Csehországban* némi visszalépés várható.

Az EU10 országok jelentősen függenek a külföldi – elsősorban ipari jellegű, technológiatranszfert megvalósító, az exportkapacitásokat bővítő és munkahelyeket teremtő – működő tőke beáramlásától. A **tőkevonás** területén a térség országai versenyben vannak egymással, és minden év más-más képet mutat. A válság előtti három évben a legtöbb FDI *Lengyelországba*, *Romániába*, *Bulgáriába* és *Csehországba* áramlott, őket követte *Magyarország*, a *balti államok* és *Szlovénia*. Úgy tűnik, a csúcscsév a

2007-es volt, amikor az egész régió több mint 51 milliárd eurónyi működő tőkét vonzott, ami két évvel később – a válság hatására drámaian – alig 18,5 milliárdra zuhant. Míg 2011-ben már mintegy 24 milliárd értékű FDI érkezett az EU10-be (ebből 9,5 milliárd *Lengyelországba*, közel 4 milliárd *Csehországba* és 3 milliárd *Magyarországra*), addig az idei évre az egész régióban újabb csökkenés várható.

Az EU10 országai közül a *visegrádiak* és *Románia* elsősorban a járműiparban és elektronikában tudtak tőkét vonzani, míg a *balti államok* és *Bulgária* az építőipar területén, ami a válság során komoly hátrányt jelentett. Az egész térségre jellemző a külföldi tulajdonú kiskereskedelmi láncok, valamint a pénzügyi szolgáltatók terjeszkedése is. Ez utóbbi viszonylag stabil helyzetben tudott maradni a válság idején, kivéve *Magyarországot*, ahol a devizahitelek megsegítése miatt a bankszektor jelentős veszteséget volt kénytelen elkönyvelni. Bár a válság hatására nagyságrendekkel esett vissza az FDI a térségben (és az idén várhatóan csak *Észtországba*, *Litvániába* és *Szlovéniába* érkezik a tavalyinál nagyobb mennyiségű tőke), azért jó hír, hogy összességében sehol nem fordult negatívba a nettó tőkeáramlás.

A **külkereskedelmi forgalom** adatai az összes vizsgált országban egyértelműen arra utalnak, hogy az export és az import válság során bekövetkezett jelentős visszaesése után 2011-ben komoly mértékben sikerült javítani a pozíciókat. Mindenhol megfigyelhető az áruk és szolgáltatások kivitelének számottevő felfutása. Ez volt és jelenleg is ez a meghatározó hajtóereje a legtöbb gazdaságban megindult növekedésnek. Az export bővülését – a csak lassan vagy egyáltalán nem élénkülő belső kereslet mellett – az importnak a kiviteltől kisebb mértékű növekedése kísérte. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy e kedvező folyamatok jövőbeni alakulása rendkívüli mértékben függ az európai és a világgazdasági konjunktúrától, főleg a térség kis és leginkább exportfüggő gazdaságaiban. A kedvezőnek mondható külkereskedelmi folyamatok is hozzájárulnak a tíz ország javuló fizetésimérleg-pozíciójához, ami a válság előtt kialakult nagy hiányok után 2011-ben sokkal kedvezőbb szinten látszik stabilizálódni. A fizetési mérleg egyenlege 2011-ben többletet mutatott *Észtországban* (ahol a GDP-ben mért százalékos arányt tekintve 3,2 százalékot tett ki), *Magyarországon* (1,4%), *Bulgáriában* (0,9%) és *Szlovákiában* (0,1%). Kismértékű hiánnyal zárult *Szlovéniában* (-1,1%), *Lettországban* (-1,2%), valamint *Litvániában* (-1,6%). Némileg nagyobb passzívum keletkezett ugyanakkor *Csehországban* (-2,9%), *Lengyelországban* (-4,3%) és *Romániában* (-4,4%).

Az EU10 országok esetében egyértelmű korreláció mutatkozik a relatíve magas **foglalkoztatottsági** szint és az életszínvonal között, ugyanis mind a *cseh*, mind a *szlovén* adat meghaladja az EU átlagát (2011-ben 65,7, illetve 64,4 százalék volt a foglalkoztatottak aránya), miközben mindkét országban a legalacsonyabbak közé tartozik a **munkanélküliség** (ami tavaly 6,7 és 8,2 százalékot ért el). Némileg javult a foglalkoztatás szintje a *balti államokban* (a legjobban *Észtország* teljesít), ugyanakkor e térség munkaerőpiacának szerkezeti problémáira utal, hogy (Szlovákia mellett) ugyanitt a legmagasabb a munkanélküliség is. *Lengyelországban* – a növekedés ellenére – csak kismértékben javult a foglalkoztatás, igaz, a munkanélküliség sem romlott számottevően (miközben a *lengyel* munkaerőpiacra a várakozásokkal ellenében nem tértek vissza jelentős számban a külföldön munkát vállalt állampolgárok).

Mind *Bulgária*, mind *Románia* munkaerő-kibocsátó ország volt a 2007-es csatlakozás után, és 2011-ben mindkettőben egyaránt 58,5 százalékos volt a foglalkoztatottak aránya. A *bolgár* gazdaság 2009 óta tartó igen gyenge teljesítményével jár együtt ugyanakkor a kétszámjegyű munkanélküliség, míg a tavaly óta kedvezőbb ütemben fejlődő *Románia* a csoport második legjobb munkanélküliségi rátáját tudhatja magáénak (7,4%). Az EU10-en belül a válság leginkább az amúgy is rendkívül alacsony *magyar* foglalkoztatottságot rontotta le: a tavalyi szint 55,8 százalék volt (ami ugyanakkor már 0,4 százalékpontos emelkedést jelentett 2010-hez képest), miközben a munkanélküliség árnyalatnyi javulása volt megfigyelhető (11,2 százalékról 10,9 százalékra). A térség számos országában a recesszió, a fogyasztás visszaesése, a lassú kilábalás, valamint a közsférőben megkezdett leépítések egyaránt hozzájárultak a munkanélküliség alakulásához, miközben az is látszik, hogy mindkét munkaerő-piaci mutató csak a növekedés tartós pályára állásával fog számottevően javulni.

A 2009-ben begyűrűző válság, a zuhanó kereslet és beszűkülő gazdasági teljesítmény nem egyformán hatott a térség országainak **inflációs** szintjére. A csoport tagjai közül négyben (*Csehország*, *Szlovákia*, *Szlovénia* és *Észtország*) az infláció erőteljes, 1 százalék alá csökkenése következett be, és egyben ezekben a tagállamokban volt a legalacsonyabb a GMU-kritérium szerint számított **kamatráta** is. A többi hat országban a válság ellenére relatíve magas volt az infláció, a legmagasabb *Romániában* (5,6%). A válság évében így például a *román* és a *magyar* kamatszint is magasán (9 százalék felett) alakult, de a legrámsabb kamatemelésre *Litvániában* és *Lettországon* – a két ERM2-tagországon – került sor, mivel itt nincs lehetőség a nemzeti valuta külső

leértékelésére, így ez maradt az egyetlen eszköz a belső elértéktelenedés megállítására.

2010-ben az EU10 országainak többségében megindult növekedés mellett a harmonizált fogyasztói árindexek zömében kedvező szinten alakultak, ugyanakkor paradox módon az azévi recesszió *Romániában* kiugróan magas, 6,1 százalékos pénzromlással párosult, miközben *Magyarország* érte el a második legmagasabb, 4,7 százalékos szintet. E magas ráták ellenére mindkét országban mintegy 2 százalékpontos kamatsökkentésre került sor, ami különösen *Romániában* tette reálértéken igen olcsóvá a hiteleket, és ez is hozzájárulhatott a tavalyi beruházási aktivitás erősödéséhez.

A recesszió és a kétszámjegyű kamatláb *Lettországon* 2010-re – egyedülként a térségben – már deflációt eredményezett, amire a *lett* monetáris politika a mintegy 10 százalékos kamatszint megfelelésével reagált 2011-ben. A tavalyi évben – különböző növekedési ráták mellett – az infláció mindegyik országban (és az EU átlagában is) nőtt, kivéve *Romániát*, ahol minimális csökkenés következett be, miközben a pénzromlás mértéke továbbra is itt volt a legmagasabb (5,8%). A többi kilenc országban a ráták a *cseh* és *szlovén* 2,1 százalékos és az *észt* 5,1 százalékos szint között mozogtak, miközben számottevő kamatsökkentésre csak az említett *lett* esetben került sor. Az Európai Bizottság előrejelzései szerint az inflációs ráták a 2012-es és 2013-as évben a térségben kezelhető (jövőre már körülbelül 2-3 százalékos közötti) szintekre állnak be, ugyanakkor a *magyar* adat – a továbbra is gyenge kereslet és beruházási teljesítmény ellenére, elsősorban a magas fogyasztási és jövedéki adók, valamint az emelkedő energiaárak miatt – mindkét évben a legmagasabbra várható (valószínűleg a legnagyobb, de lassan csökkenő kamatszint mellett).

A válság drámai mértékben rontotta a vizsgált országok **államháztartási** pozícióit: a mélypont mindenhol a 2009-es év volt (*Észtországot* kivéve, ahol már 2008-ban 2,9 százalékra nőtt a hiány, és azóta csak ennél jobb egyenleg volt megfigyelhető). A válság évében a deficitek GDP-arányosan a *bolgár* 4,3 és a *lett* 9,8 százalék között mozogtak. 2010 óta ugyanakkor lényegében minden EU10 országban megindult az államháztartási hiányok lefaragása (ekkor egyedül a *lengyel* adat romlott még igen kis mértékben). A 2011-es tényadatok, illetve az Európai Bizottság előrejelzései szerint 2013-ig általában a javuló trend lesz jellemző, sok esetben igen komoly államháztartási reformok árán. Az eredmény 2013 végére az lehet, hogy a kilenc túlzottdeficit-eljárás alatt lévő országból csak kettő: *Szlovénia* és *Szlovákia* marad a „szégyenpadon” (3,8, illetve 4,9 százalékos hiánnyal). Együttel ez az a két ország a

csoporton belül, amelynek a válság óta a legaggasztóbb az eladósodási trendje: a 2009-ben mindkettőben 35 százalékos GDP-arányos szintről 2013-ra *Szlovákia* várhatóan közel 20, míg *Szlovénia* több mint 20 százalékponttal fogja növelni államadósságát.

Érdeemes röviden kitérni arra, hogy az EU10 milyen jellegű **szerkezeti reformokkal** igyekszik teljesíteni az EU által előírt 3 százalékos alatti hiányt, illetve kezelhető/fenntartható pályára terelni a közpénzügyeket. A válság előtti, 2008-as évet összevetve a 2012-es év adataival, úgy tűnik, nincs egységes modell: a tíz országból három (*Bulgária, Románia és Litvánia*) az állami újraelosztás csökkentésével, további három pedig a korábbi nagyságrend megtartásával, és azon belüli átalakítással halad a konszolidáció útján (*Lettország, Lengyelország, Magyarország*). Négy ország viszont kifejezetten az állami szerepvállalás erősítésével igyekszik rendbe tenni költségvetését (*Észtország, Csehország, Szlovákia és Szlovénia*).

Az állami újraelosztás arányát e négy év alatt a legradikálisabban *Bulgária* csökkentette (a GDP-hez mérten a bevételi oldalon 7, a kiadáson pedig 3 százalékponttal), és az ország úgy ér el egyenlegjavulást, hogy egyszerre csökkennek az adóterhek, valamint a közkiadások és az állami beruházások is, miközben a szociális transzferek aránya lényegében változatlan. *Romániában* az egyensúly záloga, hogy a bevételi oldalon megmaradt az egyébként sem magas GDP-arányos szint (az adóbevételek aránya lényegesen nem változik), ám a kiadási oldalon jelentős, mintegy 3 százalékponttal szűkül a különbség, ami komoly megszorítást mutat, mind a közületi fogyasztásban, mind a bérszámlálásban, de a szociális támogatások nagyságrendje nem változik. E csoportban a harmadik ország *Litvánia*, ahol a GDP-arányos adóterhelés jelentős csökkenése mellett mind a közületi fogyasztás, mind a közszférában kifizetendő bérek aránya is mérséklődik, a szociális transzferek pedig (egy átmeneti megugrás után) az idei évre visszatérnek a válság előtti szintre – így összességében az állami újraelosztás mértéke kissé csökken.

A *lett* modellben az állami bevételek GDP-hez mért arányának szinten tartása mellett a kiadási oldal válság utáni igen jelentős megugrását igyekeznek visszafogni és a válság előtti szintre mérsékelni – elsősorban a közületi fogyasztás és a közalkalmazotti bérek, és kevésbé a szociális transzferek, illetve a beruházások visszavágásával. *Magyarországon* egyelőre maradni látszik a régióban (*Szlovéniával* együtt) legmagasabb újraelosztási arány. A költségvetési hiány 3 százalékos alatti szintjét a kormány a bevételi oldalon a szolgáltatásokhoz és fogyasztáshoz kötődő adók arányának emelésével, valamint a kiadási oldalon a közületi

fogyasztás, a közalkalmazotti bérek és a szociális juttatások visszafogásával kívánja elérni.

Végül *Lengyelországban* azonosítható be legkevésbé nagyszabású átalakítás: a kormány a bevételi oldalon nagyjából változatlan GDP-arányos adóterhelés mellett a kiadási oldalon valamelyest mérsékli a közületi fogyasztást és a bérbocscátást. 2009 és 2011 között egyébként a *lengyel* költségvetési hiányt nem annyira szerkezeti problémák, mint inkább a korábbiaknál jelentősebb állami infrastruktúra-beruházások okozták. *Csehországban, Észtországban, Szlovákiában és Szlovéniában* az a közös vonás, hogy mind a négy országban 2008 és 2012 között a GDP-hez mérten nőtt az állami szerepvállalás (*Csehország* például nagyobb adóbevételek mellett többet fordít szociális kiadásokra). Ugyanakkor *Szlovákiában és Szlovéniában* a kiadások jóval nagyobb mértékben növekedtek, mint a bevételek, és mindkét országban a szociális transzferek, valamint *Szlovéniában* (a régióban egyedülként) a közalkalmazotti bérkifizetések is emelkedtek a GDP arányában.

A vizsgált országok **államadósságára** a válság igen kedvezőtlenül hatott, hiszen a bevételek drámai szűkülésével párhuzamosan a változatlan kiadási kötelezettségekre nem állt rendelkezésre elegendő belső forrás, így az adósságráta mindenhol nőtt. Ezzel együtt továbbra is igaz a tény, hogy – *Magyarország* kivételével – a térség kilenc országának GDP-arányos államadóssága nemcsak az uniós átlaghoz képest alacsony, de a 60 százalékos maastrichti kritérium alatt is van. Ugyanakkor az EU10 esetében nem csupán az egyes évek adatai, hanem az eladósodás trendje is figyelmet érdemel. A két legjobb rátával rendelkező *Észtország* és *Bulgária* esetében – bár a válság GDP-arányosan itt is némi növekedést eredményezett – semmilyen kockázat nem áll fenn, különös tekintettel mindkét ország hagyományosan fegyelmezett költségvetési politikájára. Várható, hogy az államháztartási egyenlegek javulásával (sőt néhány év múlva akár többletbe fordulásával), valamint a növekedés beindulásával ezek az alacsony (idén *Bulgária* esetében 17,6, *Észtország* esetében pedig 10,4 százalékos) ráták ismét csökkenni fognak.

A mezőnyben a harmadik legjobban teljesítő ország *Románia*, ahol a válság előtti években még mintegy 13 százalékos adósság az idei évre 34,6 százalékra duzzadt, ugyanakkor a 2013-as előrejelzés már nem mutat további emelkedést, és a sikeres államháztartási konszolidációt követően jó esély van az adósság kinövésére. Szintén kezelhető a *cseh* adósságráta, amely ugyan a válság hatására 2009 óta mintegy 10 százalékponttal romlott, de még így is csak közel 44 százalékos tehet ki az idén (a 2013-as becslés további 1 százalékpontos romlást jelez). *Litvánia* és *Lettország* a válság előtt szintén irigylésre méltó (20 százalékos alatti)

adósságrátával rendelkezett, ám mindkét országban a GDP kétszámjegyű zuhanása, valamint (*Észtországgal* ellentétben) a megtakarítási ráták zsugorodása nagyobb mértékű külső forrásbevonást tett szükségessé (*Lettország* esetében EU/IMF-hitel felvételére is sor került). Az adósságszint így mindkét *balti állam* esetében 40 százalék felett van, ugyanakkor úgy tűnik, mindkét ország túl van a nagy eladósodási sokkon, és az ígéretes növekedési kilátásoknak köszönhetően (valamint az államháztartások alacsony hiánya mellett) a trend az évtized közepére megfordulhat.

A válság a GDP növekedése ellenére az adósságrátát *Lengyelországban* is felfelé nyomta. A *lengyel* alkotmány 55 százalékos adósságszintet engedélyez, amit az ország 2011-ben túllépett, ám a szigorú szabályoknak és a költségvetési hiány lefaragásának köszönhetően jövőre már csak 53,7 százalék várható. A trendeket értékelve a legaggasztóbb helyzetben most *Szlovákia* és *Szlovénia* van. Mindkét ország a válság előtt 30 százalék alatti adósságrátával rendelkezett, ami az idei évben *Szlovákia* esetében közel 50, *Szlovénia* esetében pedig közel 55 százalékra duzzad. *Szlovénia* esetében ennek oka a gazdaság igen rossz teljesítménye (a régióban egyedülként tavaly és az idén is recesszió van, jövőre pedig alig érzékelhető javulás várható), valamint az államháztartási reformokkal szembeni nagy társadalmi ellenállás. *Szlovákia* esetében pedig a legfőbb ok a régióban leginkább elnyújtott költségvetési stabilizáció. Ilyen közpénzügyi helyzetben mindkét euróövezeti országnak további gondot okozhat az európai mentőalapokhoz való hozzájárulás aktiválása.

Ami *Magyarországot* illeti, ahogy korábban, úgy most is nálunk a legmagasabb az adósságráta a csoporton belül. A válságot megelőzően, amikor a térség országai sikerrel csökkentették, vagy legalább szinten tartották az államadósságot, *Magyarország* adata tíz éven belül több mint 20 százalékponttal romlott, majd a válság hatására 2010-re már a GDP 81,4 százalékára nőtt. Mivel a kormány elsődleges célja az adósság leépítése, a gyenge gazdasági teljesítmény ellenére 2011-ben már megfordult a trend, és megindult az adósságráta lassú csökkenése (e folyamatot ugyanakkor törékennyé teszik a kedvezőtlen növekedési kilátások, valamint az árfolyammozgások is).

A stabil közpénzügyi pozíciókon túl a térség **versenyképességének** javulását számtalan tényező befolyásolja, többek között a hatékony intézményrendszer és átlátható adórendszer, a magas foglalkoztatottság, a jó színvonalú oktatás és szakképzés, valamint a fejlett infrastruktúra.

Mindezek mellett kiemelt szerepet játszik a **munkatermelékenység** is, ami az EU10 egyikében sem éri még el az uniós átlagot. A 2011-es adatok alapján az EU átlagát 100-nak véve az egy foglalkoztatottra jutó munkatermelékenység mintegy 80 százalék volt *Szlovénia* és *Szlovákia* esetében, őket követi *Csehország* és *Magyarország* (73,5, illetve 72 százalékkal). Ugyanakkor *Bulgária* még nem érte el az uniós átlag felét, és *Románia* is csak kismértékben haladta meg azt. A közepmezőnyt a *balti államok* és *Lengyelország* alkotják mintegy 62 százalék (*Lettország*) és közel 70 százalék (*Lengyelország*) közötti teljesítménnyel. Ami a trendeket illeti, az elmúlt hét évben a leglátványosabban (körülbelül 10, vagy több mint 10 százalékponttal) *Litvánia*, *Lettország*, *Szlovákia* és *Románia* tudott fejlődni, míg a többi vizsgált ország ennél lassabban zárkózott fel. Ugyanakkor a válság éppen a négy legjobban teljesítő ország esetében hozott megtorpanást, illetve 2008-ról 2011-re *Szlovéniában* már érzékelhetően, mintegy 3 százalékponttal romlott is a termelékenység.

Ezzel párhuzamosan az **egységnyi munkaerőköltség növekedését** a válság erőteljesen befolyásolta: a 2010–2011-es adatok többnyire negatív előjelűek, vagy igen szerény növekedést mutatnak. Mindez a verseny szempontjából előnyös lehetne, ugyanakkor továbbra is elnyújtja az amúgy is lassú bérfelzárkózást a térségben, amire a fizetőképes kereslet, valamint a magasabb életszínvonal megteremtése szempontjából hosszabb távon szükség lenne, de csak a termelékenység javulásával együtt.

Végül a versenyképességi tényezők között említhető az **innovációs** teljesítmény is. E téren az EU10 országai még szintén el vannak maradva az EU legjobbjaitól, és többségük az átlagtól is. Az Európai Bizottság megrendelésére az Innometrics minden évben elkészíti felmérését a tagállamok innovációs teljesítményéről. A legfrissebb jelentés alapján a legjobbak (innovációs vezetők) csoportjában csak a legfejlettebb tagállamok találhatók, de a második csoportban (innováció követők) az EU10-ből már ott szerepel *Szlovénia* és *Észtország* is. A közepes teljesítményűek sorában található *hazánk* mellett *Csehország*, *Szlovákia* és *Lengyelország* is, míg a legszerényebb eredményt a másik két *balti ország*, illetve a két *balkáni* tagállam nyújtja. Az EU10 országok helyezése a csatlakozás óta lényegében nem változott, és a válság egyáltalán nem kedvez a pozíciók és teljesítmények javulásának: a vizsgált országok nemzeti reformprogramjaiból kiderül, hogy csak *Szlovénia* és *Észtország* szándékozik a kutatás-fejlesztési kiadásokat a GDP 3 százalékára növelni az évtized végére (az Európa 2020 Stratégia ajánlásának megfelelően).

Az EU10 országcsoportról **összegzésként** elmondható, hogy a válság után, 2010-ben már mutatkoztak a kilábalás jelei, amely folyamatok 2011-ben érzékelhetően felerősödtek. Ez elsősorban a külső körülmények kedvező alakulásának volt köszönhető, miközben néhány ország a növekedés belső tényezőit is lendületbe tudta hozni. Mindez a 2012-es megtorpanás után reményt ad arra, hogy a térség gazdaságai 2013-tól a válság előttinél kiegyensúlyozottabb, fenntartható növekedési pályára állhatnak, a legtöbb esetben megszilárduló közpénzügyi pozíciók mellett.

Summary

Sándor Meisel – Krisztina Vida

The protracted **economic crisis** – which broke very favourable macroeconomic trends in most of the EU10 and brought about the deterioration of several indicators – pushes nowadays the analysed countries towards consolidating public finances; in a period when sustainably dynamic growth is not in sight yet. The extremely severe debt crisis in the Mediterranean countries of the euro area narrowed the room of manoeuvre of the region's financing capabilities which is coupled with the ever tighter fiscal and economic policy rules of the EU. This means that currently the ultimate goal is to achieve a balance of public finances even at the expense of growth. The last one year was thus primarily dedicated to the budgetary consolidation efforts and this will obviously remain a priority during the next few years too. The restructuring of public budgets has recently been coupled however with the re-launch of economic growth which can be undertaken in a stable political framework in most of the EU10.

The development of **internal politics** in the analysed ten EU members between mid-2011 and mid-2012 has been diverse. In some countries of the region thanks to the recent parliamentary elections there are now governments in a stable position either via a clear majority or via a still sufficient support in the legislature. Capitalising on its extremely strong parliamentary majority, the *Hungarian* government pursues its intensive legislative activities at an extraordinary pace. The stable position of the minority government in *Bulgaria* has not been questioned, similarly to that of the *Czech* cabinet which however has to work in the context of ever weakening social support. The centre-right forces that were re-elected and strengthened in *Estonia* in the spring of 2011 can also govern sturdily. In this group can be listed *Lithuania* too, where the centre-right coalition has been able to govern the country in a politically quite environment. The biggest *Baltic state* however faces elections in autumn 2012.

During the period of 2011–2012 parliamentary elections have been held in several countries of the region which in some cases re-designed the internal political landscape. In *Slovenia*, in the end of 2011, a centre-right coalition government replaced the social democrat leadership whose popularity was melting away. The new government can lean on a comfortable parliamentary majority while working on remedying the severe consequences of the crisis. Changes have also occurred in *Slovakia* where the previous centre-right coalition has been suffering from gradual internal weakening leading to a break-up. As a result of pre-scheduled elections in spring 2012 a social democrat government (that enjoys a stable majority even without any coalition partners) took over.

There were parliamentary elections in autumn/winter of 2011 in *Poland* and *Latvia* too. None of these brought about substantial changes in the composition of the legislatures, thus the centre-right political forces can continue their activities. Compared to the previous situation in *Latvia* this means a slightly stronger while in *Poland* a somewhat weaker but viable parliamentary majority. From the point of view of internal politics *Romania* underwent the most turbulent months recently. The centre-right Boc-government collapsed in the beginning of 2012. The president commissioned another coalition of a similar political affiliation which however proved to be short-lived. This was followed – upon presidential nomination – by the entry into office of a centre-left coalition. This new government is facing serious challenges in the parliamentary elections coming up in autumn 2012 and its position is further aggravated by the recently unfolding conflict between the prime minister and the president. To sum up – with the exception of *Romania* and not counting the uncertain outcome of the *Lithuanian* elections next autumn – in the analysed countries stable parliamentary forces are and will be determining internal politics in the coming months and years.

As regards the **European economic** background of stabilisation and consolidation, this time the European Union does not have a pulling effect on the region. In the medium term only sluggish growth can be expected which has a very unfavourable impact on the EU10 countries heavily exposed to the demand and investments originating in Western Europe. Consequently, sooner or later other trade and economic relations will gain in importance, nevertheless, the interdependence with the Western European economies and the trade and development opportunities ensured by European integration will remain decisive.

When analysing **growth** trends, it can be seen that the mostly dramatic recessions in 2009 were followed by a consolidation of the situation in 2010. In that year only in *Romania* and (to a small extent) in *Latvia* was gross domestic product still shrinking. *Poland*, having a big domestic market (and being the only EU member that could avoid recession) as well as *Slovakia*, pursuing significant investment and export activities have been the countries where in 2010 growth was around the double of the EU's 2 percent average. Between these two extremes the other countries showed a more modest change of GDP, which ranged between 0.4 percent (*Bulgaria*) and 2.7 percent (the *Czech Republic*).

The year of 2011 – with the exception of *Slovenia* – brought about growth across the region: to a smaller extent in *Bulgaria*, the *Czech Republic* and *Hungary* (equally 1.7%) as well as in *Romania* (2.5%), while *Slovakia* could register a 3.3 percent and *Poland* a 4.3 percent expansion of GDP (which was respectively the double and the triple of last year's EU average). In 2011 however the most impressive economic performance was shown by the three *Baltic states* where growth was equally driven by consumption, booming investments as well as exports. The recovery of the mentioned three factors was – although to a smaller extent – also typical for the *Polish* and *Romanian* economies last year. At the same time in the other five countries (namely *Bulgaria*, the *Czech Republic*, *Hungary*, *Slovenia* and *Slovakia*) consumption and investments fell and only exports were on the rise compared to the previous year, even if at a lower pace than in 2010.

In terms of economic expansion however, the year of 2012 is a year of slowdown: while at the EU level an average stagnation can be expected, the performance of all of the EU10 will be behind that of 2011. This year recession gets deeper in *Slovenia* and the *Hungarian* GDP is also shrinking. Stagnation is forecasted for the *Czech Republic* and nearly the same for *Bulgaria* (0.5%). The remaining six countries can be proud of their rates ranging between 1.4 percent (*Romania*) and 2.7 percent (*Poland*) which are going to be the best growth levels across the EU. In the case of the more successful countries it can be established that expansion is driven by investments while both internal consumption and exports will be more limited (although the rate of change on previous year will remain positive). Due to the diminishing Western European demand the pace of export growth slowed in all EU10 countries (nevertheless, no decrease in volumes compared to last year have to be reckoned with) while austerity measures in several countries squeeze consumption. Consequently, the way out would be a stronger impetus to investments coupled with greater diversification of trade partners.

According to forecasts, the year of 2013 will bring some improvement: recession is not likely in any of these countries, moreover, with the exception of *Slovenia* and *Hungary* GDP growth will exceed the 1.3 percent EU average (and the leaders will once again be the *Baltic states*).

For the countries of the region one of the main motivations of EU accession was the **convergence** of their development levels to the EU average within the foreseeable future. After gaining membership – thanks to dynamic growth – in most new member states GDP per capita (as an important indicator of living standards) has been catching up. At the same time however the heterogeneity of the group did not diminish and the process of convergence – due especially to the crisis – seems to be a highly protracted one. Two countries of the group, namely *Romania* and *Bulgaria* are – despite the significant progress already made – still below half of the EU average while, regardless of its severe problems and a three years decrease of its GDP per capita data, *Slovenia* is still heading the group with its 84 percent in 2011. Tightly behind *Slovenia* can be found the other most developed member of the EU10, namely the *Czech Republic* with its 80 percent level of last year. The remaining six countries make up the middle range within which however four countries were able to catch up at least at a pace of 10 percentage points in the last seven years while compared to 2005 *Estonia* improved by 4 and *Hungary* by merely 3 percentage points by 2011 (from 63 to 66). Due to the current problems of the Union and especially of the eurozone the dynamism of the catching up process typical for the post-accession period cannot be expected to return and the range of the countries is not likely to change either.

For the ex-socialist countries that started out after the systemic changes with outdated technologies and a general lack of capital the indispensable components of economic development are **investments**. Gross fixed capital formation as a ratio of GDP has been steadily (and in many cases significantly) above the EU average in the EU10 from accession up to the crisis (the closest to the EU average remained the *Hungarian* and the *Polish* ratio, the latter even lagging behind it in 2005 and 2006). The crisis however cut back investments everywhere and the period of 2009 and/or 2010 can be perceived as the nadir especially taking into account the previously very promising trends. It seems that the period of 2011–2013 will not bring about the revival of investments: GDP ratios will practically stagnate or will increase by just 1-2 percentage points while in *Hungary* and the *Czech Republic* even some contraction can occur.

The EU10 countries depend heavily on the inflow of foreign direct investments, primarily on those that have an effect of transferring industrial technology and know-how, enlarging export capacities and creating jobs. In the field of **FDI attraction** the countries of the region compete with each other and each year shows a different picture. In the three years prior to the crisis most FDI went into *Poland*, *Romania*, *Bulgaria* and the *Czech Republic*, followed by *Hungary*, the *Baltic states* and *Slovenia*. Obviously, the best year was 2007 when the whole region received over 51 billion foreign direct investments which two years later – as a consequence of the crisis – shrunk drastically to some 18.5 billion. While in 2011 some 24 billion FDI arrived to the EU10 (of which 9.5 billion to *Poland*, nearly 4 billion to the *Czech Republic* and 3 billion to *Hungary*), for 2012 another sliding back can be expected in the region.

From among the EU10 the *Visegrad countries* and *Romania* could attract foreign capital primarily in the sectors of vehicles and electronics, while the *Baltic states* and *Bulgaria* saw significant investments in constructions which increased their vulnerability during the crisis. Furthermore, the expansion of foreign owned retail chains as well as financial services are typical across the region too. The latter could remain in a relatively stable position during the crisis, except for *Hungary* where the measures to assist those with foreign currency loans left the banking sector with significant losses. Even though as a side effect of the crisis FDI flows to the region are substantially contracting (and this year only *Estonia*, *Lithuania* and *Slovenia* can expect more FDI than last year), the good news still is that in none of these economies will net FDI flows turn negative.

The data of **external trade** trends in all the analysed countries indicate clearly that after the significant contraction of both exports and imports caused by the crisis, the positions of these states could be substantially improved by 2011. The considerable increase of exports of goods and services can be observed everywhere. This was and is currently the decisive factor of gradually reviving growth in most of the EU10 economies. Export expansion has been outpacing imports, due to slowly picking up or stagnating internal demand. It must not be ignored however that the future development of these favourable trends greatly depends on European and global economic growth, especially for the region's smaller economies with the highest export dependency. These positive trade processes have also contributed to the general improvement of the balance of the current account of the EU10 which – after the substantial deficits accumulated in the pre-crisis period – seem to have stabilised by 2011 at more optimal levels. In 2011 the current

account balance had a surplus in *Estonia* (where the ratio to GDP was 3.2 percent), in *Hungary* (1.4%), in *Bulgaria* (0.9%) and in *Slovakia* (0.1%). A small deficit could be registered in *Slovenia* (-1.1%), in *Latvia* (-1.2%), as well as in *Lithuania* (-1.6%). Somewhat bigger deficits have been reported by the *Czech Republic* (-2.9%), *Poland* (-4.3%) as well as *Romania* (-4.4%).

In the case of the EU10 countries there is an obvious correlation between the relatively high living standards and high **employment** rates. Both the *Czech* and the *Slovenian* employment levels exceed the EU average (in 2011 they had 65.7 and 64.4 percent respectively), while in both countries **unemployment** rates belong to the lowest in the EU (which reached 6.7 and 8.2 percent last year). There was some improvement in the field of employment in the *Baltic states* (the best performer has been *Estonia*), at the same time however the same region suffers (besides *Slovakia*) from the highest unemployment rates which is a clear sign of structural deficiencies of the labour market. In *Poland* – despite economic growth – employment went up only to a small extent, accompanied by a slightly deteriorating unemployment rate (while, contrary to previous expectations, there was no massive return of migrant workers from abroad).

Both *Bulgaria* and *Romania* have been exporters of labour force after their accession in 2007 and in both employment rate was just 58.5 percent in 2011. As a side effect of the very weak performance of the *Bulgarian* economy since 2009 unemployment reached double digit levels. In contrast, *Romania*, where growth has been recovering since last year, has the second lowest unemployment rate in the EU10 (7.4%). Within the group of the ten analysed countries the already extremely low *Hungarian* employment rate was deteriorated most by the crisis: the level was 55.8 percent last year (which meant however a 0.4 percentage points improvement compared to 2010) while a slight downward movement of the unemployment rate could also be observed (from 11.2 to 10.9 percent). In most of the EU10 countries factors such as recession, shrinking consumption, slow recovery and the layoffs undertaken in the public sector shape the unemployment trends and it is obvious that both labour market indicators will considerably improve only with economies back on the track of sustainable growth.

The crisis hitting the region in 2009, the plummeting demand and contracting economic performance did not have a uniform impact on **inflation**. In four members of the group (the *Czech Republic*, *Slovakia*, *Slovenia* and *Estonia*) a strong decrease of inflation to below 1 percent occurred and in these states was the EMU criterion **interest rate** level

the lowest too. In the remaining six countries despite the crisis inflation was relatively high, the highest in *Romania* (5.6%). In the year of the crisis for example both the *Romanian* and *Hungarian* interest rates were high (above 9 percent) but the most dramatic increase of interests happened in *Lithuania* and *Latvia* – in the two ERM2 members – as here there is no possibility to devalue the national currency thus this remained the only tool to stop internal devaluation.

In 2010 in parallel with the recovery of most EU10 countries the harmonised consumer price indices remained at an overwhelmingly favourable level while paradoxically the recession in that year triggered an outstandingly high inflation rate in *Romania* (6.1%) and *Hungary* reached the second highest level with 4.7 percent. Despite these high rates in both countries interest rates were cut back by some 2 percentage points which made loans cheaper in real terms especially in *Romania* and this could contribute to the strengthening of the investment activities there.

The economic contraction and the double digit interest rates led in *Latvia* (the sole country in the region) to deflation in 2010 to which the *Latvian* monetary policy reacted with the halving of the 10 percent level interests in 2011. Last year – while having different growth rates – inflation went up in all EU10 countries (similarly to the EU average) except for *Romania* where the slight decrease still resulted in the highest rate (5.8%). In the other nine countries the rates ranged between the *Czech* and *Slovenian* 2.1 percent and the *Estonian* 5.1 percent while a considerable interest rate cut occurred only in the mentioned *Latvian* case. According to European Commission forecasts inflation in 2012 and 2013 will be stabilised at manageable levels across the region (with around 2-3 percent next year) at the same time the *Hungarian* indicator – despite the continued sluggish demand and investments and primarily due to high taxes on consumption and increased energy prices – is expected to be the highest in both years (probably accompanied by the highest but gradually decreasing long-term interest rates).

The crisis had a devastating impact on the analysed countries' **public finances**: the nadir being everywhere the year of 2009 (with the exception of *Estonia* where government borrowing went up to 2.9 percent of GDP already in 2008 but since then only better data have been recorded). In the year of the crisis deficit-to-GDP ratios have been varying between the *Bulgarian* 4.3 and the *Latvian* 9.8 percent. Since 2010 however the cutting back of public budget deficits started practically in all EU10 countries (in that year only the *Polish* figure deteriorated to a small extent). According to the final data of 2011 and European Commission

forecasts until 2013, generally improving trends are expected in many cases as a result of overarching public budget reforms. The outcome of these processes might be that by the end of 2013 only two out of the nine countries under excessive deficit procedure will have to remain under EDP, namely *Slovenia* and *Slovakia* (with deficits of 3.8, and 4.9 percent respectively). At the same time these are the two countries within the group where indebtedness trends are the most alarming since the crisis. Back in 2009 in both countries public debts were still at around 35 percent of GDP, which by 2013 will increase by nearly 20 percentage points in *Slovakia* and more than 20 percentage points in *Slovenia*.

It is worth briefly reviewing what kind of **structural reforms** are being undertaken by the EU10 to comply with the below 3 percent budget deficit requirement of the EU and how they are trying to put public finances on a manageable/sustainable track. When comparing the pre-crisis year of 2008 with the year of 2012 it seems that there is no single model: three out of the ten countries (*Bulgaria*, *Romania*, *Lithuania*) are going down the road of consolidation by cutting back state redistribution, while another three (*Latvia*, *Poland*, *Hungary*) are introducing changes to the structure without modifying the ratio of redistribution. Four countries however are seeking public budget consolidation via increasing the role of the state (namely *Estonia*, the *Czech Republic*, *Slovakia* and *Slovenia*).

During these four years public redistribution was most radically cut back in *Bulgaria*: on the revenue side by 7, on the expenditure side by 3 percentage points in relation to GDP. In *Bulgaria* budget balance is to be achieved by alleviating tax burdens and in parallel by curtailing public expenditure and investments, while the ratio of social transfers remains unaltered. In *Romania* the key to a more balanced budget is that the revenue side remains practically unchanged (the revenue-to-GDP ratio has not been high and the share of tax revenues has been maintained) but on the expenditure side the gap narrows by some 3 percentage points which shows significant austerity measures in both public consumption and compensation of employees while the share of social transfers seems to remain steady. Within this group the third country is *Lithuania* where in parallel with a substantial decline of taxation-to-GDP ratio both public consumption and public wage payments are being scaled back while the ratio of social transfers (after a temporary apex) will go back this year to the pre-crisis level; thus the role of the state in redistribution will slightly be diminished.

In the *Latvian* model the ratio of public revenue to GDP is being maintained while on the expenditure side the government is trying hard

to push back the share of state expenditure – after a significant upswing – to the pre-crisis levels. This is being done primarily via cutting back public consumption and public wages and only to a lesser extent via scaling back social expenditure and investments. *Hungary* (together with *Slovenia*) seems to preserve the highest redistribution rate in the region for the time being. The government reaches the below 3 percent public deficit level on the revenue side by increasing the share of taxes on services and consumption and on the expenditure side by limiting public consumption, compensation of employees and social transfers.

Finally, significant structural changes can least be discovered in *Poland* where the government maintains the taxation-to-GDP ratio on the revenue side while slightly decreasing public consumption and wage outflow. In fact between 2009 and 2011 budget deficit in *Poland* was not really caused by structural deficiencies but rather by the infrastructural investments which got a more dynamic impetus than any time before. The common feature in the *Czech Republic*, *Estonia*, *Slovakia* and *Slovenia* is that in all four countries between 2008 and 2012 state redistribution as a percent of GDP went up (for example the *Czech Republic* has more tax revenues and spends more on social affairs). At the same time in *Slovakia* and *Slovenia* public expenditure increased to a much greater extent than revenues and in both countries social transfers and in *Slovenia* (exclusively in the region) also public wages show an increasing trend in terms of GDP.

The crisis had an extremely negative impact on the EU10's **public debts** as well. In parallel with the dramatic drop in revenues there were no extra resources to cover expenditure commitments, resulting in greater debt-to-GDP ratios. Having said that, it still holds true that – with the exception of *Hungary* – nine countries out of the EU10 have indebtedness levels not only below the EU average but also below the 60 percent Maastricht criterion. At the same time attention must be paid not only to the annual data of the EU10 but also to the trends of debt accumulation. In the case of the two lowest rate countries, namely *Estonia* and *Bulgaria* – even if the crisis pushed their debt-to-GDP figures slightly upwards – no threats can be identified, taking especially into account the traditionally disciplined budgetary policy of both states. It can well be expected that with the stabilisation of public budgets (which might in a few years time even turn into surpluses) as well as with the revival of the economy the low (this year for *Bulgaria* 17.6, for *Estonia* 10.4 percent) rates will again go downwards.

Within the group the third best performer is *Romania* where in the pre-crisis years public debts stood at some 13 percent which however rose this year to 34.6 percent. Nonetheless, the forecasts for 2013 do not indicate any further increase and upon a successful consolidation of the public budget there are good chances for growing out of the indebtedness. The debt ratio of the *Czech Republic* is also manageable. Even though due to the crisis it grew since 2009 by some 10 percentage points, it still has only nearly 44 percent this year (the 2013 estimates foresee another 1 percentage point deterioration). *Lithuania* and *Latvia* used to have enviable debt ratios in the pre-crisis period (below 20 percent) however in both countries the double digit contraction of GDP as well as (in contrast to *Estonia*) the shrinking of savings rates necessitated recourse to external resources (*Latvia* even applied for and received EU/IMF loans). Thus the indebtedness level of both *Baltic states* is now above 40 percent. At the same time it seems that both countries have passed the apex and thanks to the promising growth outlook (and under the precondition of low public deficits) this trend can be reversed by the middle of the decade.

Despite economic expansion, the crisis pushed the debt-to-GDP ratio upwards in *Poland* too. The *Polish* constitution allows a 55 percent debt ratio which was surpassed in 2011. Nevertheless, due to the severe rules and the cutting back of government borrowing, a rate of 53.7 percent can be expected next year. When evaluating the trends, *Slovakia* and *Slovenia* find themselves in the most worrisome situation. In both states the pre-crisis debt levels were below 30 percent which this year will rise to nearly 50 percent in *Slovakia* and to nearly 55 percent in *Slovenia*. In the case of *Slovenia* this is caused by the very weak performance of the economy (only this country in the region has been suffering from recession both last year and this year, while for next year just a slight improvement can be reckoned with) and also by the stiff social resistance vis-à-vis structural reforms of public finances. In the case of *Slovakia* the main reason for the unfavourable indebtedness trends is the slow budgetary stabilisation that is the most protracted in the region. In such a severe financial situation both euro area member states can have problems when activating the national contributions to the European rescue funds.

The highest rate within the EU10 can be found, just like before, in *Hungary*. In the period prior to the crisis, when the countries of the region have been successfully diminishing, or at least maintaining their debt ratios, the *Hungarian* figure deteriorated by more than 20 percentage points within ten years and as a result of the crisis in went up

to 81.4 percent in 2010. As the government's primordial goal is to axe public debts, despite sluggish growth, it managed to reverse the trend already in 2011 and a slow decrease of the debt ratio started (this process is however exposed to the unfavourable growth outlook and to exchange rate volatilities as well).

Beyond stable public finances the **competitiveness** of the region is influenced by several other factors too, including efficient institutional set up, transparent taxation system, high employment rate, high quality education and vocational training and modern infrastructure.

Besides all this a key element is the **productivity of employees**, an indicator which in none of the EU10 could reach the EU average yet. Based on 2011 data and taking EU average as 100 the rate of productivity per person employed was some 80 percent in *Slovenia* and *Slovakia* followed by the *Czech Republic* and *Hungary* (with 73.5 and 72 percent respectively). At the same time *Bulgaria* has not reached the half of EU average yet and the *Romanian* figure is also only slightly above 50 percent. The middle group is composed of the *Baltic states* and *Poland* with performances between some 62 percent (*Latvia*) and nearly 70 percent (*Poland*). As regards the trends in the past seven years the most spectacular catching up was demonstrated by *Lithuania*, *Latvia*, *Slovakia*, and *Romania* (with some 10 or more than 10 percentage points improvements) while the others had a slower convergence. At the same time the crisis brought about a halt just in the best performers, moreover in *Slovenia* there was even a step back by some 3 percentage points from 2008 to 2011.

In parallel to this, **unit labour cost growth** was strongly influenced by the crisis: the indicators for 2010–2011 are mostly negative or show a very modest increase. This could actually be perceived as a favourable trend from the point of view of competition, at the same time it only prolongs the already very slow catching up process of wages in the region. The latter however is highly important in the longer run with a view to creating solvent demand and higher living standards, but all this must be accompanied with improved productivity.

Finally, among the factors of competitiveness can be mentioned the **innovation** performance too. In this field the EU10 countries are lagging well behind the best ones of the EU and most of them are even below the average. Upon request of the European Commission, Innometrics publishes its survey on the innovation performance of the EU member states every year. According to the most recent report, to the group of the best performers (innovation leaders) belong only the most developed

member states, but in the second group (innovation followers) two of the EU10, namely *Slovenia* and *Estonia* can be found. A mediocre performance (moderate innovators) is shown by *Hungary*, the *Czech Republic*, *Slovakia* and *Poland* while the weakest positions (modest innovators) are occupied by the other two *Baltic* as well as by the two *Balkan* member states. The ranging of the EU10 countries has not changed since accession and the crisis does not facilitate the improvement of positions and performances. When looking at the national reform programmes of the analysed countries it turns out that only *Slovenia* and *Estonia* intend to increase gross expenditure on research and development to 3 percent of GDP by the end of the decade (as recommended by the Europe 2020 Strategy).

To **sum up** it can be said about the EU10 that after the crisis, the signs of recovery have already appeared in 2010 and these favourable trends tangibly strengthened in 2011. This was primarily due to the optimal developments of external factors while some countries succeeded in giving impetus to the domestic factors of growth as well. All this can feed hope that – upon the halt experienced in 2012 – the economies of the region will get from 2013 onwards on a (compared to the pre-crisis levels) more balanced and sustainable growth path accompanied in most cases with consolidating public finances.

Az EU10 legfontosabb adatai

Most important data of EU10

Belpolitikai helyzetkép

Internal political scene

	Államelnök State President	Hivatali idő Term of office	Miniszterelnök Prime Minister	Politikai irányzat Political orientation	Hivatali idő Term of office
PL	Bronisław Komorowski	2010.07 – 2015.07	Donald Tusk	jobbközép centre-right	2011.10 – 2015.10
CZ	Václav Klaus	2008.02 – 2013.02	Petr Nečas	jobbközép centre-right	2010.05 – 2014.05
SK	Ivan Gašparovič	2009.04 – 2014.04	Robert Fico	balközép centre-left	2012.04 – 2016.04
HU	Áder János	2012.05 – 2017.05	Orbán Viktor	jobbközép centre-right	2010.05 – 2014.05
SI	Danilo Türk	2007.12 – 2012.12	Janez Janša	jobbközép centre-right	2012.02 – 2016.02
EE	Toomas Hendrik Ilves	2011.09 – 2016.09	Andrus Ansip	jobbközép centre-right	2011.04 – 2015.04
LV	Andris Bērziņš	2011.06 – 2015.06	Valdis Dombrovskis	jobbközép centre-right	2011.10 – 2015.10
LT	Dalia Grybauskaitė	2009.07 – 2014.07	Andrius Kubilius	jobbközép centre-right	2008.12 – 2012.12
RO	Traian Băsescu	2009.12 – 2012.07	Victor Ponta	balközép centre-left	2012.05 – 2012.11
BG	Roszen Plevneliev	2012.01 – 2017.01	Bojko Boriszov	jobbközép centre-right	2009.07 – 2013.07

Nemzeti valuta

National Currency

	Fizetőeszköz Currency	ERM2-tagság Membership in ERM2
Lengyelország (PL)	PLN	N
Csehország (CZ)	CZK	N
Szlovákia (SK)	EUR	–
Magyarország (HU)	HUF	N
Szlovénia (SI)	EUR	–
Észtország (EE)	EUR	–
Lettország (LV)	LVL	✓
Litvánia (LT)	LTL	✓
Románia (RO)	RON	N
Bulgária (BG)	BGL	N

EU Tanács elnöksége

EU Council Presidency

Ország/Country	Időszak/Period
Lengyelország (PL) ✓	2011. 07-12.
Csehország (CZ) ✓	2009. 01-06.
Szlovákia (SK)	2016. 07-12.
Magyarország (HU) ✓	2011. 01-06.
Szlovénia (SI) ✓	2008. 01-06.
Észtország (EE)	2018. 01-06.
Lettország (LV)	2015. 01-06.
Litvánia (LT)	2013. 07-12.
Románia (RO)	2019. 07-12.
Bulgária (BG)	2018. 07-12.

Az EU10 az EU-intézményekben

The EU10 in the EU Institutions

	EP-képviselők száma Number of MEPs	Tanácsi Szavazatok Votes in the Council	Európai biztos Commissioner
Lengyelország Poland	51	27	Janusz LEWANDOWSKI költségvetés és pénzügyi tervezés budget, financial programming
Csehország Czech Republic	22	12	Štefan FÜLE bővítés és európai szomszédságpolitika enlargement, ENP
Szlovákia Slovakia	13	7	Maroš ŠEFČOVIČ adminisztratív ügyek (alelnök) administration (vice president)
Magyarország Hungary	22	12	ANDOR László foglalkoztatás és szociális politika employment, social affairs
Szlovénia Slovenia	8	4	Janez POTOČNIK környezetvédelem environment
Észtország Estonia	6	4	Siim KALLAS közlekedés (alelnök) transport (vice president)
Lettország Latvia	9	4	Andris PIEBALGS fejlesztéspolitika development
Litvánia Lithuania	12	7	Algirdas ŠEMETA adó- és vámügyek taxation, customs union
Románia Romania	33	14	Dacian CIOLOȘ mezőgazdaság agriculture
Bulgária Bulgaria	18	10	Krisztalina GEORGIEVA nemzetközi együttműködés international cooperation

1. táblázat, GDP növekedés

Table 1, GDP Growth

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
EU27	3,2	0,3	-4,3	2,0	1,5	0,0	1,3
Lengyelország (PL)	6,8	5,1	1,6	3,9	4,3	2,7	2,6
Csehország (CZ)	5,7	3,1	-4,7	2,7	1,7	0,0	1,5
Szlovákia (SK)	10,5	5,8	-4,9	4,2	3,3	1,8	2,9
Magyarország (HU)	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,7	-0,3	1,0
Szlovénia (SI)	6,9	3,6	-8,0	1,4	-0,2	-1,4	0,7
Észtország (EE)	7,5	-3,7	-14,3	2,3	7,6	1,6	3,8
Lettország (LV)	9,6	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	2,2	3,6
Litvánia (LT)	9,8	2,9	-14,8	1,4	5,9	2,4	3,5
Románia (RO)	6,3	7,3	-6,6	-1,6	2,5	1,4	2,9
Bulgária (BG)	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,7	0,5	1,9

Eurostat (* előrejelzés/forecast)

2. táblázat, Egy főre jutó bruttó hazai össztermék alakulása EU27=100

Table 2, Per Capita GDP in PPS, EU27=100

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU15	113	112	111	111	110	110	110
Lengyelország (PL)	51	52	54	56	61	63	65
Csehország (CZ)	79	80	83	81	82	80	80
Szlovákia (SK)	60	63	68	73	73	73	73
Magyarország (HU)	63	63	62	64	65	65	66
Szlovénia (SI)	87	88	88	91	87	85	84
Észtország (EE)	62	66	70	69	64	64	67
Lettország (LV)	48	51	56	56	51	55	58
Litvánia (LT)	53	56	59	61	55	57	62
Románia (RO)	35	38	42	47	47	47	49
Bulgária (BG)	37	38	40	44	44	44	45

Eurostat

3. táblázat, Bruttó állóeszköz-felhalmozás a GDP százalékában

Table 3, Gross Fixed Capital Formation as % of GDP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
EU27	22,1	21,7	18,4	18,8	19,2	18,8	18,9
Lengyelország (PL)	24,4	23,9	20,3	20,9	21,7	21,6	21,4
Csehország (CZ)	29,8	28,9	24	25,1	24,5	23,8	23,9
Szlovákia (SK)	27,8	27,7	19,9	23,4	21,8	22,4	23
Magyarország (HU)	22,4	23,5	17,9	18,4	19,1	18,5	18
Szlovénia (SI)	32	31,9	22,5	22,6	21,6	20,8	20,8
Észtország (EE)	38,6	30,4	18,8	19,5	24,5	25	25,8
Lettország (LV)	40	31,2	20,5	20,9	26,2	26,8	28,2
Litvánia (LT)	31,2	26,9	10,5	16,4	18,8	19,6	20,6
Románia (RO)	31	31,3	25,4	24,8	28,8	30,1	30,7
Bulgária (BG)	34,1	37,5	29,4	22,9	23,1	n.a.	n.a.

Eurostat (* előrejelzés/forecast)

4. táblázat, FDI beáramlás milliárd euró

Table 4, FDI Inflow BEUR

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
EU10	46,3	51,2	42,5	18,5	19,2	24,1	21,3
Lengyelország (PL)	12,7	15,9	9,7	7,9	6,7	9,5	9,0
Csehország (CZ)	4,4	7,6	4,4	2,1	4,6	3,9	3,5
Szlovákia (SK)	3,7	2,6	3,2	0,0	0,4	1,5	1,0
Magyarország (HU)	5,5	2,9	4,2	1,5	1,7	3,0	1,7
Szlovénia (SI)	0,5	1,1	1,3	-0,5	0,3	0,8	0,9
Észtország (EE)	1,4	2,0	1,2	1,3	1,2	0,1	1,0
Lettország (LV)	1,3	1,3	0,9	0,1	0,3	1,1	0,5
Litvánia (LT)	1,4	1,5	1,3	0,0	0,6	0,9	1,0
Románia (RO)	9,1	7,3	9,5	3,5	2,2	1,9	1,5
Bulgária (BG)	6,2	9,1	6,7	2,4	1,2	1,3	1,2

WIW (* előrejelzés/forecast)

5. táblázat, Áruk és szolgáltatások exportja, folyó áron, milliárd euró

Table 5, Export of Goods and Services, Current Prices, BEUR

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
EU27	4 967	5 143	4 318	4 981	5 493	5 777
Lengyelország (PL)	127	145	123	150	166	176
Csehország (CZ)	90	99	84	101	116	122
Szlovákia (SK)	48	54	45	53	62	66
Magyarország (HU)	81	86	71	84	93	101
Szlovénia (SI)	24	25	21	23	26	27
Észtország (EE)	11	12	9	11	15	15
Lettország (LV)	9	10	8	10	12	13
Litvánia (LT)	15	19	14	19	24	26
Románia (RO)	37	43	36	44	52	56
Bulgária (BG)	18	21	17	21	26	n.a.

Eurostat (*előrejelzés/forecast)

6. táblázat, Áruk és szolgáltatások importja, folyó áron, milliárd euró

Table 6, Import of Goods and Services, Current Prices, BEUR

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
EU27	4 902	5 120	4 202	4 876	5 354	5 582
Lengyelország (PL)	136	159	122	154	170	178
Csehország (CZ)	86	96	79	97	110	115
Szlovákia (SK)	48	55	45	54	60	64
Magyarország (HU)	80	86	66	78	86	92
Szlovénia (SI)	25	26	20	23	25	27
Észtország (EE)	12	12	8	10	14	15
Lettország (LV)	13	13	8	10	13	14
Litvánia (LT)	19	23	15	19	24	27
Románia (RO)	54	61	43	50	59	65
Bulgária (BG)	24	28	20	21	25	n.a.

Eurostat (*előrejelzés/forecast)

7. táblázat, Külkereskedelmi forgalom egyenlege, milliárd euró

Table 7, Net Export, BEUR

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU27	64,9	23,4	116,1	104,7	139,0	195,8
Lengyelország (PL)	-8,9	-14,4	0,2	-4,3	-4,1	-2,1
Csehország (CZ)	3,5	3,7	5,7	4,8	6,4	7,5
Szlovákia (SK)	-0,6	-1,5	-0,5	-0,9	1,8	1,9
Magyarország (HU)	0,9	0,5	4,4	6,3	7,4	9,1
Szlovénia (SI)	-0,6	-1,2	0,5	0,2	0,4	0,5
Észtország (EE)	-1,5	-0,7	0,8	1,0	0,8	0,6
Lettország (LV)	-4,2	-3,1	-0,3	-0,3	-0,8	-0,9
Litvánia (LT)	-3,8	-3,8	-0,4	-0,4	-0,4	-0,7
Románia (RO)	-17,3	-18,2	-7,1	-6,4	-7,0	-8,7
Bulgária (BG)	-6,1	-7,3	-3,1	-0,7	0,3	n.a.

Eurostat

8. táblázat, Folyó fizetési mérleg a GDP százalékában

Table 8, Current Account Balance as % of GDP

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU27	-1,2	-1,0	-2,1	-0,8	-0,7	-0,6
Lengyelország (PL)	-3,8	-6,2	-6,6	-3,9	-4,7	-4,3
Csehország (CZ)	-2,0	-4,3	-2,1	-2,4	-3,9	-2,9
Szlovákia (SK)	-7,8	-5,3	-6,2	-2,6	-3,5	0,1
Magyarország (HU)	-7,4	-7,3	-7,3	-0,1	1,2	1,4
Szlovénia (SI)	-2,5	-4,8	-6,9	-1,3	-0,8	-1,1
Észtország (EE)	-15,3	-15,9	-9,7	3,7	3,6	3,2
Lettország (LV)	-22,5	-22,4	-13,2	8,6	3,0	-1,2
Litvánia (LT)	-10,6	-14,4	-12,9	4,4	1,5	-1,6
Románia (RO)	-10,5	-13,4	-11,6	-4,2	-4,4	-4,4
Bulgária (BG)	-17,6	-25,2	-23,1	-8,9	-1,0	0,9

Eurostat

9. táblázat, Munkanélküliség

Table 9, Unemployment Rate

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU27	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7
Lengyelország (PL)	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6	9,7
Csehország (CZ)	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7
Szlovákia (SK)	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4	13,5
Magyarország (HU)	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9
Szlovénia (SI)	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2
Észtország (EE)	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
Lettország (LV)	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7	15,4
Litvánia (LT)	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4
Románia (RO)	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4
Bulgária (BG)	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,2

Eurostat

10. táblázat, Foglalkoztatás

Table 10, Employment Rate

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU27	64,4	65,3	65,8	64,5	64,1	64,3
Lengyelország (PL)	54,5	57,0	59,2	59,3	59,3	59,7
Csehország (CZ)	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7
Szlovákia (SK)	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,5
Magyarország (HU)	57,3	57,3	56,7	55,4	55,4	55,8
Szlovénia (SI)	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4
Észtország (EE)	68,1	69,4	69,8	63,5	61,0	65,1
Lettország (LV)	66,3	68,3	68,6	60,9	59,3	61,8
Litvánia (LT)	63,6	64,9	64,3	60,1	57,8	60,7
Románia (RO)	58,8	58,8	59,0	58,6	58,8	58,5
Bulgária (BG)	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7	58,5

Eurostat

11. táblázat, Infláció

Table 11, HICP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
EU27	2,3	3,7	1	2,1	3,1	n.a.	n.a.
Euróövezet	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	n.a.	n.a.
Lengyelország (PL)	2,6	4,2	4	2,7	3,9	3,7	2,9
Csehország (CZ)	3	6,3	0,6	1,2	2,1	3,3	2,2
Szlovákia (SK)	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	2,9	1,9
Magyarország (HU)	7,9	6	4	4,7	3,9	5,5	3,9
Szlovénia (SI)	3,8	5,5	0,9	2,1	2,1	2,2	1,7
Észtország (EE)	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1	3,9	3,4
Lettország (LV)	10,1	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,6	2,1
Litvánia (LT)	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,1	2,9
Románia (RO)	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8	3,1	3,4
Bulgária (BG)	7,6	12	2,5	3	3,4	2,6	2,7

Eurostat (* előrejelzés/forecast)

12. táblázat, Kamatok (GMU-kritérium szerint)

Table 12, Interest Rates (EMU criterion series)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU27	3,7	4,03	4,56	4,54	4,13	3,82	4,33
Euróövezet	3,42	3,84	4,32	4,31	3,82	3,61	4,41
Lengyelország (PL)	5,22	5,23	5,48	6,07	6,12	5,78	5,96
Csehország (CZ)	3,54	3,8	4,3	4,63	4,84	3,88	3,71
Szlovákia (SK)	3,52	4,41	4,49	4,72	4,71	3,87	4,45
Magyarország (HU)	6,6	7,12	6,74	8,24	9,12	7,28	7,64
Szlovénia (SI)	3,81	3,85	4,53	4,61	4,38	3,83	4,97
Észtország (EE)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Lettország (LV)	3,88	4,13	5,28	6,43	12,36	10,34	5,91
Litvánia (LT)	3,7	4,08	4,55	5,61	14	5,57	5,16
Románia (RO)	n.a.	7,23	7,13	7,7	9,69	7,34	7,29
Bulgária (BG)	3,87	4,18	4,54	5,38	7,22	6,01	5,36

Eurostat

13. táblázat, Államháztartás egyenlege a GDP százalékában

Table 13, Government Balance as % of GDP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
EU27	-0,9	-2,4	-6,9	-6,5	-4,5	n.a	n.a.
Euróövezet	-0,7	-2,1	-6,4	-6,2	-4,1	n.a	n.a.
Lengyelország (PL)	-1,9	-3,7	-7,4	-7,8	-5,1	-3,0	-2,5
Csehország (CZ)	-0,7	-2,2	-5,8	-4,8	-3,1	-2,9	-2,6
Szlovákia (SK)	-1,8	-2,1	-8,0	-7,7	-4,8	-4,7	-4,9
Magyarország (HU)	-5,1	-3,7	-4,6	-4,2	4,3	-2,5	-2,9
Szlovénia (SI)	0,0	-1,9	-6,1	-6,0	-6,4	-4,3	-3,8
Észtország (EE)	2,4	-2,9	-2,0	0,2	1,0	-2,4	-1,3
Lettország (LV)	-0,4	-4,2	-9,8	-8,2	-3,5	-2,1	-2,1
Litvánia (LT)	-1,0	-3,3	-9,4	-7,2	-5,5	-3,2	-3,0
Románia (RO)	-2,9	-5,7	-9,0	-6,8	-5,2	-2,8	-2,2
Bulgária (BG)	1,2	1,7	-4,3	-3,1	-2,1	-1,9	-1,7

Eurostat (* előrejelzés/forecast)

14. táblázat, Államadósság a GDP százalékában

Table 14, Government Debt as % of GDP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
EU27	59,0	62,5	74,8	80,0	82,5	n.a.	n.a.
Euróövezet	66,3	70,1	79,9	85,3	87,2	n.a.	n.a.
Lengyelország (PL)	45,0	47,1	50,9	54,8	56,3	55,0	53,7
Csehország (CZ)	27,9	28,7	34,4	38,1	41,2	43,9	44,9
Szlovákia (SK)	29,6	27,9	35,6	41,1	43,3	49,7	53,5
Magyarország (HU)	67,0	73,0	79,8	81,4	80,6	78,5	78,0
Szlovénia (SI)	23,1	21,9	35,3	38,8	47,6	54,7	58,1
Észtország (EE)	3,7	4,5	7,2	6,7	6,0	10,4	11,7
Lettország (LV)	9,0	19,8	36,7	44,7	42,6	43,5	44,7
Litvánia (LT)	16,8	15,5	29,4	38,0	38,5	40,4	40,9
Románia (RO)	12,8	13,4	23,6	30,5	33,3	34,6	34,6
Bulgária (BG)	17,2	13,7	14,6	16,3	16,3	17,6	18,5

Eurostat (* előrejelzés/forecast)

15. táblázat, Egy foglalkoztatottra jutó munkatermelékenység EU27=100

Table 15, Labour Productivity per Person Employed, EU27=100

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lengyelország (PL)	61,1	62,2	62,3	65,6	66,8	68,9
Csehország (CZ)	74,0	76,3	74,0	75,0	73,4	73,5
Szlovákia (SK)	71,7	76,4	79,7	79,7	81,4	80,2
Magyarország (HU)	67,8	67,0	70,9	72,1	71,2	72,0
Szlovénia (SI)	83,4	83,1	83,8	80,9	80,4	80,9
Észtország (EE)	62,4	66,7	66,0	65,8	69,2	67,6
Lettország (LV)	48,8	51,4	51,6	52,8	54,6	62,2
Litvánia (LT)	56,8	59,6	62,1	57,5	62,3	64,6
Románia (RO)	39,7	43,4	49,1	49,2	48,9	51,1
Bulgária (BG)	36,4	37,5	39,6	40,1	41,3	43,5

Eurostat

16. táblázat, Egységnyi munkaerőköltség növekedése százalék

Table 16, Real Unit Labour Cost Growth %

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU27	-1,2	-0,9	1,0	2,9	-1,6	-0,6
Lengyelország (PL)	-2,5	-1,3	4,3	-1,4	-0,1	-1,4
Csehország (CZ)	-0,1	-0,7	1,5	0,5	1,0	0,9
Szlovákia (SK)	-1,2	-0,6	1,5	8,2	-1,8	-2,2
Magyarország (HU)	-1,4	0,8	-0,9	-0,6	-6,1	0,5
Szlovénia (SI)	-1,0	-1,5	2,0	5,6	1,4	-0,4
Észtország (EE)	0,3	5,0	8,3	2,4	-6,6	-2,8
Lettország (LV)	4,6	5,8	6,9	-6,7	-7,7	-3,2
Litvánia (LT)	3,3	-1,9	0,6	2,4	-9,1	-5,2
Románia (RO)	-5,1	1,5	6,6	-1,2	1,8	-5,9
Bulgária (BG)	-3,5	0,1	3,7	8,1	2,7	-3,7

Eurostat

17. táblázat, Innovációs rangsor 2011-ben

Table 17, Innovation Ranking in 2011

	Helyezés Ranking	Teljesítmény Performance
Lengyelország (PL)	23.	Mérsékelt innovációs potenciál/Moderate innovators
Csehország (CZ)	17.	Mérsékelt innovációs potenciál/Moderate innovators
Szlovákia (SK)	22.	Mérsékelt innovációs potenciál/Moderate innovators
Magyarország (HU)	19.	Mérsékelt innovációs potenciál/Moderate innovators
Szlovénia (SI)	12.	Innováció követők/Innovation followers
Észtország (EE)	14.	Innováció követők/Innovation followers
Lettország (LV)	27.	Szerény innovációs potenciál/Modest innovators
Litvánia (LT)	25.	Szerény innovációs potenciál/Modest innovators
Románia (RO)	24.	Szerény innovációs potenciál/Modest innovators
Bulgária (BG)	26.	Szerény innovációs potenciál/Modest innovators

Innometrics